

ЛУЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Корупція

Порушення прав

Дискримінація

Правовий нігілізм

Беззаконня

Узурпація
ВЛАДИ

Всеукраїнська
науково-практична
конференція

24 квітня 2020 р.

м. Луцьк

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Луцький національний технічний університет
Факультет фінансів, обліку, лінгвістики та права
Кафедра права Луцького НТУ
Волинський обласний центр зайнятості
Інститут держави і права країн Європи
Ужгородського національного університету
Науково-дослідний інститут теорії та практики правосуддя
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

*Тези доповідей за матеріалами Всеукраїнської
науково-практичної конференції
24 квітня 2020 року*

Луцьк, 2020

УДК 342.34

Д36 Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення : Тези доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 квітня 2020, м. Луцьк. – Ужгород: РІК-У, 2020. – 140 с.

ISBN 978-617-7692-97-2

Збірник містить тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення», яка проходила 24 квітня 2020 року у Луцькому НТУ. В тезах доповідей розглянуті особливості державотворчих процесів в Україні. Збірник буде цікавий як науковцям та студентам а також всім, хто цікавиться державотворчими процесами в Україні.

УДК 342.34

**Рекомендовано до друку науково-технічною радою Луцького НТУ,
(протокол №9 від 4 червня 2020 р.)**

Редакційна колегія:

Савчук П.П. – ректор Луцького національного технічного університету, доктор технічних наук, професор, заслужений працівник освіти України; **Шимчук С.П.** – проректор з науково-педагогічної роботи Луцького національного технічного університету, кандидат технічних наук, доцент; **Ляшенко О.М.** – проректор з науково-педагогічної роботи Луцького національного технічного університету, доктор економічних наук, професор; **Андрущак І.Є.** – декан факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права Луцького НТУ, доктор технічних наук, професор; **Романюк Р.В.** – директор Волинського обласного центру зайнятості; **Ленгер Я.І.** – завідувачка кафедри права Луцького НТУ, доктор юридичних наук, професор; **Малиновський В. Я.** – доктор політичних наук, професор кафедри соціального забезпечення та гуманітарних наук, Академік Академії політичних наук України, Член Волинської організації Національної спілки краєзнавців України; **Аніщук В.В.** – к.ю.н., доцент кафедри права Луцького НТУ; **Вісин В.В.** – д.і.н., професор, професор кафедри права Луцького НТУ; **Земко А.М.** – к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Луцького НТУ; **Пундор Ю.О.** – к.ю.н., доцент кафедри права Луцького НТУ; **Щербюк Н.Ю.** – к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Луцького НТУ; **Терещук Г.А.** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Тернопільського національного економічного університету.

Організаційний комітет може не поділяти думку учасників. Відповідальність за зміст і достовірність поданого матеріалу несуть учасники конференції.

ISBN 978-617-7692-97-2

© Авторський колектив, 2020
© ТОВ «РІК-У», 2020

Зміст

Аніщук В.В. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	6
Батанов О.В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УНІТАРИЗМУ: ФОРМУВАННЯ ДОКТРИНИ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ	10
Вашкович В.В., Манзюк В.В. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ З ВПО	18
Вісін В.В., Вісіна Т.М. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ВОЛИНІ У 1939 – 1941 РР.).....	22
Жук О.М. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ	27
Заборовський В.В. ГАРАНТІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	32
Земко А.М. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СЕЛЯН В УКРАЇНІ.....	38
Кірін Р.С. ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ НА ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЯХ	41
Колб О.Г., Колб Р.О. ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ПО СУТІ	50

Коцкулич В.В. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОСТІ ЧЛЕНІВ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ	52
Лакатош Н.Й. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЮВЕНАЛЬНИХ СУДДІВ	55
Ленгер Я.І. ПРАВОВА РЕФОРМА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ	58
Лесько Н.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	65
Малиновський В.Я. РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	69
Парамонов Н.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД НОВОГО ПОКОЛІННЯ – ОСНОВА УСПІШНОЇ ДЕРЖАВИ	75
Пундор Ю.О. ПРО ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ НА ПІДТРИМКУ ГРОМАДЯН ТА БІЗНЕС СПІЛЬНОТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID – 19 ТА КАРАНТИНУ	81
Ревуцька І.Е. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ	88
Терещук Г.А. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ	94
Харитонюк О.Л. РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	101
Хила І.Ю. ЦІЛІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ НЕЗВИЧАЙНИХ СТАНІВ	106

Щербюк Н.Ю.

ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ 112

Владика В.

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ В УКРАЇНІ:
РОЗДУМИ ПЕРШОКУРСНИКА-ПРАВНИКА 115

Глущенко Л.

ПОНЯТТЯ «СИЛЬНЕ ДУШЕВНЕ ХВИЛЮВАННЯ»
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ 118

Козловська Х.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ
УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 121

Крук Д.

СУДОВА СИСТЕМА В УКРАЇНІ: СТИСЛА
ХАРАКТЕРИСТИКА 125

Кушнір В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ,
ДОЦІЛЬНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРАВІ УКРАЇНИ 130

Луцюк А.

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ
ЯК КРОК ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН 134

Панчук В.

СУДОВА СИСТЕМА В УКРАЇНІ:
АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ 138

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Аніщук В.В.

*к.ю.н., доцент кафедри права,
факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права
Луцького національного технічного університету*

На сьогодні, однією з найбільш актуальних проблем у теорії кримінального права, з якою стикаються пострадянські держави, є кримінальна відповідальність юридичних осіб. Все частіше піднімається питання про збільшення кількості злочинів, які вчиняються господарюючими суб'єктами.

Проблему кримінальної відповідальності юридичної особи, взагалі, та заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, зокрема, у своїх працях розглядали: Ю.В. Баулін, Л.П. Брич, Р.В. Вереша, Б. В. Волженкін, С. Б. Гавриш, Т. О. Гончар, В. К. Грищук, К.П. Задоя, С. Г. Келіна, В. В. Кухар, В.М. Кудрявцев, С.Я. Лихова, О.О. Михайлов, А. С. Нерсисян, А.С. Нікіфоров, С.І. Нікулін, Н.А. Орловська, О.Ф. Пасека, П.Г. Рябошапка, І.В. Сітковський, В.С. Сотніченко, В.С. Устінов, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.І. Цимбалюк, Г.З. Яремко, А.М. Ященко та ін.

На думку вченого О.О. Кашкарова, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб – складний і багатовекторний процес, який потребує переосмислення в першу чергу існуючих принципів кримінального права та кримінальної відповідальності, а також створення нових принципів, що будуть відповідати сучасним вимогам законодавства про кримінальну відповідальність.

З моменту набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» постала ціла низка питань, які потребують теоретичного осмислення та удосконалення. Одним із перших є те, що в законі не надано чіткої відповіді на питання: чи є юридична особа суб'єктом кримінальної відповідальності. Це й призвело до різного розуміння кримінально-правового статусу юридичних осіб у науковців [1, с. 157].

У європейських на іноземних країнах широко розповсюджені три основні підходи щодо розуміння кримінальної відповідальності юридичних осіб:

1. Цілковите визнання інституту кримінальної відповідальності юридичної особи. У той же час, принцип кримінальної відповідальності юридичної особи не усуває кримінальної відповідальності фізичної особи (Франція, КНР, Литва, Естонія).
2. Повне заперечення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб (Болгарія, Угорщина, Білорусія).
3. Адміністративно-кримінальна, або «квазікримінальна» відповідальність юридичних осіб. Основною ознакою такого підходу є те, що законодавство не визнає юридичних осіб суб'єктами злочину, але у низці випадків, зокрема, передбачених окремими нормативними актами, до них можуть застосовуватися різноманітні кримінальні санкції (ФРН, Швеція, Італія, Іспанія).

Україна використовує саме третій підхід, коли законодавець не може застосувати термін «кримінальна відповідальність» щодо юридичних осіб. Натомість, застосовує термін «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», що дозволяє уникнути змін у частині суб'єкта кримінальної відповідальності до Загальної частини Кримінального кодексу України.

Варто погодитися з думкою П.Л. Фріса, який вважає, що обрана «квазікримінальна» модель не є до кінця правильною для українського законодавства. Наприклад, перелік злочинів, за вчинення яких юридичній особі призначаються заходи кримінально-правового характеру (ст. 963 КК України) не є повним, поза увагою законодавця залишаються злочини проти довілля, злочини проти безпеки виробництва, злочини, пов'язані з діяльністю організованої злочинності тощо [4, с. 263].

Переглянувши та проаналізувавши праці вчених, можна відзначити, що не має єдиної думки про те, яку саме модель реагування обрав український законодавець на суспільно небезпечні діяння, вчинені юридичними особами. Це, безумовно, пов'язано із тим, що законодавець чітко не визначив кримінально-правовий статус юридичної особи. Це призвело до того, що заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб на практиці майже застосовуються.

Проблема визначення статусу юридичних осіб у кримінальному праві досі залишається актуальною і відкритою. Це зумовлено рядом причин:

- злочини, в яких беруть участь або причетні юридичні особи, на сьогодні, є досить поширеними. Це стосується передусім рейдерського захоплення земельних ділянок під забудову, земель сільськогосподарського призначення, лісових масивів, водойм, незаконних забудов, незаконних дій у разі банкрутства, контрабандного експорту або імпорту, шахрайства з фінансовими ресурсами та ін., якими заподіюється значна шкода інтересам окремих громадян та суспільства в цілому;
- програма кримінально-правового впливу на юридичну особу потребує удосконалення та доопрацювання з метою більш ефективного реагування на суспільно небезпечні діяння юридичної особи. Адже, саме діяльність цієї особи пов'язана із найбільш значними руйнівними наслідками для об'єктів, які знаходяться під охороною, у тому числі і кримінального закону [2, с. 3];
- шкода, яку спричиняють юридичні особи при вчиненні ними суспільно небезпечного діяння, передбаченого як злочин, як правило, не компенсується тими санкціями, які до них застосовуються в рамках інших видів юридичної відповідальності, тому санкції не виконують своєї превентивної функції;
- заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є формою кримінально-правового реагування на суспільно небезпечне діяння юридичної особи поза притягненням її до кримінальної відповідальності [3];
- потребують свого подальшого удосконалення види заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Отже, сьогодні існує нагальна потреба вирішення низки складних проблем щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб. Потрібно визначити статус юридичних осіб у кримінальному законодавстві України, удосконалити перелік злочинних діянь, за вчинення яких юридичних осіб можна притягати до відповідальності тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Павлова Т.О. До питання про кримінально-правовий статус юридичної особи в Україні / Т. О. Павлова // Правова держава. – 2015. – №20. – С. 157–160.

2. Пивоваров В.В. Кримінальна відповідальність корпорацій: проблема визначення вини / В.В. Пивоваров, В.В. Маковецька. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – №2. – С. 1–9.

3. Трут Д. Притягнення юросіб до кримінальної відповідальності в Україні: міф чи реальність? [Електронний ресурс] / Д. Трут // Юридична газета онлайн. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/prityagnennya-yurosib-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-v-ukrayini-mif-chi-realnist.html>.

4. Чугуников І.І. Проблема кримінальної відповідальності юридичних осіб / І. І. Чугуников. // Актуальні проблеми держави і права. – С. 262–263.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УНІТАРИЗМУ: ФОРМУВАННЯ ДОКТРИНИ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ

Батанов О.В.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

Новітня конституційна історія України свідчить, що найбільш багатоаспектною і складною є проблема утвердження в Україні оптимальної форми державного устрою. У політико-правовій науці в цілому та сучасній конституціоналістиці дана проблема вже три десятиліття поспіль активно дебатується ученими-державознавцями, політиками, громадськими діячами.

Попри незворотність курсу на формування України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової, унітарної держави, територія якої в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою (ст. ст. 1–2 Конституції України), питання щодо форми державного устрою України, її адміністративно-територіальної організації, вирішення пов'язаних із ними національно-політичних, мовних та соціально-економічних проблем суспільства, залишаються доволі дискусійною стороною політичного та правового життя сучасної України. Особливо болісно загострилися та актуалізувалися ці питання в умовах анексії Автономної Республіки Крим та збройної інтервенції Російської Федерації проти України.

В цілому проблема територіального устрою України виявилася чи не найскладнішим конституційним інститутом за всі роки незалежності української держави. По суті, за роки незалежності України взагалі не було вироблено чіткої як загальнотеоретичної, так і нормативної стратегії щодо спрямування України в напрямку унітаризму.

Унітаризм – це конституційно-правовий феномен, поняття, сутність, зміст, цілі та перспективи розвитку якого є предметом наукового інтересу протягом тривалого часу. Однак у вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі триває пошук парадигми унітаризму відповідно до сучасних умов зміненого світопорядку.

У той же час різноманіття думок щодо ключових загальнотеоретичних питань свідчить про актуалізацію теорії і практики будівництва унітарних держав, а значна теоретична база унітаризму постійно вимагає доповнення з огляду на те, що практика будівництва унітарних відносин динамічно розширюється, так як принципи унітаризму знаходять широке застосування не тільки в територіальній організації публічної влади унітарних держав, а й в процесах інституціоналізації та функціонування політичної, правової, соціальної, економічної, фінансової, духовної та інших систем суспільства. Унітаризм постійно розвивається, розкривається з нових сторін і вимагає ретельного доктринального конституційно-правового осмислення.

Окремі аспекти теорії та практики сучасного унітаризму, адміністративно-територіального устрою та процесу у своїх працях досліджували такі сучасні вчені та експерти, як Ю.І. Ганущак, Б.П. Гдичинський, А.Б. Гетьман, Р.В. Губань, О.П. Іщенко, В.М. Кампо, О.Л. Копиленко, В.В. Кравченко, І.О. Кресіна, В.С. Куйбіда, О.Г. Кучабський, І.Й. Магновський, В.В. Міщук, В.І. Нудельман, Х.В. Приходько, С.О. Телешун, А.Ф. Ткачук, Л.Т. Шевчук та ін.

Ми переконані, що політико-правові вчення про феномен державної території в цілому, її завдань, функцій, форми організації, в тому числі і насамперед унітарного устрою держави, сформульовані протягом століть вітчизняною та зарубіжною науковою думкою не втратили своєї актуальності до нашого часу, а знання уявлень щодо природи унітарної державності необхідне для успішного вирішення проблем адміністративно-територіального устрою, територіальної організації влади та зміцнення унітаризму в сучасній Україні.

Враховуючи вказане, сучасний український унітаризм потребує додаткового дослідження, насамперед, в аспекті його сутності, змісту, принципів, зміцнення в контексті реформи адміністративно-територіального устрою, реформування місцевого самоврядування та децентралізації публічної влади, тенденцій і перспектив розвитку в умовах нового світового правопорядку, а також викликів, які постали перед Україною в результаті анексії Автономної Республіки Крим та збройної агресії з боку Росії тощо.

Хрестоматійно, що термін «унітарна держава» походить з латинського слова *unus, unitas*, що означає «один», «єдність». Унітарна держава, таким чином, складається не з державних утворень, а з адміністративно-територіальних одиниць, правовий статус яких

визначається центральною владою. Унітарний характер держави означає, що територія у межах існуючих державних кордонів є цілісною і недоторканною, що складові частини цієї території перебувають у нерозривному взаємозв'язку, відзначаються внутрішньою єдністю і не мають ознак державності, як це властиво складовим частинам, скажімо, федеративної держави.

Концептуально значущими є й інші характеристики унітарної держави. Наприклад, деякими дослідниками акцентується увага не тільки на її так званих «матеріальних» характеристиках, а й підкреслюється сприяння забезпеченню унітаризму факторів нематеріального змісту. Саме такий підхід демонструє визначення унітарної держави, представленої як простого єдиного державного утворення, що складається з юридично рівних адміністративно-територіальних одиниць, які підпорядковані центральним органам влади і не мають ознак державного суверенітету, а більшість населення в такій державі має унітарну правосвідомість.

Втім, на наше переконання, як у концептуально-конституційному, так і праксеологічному аспекті, унітаризм є набагато складнішим за своїми аксіологічними, онтологічними, гносеологічними, телеологічними та іншими ознаками і характеристиками феноменом, ніж унітарний устрій держави.

Теорія унітаризму відноситься до числа універсальних конституційно-правових та політичних теорій, які розвивають і збагачують практику конституційного права та процесу, будівництва сучасної державності. Осмислення специфіки конституційного будівництва в сучасній Україні стикається з низкою доктринальних проблем і, зокрема, з необхідністю розробки категорій, що утворюють стійку і в той же час динамічну політичну систему. Така політична потреба в умовах сьогодення і в майбутньому актуалізує необхідність розробки, уточнення багатьох понять.

До таких і належить поняття унітаризму, яке тісно пов'язане з феноменом конституціоналізму і системою конституційних традицій, ідей, поглядів, що визначають конституційний лад та проявляються в конституційно-правових нормах і інститутах, конституційних звичаях і конституційній свідомості.

Сьогодні унітаризм в сучасній Україні розвивається в далеко не простих умовах, пов'язаних насамперед з анексією Автономної Республіки Крим та збройною інтервенцією з боку Російської Федерації. Докорінна модернізація багатьох конституційних, ідеологічних

та моральних цінностей, що відбулася за останні десятиліття викликає необхідність консолідації конституційної та політичної свідомості, конституційної та політичної культури суспільства. Саме тому унітаризм може стати сьогодні такою ціннісно-орієнтуючою парадигмою, яка б стала системоутворюючою ідеєю і важливим елементом громадської правосвідомості.

Актуальність вивчення інституту унітаризму в даний період зростає не тільки з доктринально-пізнавальних позицій, але і в праксеологічному аспекті, оскільки багато з існуючих проектів конституційних, перш за все адміністративно-територіальних, перетворень співзвучні з реаліями сьогоdnішнього дня і сприяють утвердженню принципово нових конституційних цінностей, в системі яких унітаризм займає унікальне місце.

Обумовлено це, насамперед, тим, що унітаристська ідея в процесі свого генезису виходить за просторово-технологічні, функціонально-телеологічні та інструментально-кратологічні рамки державного устрою та, в існуючих реаліях, починає перетворюватися на форму національної моделі конституційного ладу, вбираючи в себе безліч конституційних явищ, відносин і процесів – починаючи з питань становлення муніципалізму і парламентаризму, функціонування територіальних громад і органів публічної влади та закінчуючи проблемами формування конституційної свідомості і конституційної культури. В сучасних умовах унітаризм, як один з основоположних принципів конституційного ладу, об'єктивно виступає своєрідним плацдармом для впровадження унітаристської ідеології в конституційно-правове життя і суспільні відносини.

Втім сучасна теорія унітаризму страждає відсутністю системності, цілісності, адекватної юридичної визначеності базових терміно-понять. У силу цього, розробка відповідного категоріально-понятійного апарату залишається доволі важливою проблемою сучасного право-державознавства. Багато понять, на наш погляд, досі точно не визначено, що породжує неоднозначне їх тлумачення, різне сприйняття сутності, змісту і обсягу. У наукових працях, в тому числі спеціально присвячених питанням унітаризму, часто взагалі не формулюються визначення основних понять, відсутнє чітке розмежування між ними. А такі поняття, як «унітарна держава», «унітарність» і «унітаризм», часто вживаються окремими дослідниками як ідентичні.

Відсутність єдиного підходу до розуміння унітаризму викликано декількома причинами. І перш за все тим, що унітарна модель

державного устрою: а) відноситься одночасно і до структури, і до функціонування публічної влади; б) вона забезпечує синтез різних тенденцій розвитку державного організму: з одного боку, його єдності, неподільності, централізації та, з іншого боку, муніципалізації, децентралізації, деконцентрації, деволюції тощо; в) одночасно є і конституційно-правовим, політичним і соціальним явищем; г) передбачає певні цілі і засоби їх досягнення, причому ці цілі можуть бути за своїм характером локальними, регіональними і глобальними.

До того ж існує кілька моделей унітарної організації держави, для яких унітаризм може розглядатися і як теорія унітарної форми державного устрою, і як конкретна унітарна держава – спосіб реалізації та втілення цієї теорії. При такому підході унітаризм як конституційно-правове явище фактично отожднюється з науковою теорією про це явище, тобто конституційно-правова дійсність і її відображення в науковому знанні не розрізняються. В такому аспекті, поняття «унітаризм» містить філософію якісно певного державного устрою, воно становить теоретико-методологічну основу організації унітарного устрою. А «унітарність» – тип реальної державної організації, який відповідає всім принципам унітаризму і є втіленням його філософії.

Унітаризм також розглядається і як спосіб життя, як спосіб поєднання територіальної єдності і невіддільності в конституційних відносинах різних форм державності – від централізованих до децентралізованих, деконцентрованих, регіональних держав і місцевого самоврядування.

Сучасний етап розвитку унітаризму в Україні обумовлений істотними змінами у механізмі конституційно-правового регулювання суспільних відносин та якісним оновленням системи, структури та змісту конституційного. Отже, сутність та зміст класичного унітаризму необхідно розглядати та розуміти з різних позицій: аксіологічної, гносеологічної, онтологічної, цивілізаційної, інституціональної, конститутивної, функціонально-телеологічної, суб'єктно-об'єктної тощо.

Формування цілісної парадигмально-конституційної основи сучасного українського унітаризму відіграватиме вагому роль у процесах протидії проросійськи орієнтованим федералістським та відверто сепаратистським сценаріям розвитку вітчизняної державності [1–8]. В сучасних умовах у суспільстві в цілому, у політичному

та науковому середовищі має послідовно формуватися чітка концептуально аргументована та ідеологічно підсилена позиція, згідно якої федералізація державного устрою України (у будь-яких формах: класичного або кооперативного федералізму, федеративного дуалізму, федерально-матричної моделі тощо) є формою відвертого колабораціонізму з російськими окупантами, ідеологічною та політичною технологією сепаратизму в Україні [9].

Відповідні ідеологічні федералізаційні концепти жодною мірою не перевірені досвідом сучасних федерацій у зарубіжних країнах, політичною ситуацією в Україні, прогнозами на її історично видиме майбутнє, її соціально-демографічною мапою тощо, особливо в умовах анексії Автономної Республіки Крим та збройної інтервенції Російської Федерації проти України, проходження абсолютно нового та вкрай складного етапу розвитку української нації, коли йде не лише практичний процес та теоретичне обґрунтування власної державності, по суті формування нової державної нації у широкому (загальногромадянському) розумінні цього слова, а й боротьба за збереження суверенітету України. Якщо централізована федерація є для державності України небезпечною і небажаною, то реалізація ідеї децентралізованої федерації в Україні, на якій наплягають деякі сепаратистські кола, стане політичною і соціальною катастрофою. За таких умов, за висновками більшості вітчизняних експертів, оптимальна конституційна модель державного устрою України – унітарна конституційно децентралізована держава. Ідейні засади такої держави мають засновуватися на парадигмальних філософських, правових, політичних, соціологічних засадах українського унітаризму.

У своїй єдності означені та інші аспекти у розумінні сутності унітаризму (у тому числі у контексті ідей та цінностей світового конституціоналізму, його змістових та системно-структурних характеристик, серед яких свобода, суверенітет, солідарність, демократія, правовладдя (верховенство права), поділ влади) дозволяють говорити про існування даного феномену не тільки як привабливої концептуальної моделі, а й об'єктивної реальності, яка має аксіологічні, гносеологічні, онтологічні, цивілізаційні, інституціональні, конститутивні, нормативні, функціонально-телеологічні, історичні, національні та ментальні параметри, які еволюційним шляхом склалися під впливом відповідних ідей та принципів.

Такий симбіоз сутнісних, змістових та системно-структурних характеристик сучасного унітаризму дозволяє розуміти, розвивати, захищати унітарну державність. Адже, тільки за умови такої парадигмально-конституційної, інституціональної та функціональної інсталяції у механізм демократичного конституційного ладу унітаристька ідея стає оптимальною та, по суті, універсальною основою для вирішення значної кількості суспільних справ, у тому числі та у першу чергу прав людини, що свідчить про колосальний гуманістичний потенціал сучасного українського унітаризму.

Унітаризм не повинен ототожнюватися виключно з традиційними організаційними або функціональними атрибутами унітарної форми державного устрою. Унітаризм є багатовимірним соціально-політичним та конституційним явищем: це і ідея, і теорія, і науковий напрям, і соціально-політична та конституційна практика, і конституційна форма існування та функціонування народу (народоправство), держави (державність), регіонів (регіоналізм) та територіальних громад (громадоправство та муніципалізм), і історичний стан національної державності та української регіональної цивілізації (національна ідентичність), і прояв громадянськості (унітарна правосвідомість) тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Бузина О. Україна. Федерализм и антифедерасты. Олесь Бузина. Авторский сайт-сообщество. URL: <https://buzina.org/provtorenie/2465-federalism.html> (дата звернення 02.04.2020).

2. Колесніченко В., Бортнік Р. Федеративна Україна: безальтернативна альтернатива розвитку Української держави. Голос України. 2009. № 194 (4694). 15 жовтня. С. 4–5.

3. Медведчук В. Доктринальні ідеї федералізму: ретроспекива і перспектива українського вибору. Право України. 2012. № 9. С. 302–309.

4. Медведчук В. Державотворчий потенціал федеративної трансформації України: конституційно-правові аспекти. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 2. С. 98–107.

5. Мочалов А. Азбука федерализма. Лекция первая. Сайт Общественного движения «Украинский выбор – Право народа». URL: <http://vybor.ua/video/federalization/aleksandr-mochalov-azbuka-federalizma-lekciya-pervaya.html> (дата звернення 02.04.2020).

6. Мучник Г. Унитарная нетерпимость или федеративное добрососедство? Еженедельник 2000. URL: <http://2000.net.ua/2000/svoboda-slova/sotsium/81302> (дата звернення 02.04.2020).

7. Тихонов В. Манифест федерализма, или путь к демократическому государству. Луганск, 2004. 64 с.

8. Толочко П. Нам нужно федеративное государство. Сайт Общественного движения «Украинский выбор – Право народа». URL: <http://vybor.ua/video/federalization/nam-nujno-federativnoe-gosudarstvo.html> (дата звернення 02.04.2020).

9. Явір В. Федералізм як технологія сепаратизму в Україні. Віче. 2015. № 14. С. 18–21.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ З ВПО

Вашкович В.В.,

*к.ю.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»*

Манзюк В.В.,

*к.ю.н., доцент кафедри господарського права
юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»*

На сьогоднішній день існує ряд державних програм і стратегій, які сприяють в розв'язанні проблем переселенців. Як приклад, програма регіональних радників при Мінсоцполітики створена для того, щоб оперативно розв'язувати як існуючі проблеми, пов'язані з переселенцями, так і нові. Програма спрямована на надання системної допомоги державним структурам і неурядовим організаціям для подолання наслідків конфлікту на Донбасі та окупації Криму. Програма представляє собою мережу радників, які надають консультаційну, організаційну допомогу органам соціального захисту населення та іншим урядовим та неурядовим організаціям на місцях в розв'язанні проблем, які виникають у внутрішньо переміщених осіб. На даний час при Міністерстві тимчасово окупованих територій та ВПО, Міністерстві соціальної політики та Верховній Раді України працює 27 радників. Дана програма здійснюється неурядовою організацією Stabilization Support Services і має фінансову підтримку Посольства Великої Британії. Завдяки роботі програми вдалося скоротити строк реакції Міністерств на запити від громадян, які постраждали внаслідок конфлікту, а також запроваджується медичне страхування дітей ВПО. Велика кількість громадян, завдяки діяльності програми, отримали необхідну допомогу.

Незважаючи на зусилля волонтерів і законодавче регулювання – закон про переселенців, ратифікована Україною Конвенція про права людей з інвалідністю і ряд постанов Кабміну, люди з інвалідністю й надалі потребують значної правової допомоги. Їм потрібно підтверджувати статус інвалідності в надзвичайних умовах, механізми якого не розроблені, залишається проблема з проходженням реабілітації, а також відсутність у достатній кількості ліків і житла.

Серед проблем, з якими стикаються волонтери при наданні допомоги ВПО (далі внутрішньо переміщені особи) можна виділити наступні: [1, с. 15]

1. Недостатній рівень надання допомоги людям з боку держави.
2. Спротив чиновників і консерватизм державних структур. Інерція системи та саботування з боку чиновників, що бажають жити по – старому.
3. Відсутність ясності щодо державного законодавства про ВПО та механізми допомоги. Така відсутність визначення створює певну плутанину для ВПО та збільшує їхнє незадоволення. В умовах відсутності чітко визначеної політики державні посадовці, місцеві групи, міжнародні організації та волонтери зокрема, не можуть більш ефективно співпрацювати для надання вчасних та необхідних послуг з допомоги для ВПО.
4. Суперечність законів один одному. Відповідні закони та зміни до них є недостатньо зрозумілими, перш за все, для ВПО. Так само непокоїть поширене серед місцевих волонтерських груп припущення, що волонтери, чийм завданням є скерування ВПО в ході процесу, самі можуть бути в подібній ситуації, тобто бути заплутаними. Це призводить до збільшення рівня дезінформації та чуток, викликаючи ще більше розчарування та ізоляцію. Адже діюча нормативно – правова база у сфері громадянського суспільства формувалася, в основному, на відсутності існуючих надзвичайних обставин, тому не завжди враховує реалії та часом перешкоджає вирішенню волонтерами актуальних проблем.
5. Недостатність контролю за подальшою долею майна, коштів які волонтери передають внутрішньо переміщеним особам. [1]

Важливе питання, підняте ВПО та волонтерами, полягає у тому, що в багатьох випадках контактна інформація, телефонні номери чи веб-сайти, пропонувані у таких листівках, містять неактуальну інформацію, або ніхто не відповідає при спробі зателефонувати на такий номер. Великою проблемою для багатьох організацій, що мають гарячі лінії, стала їхня неспроможність реєструвати дзвінки та аналізувати дані. Інколи гаряча лінія – це лише три-чотири мобільних телефони та один-два працівника. [1]

Для вирішення проблем, які стоять перед волонтерами можна виділити наступні кроки, які допоможуть у їх розв'язанні, а саме:

- залучення широкого колу громадян. Частина волонтерів залишається в статусі громадських активістів і будуть продовжувати свою діяльність;
- сприяти входженню волонтерів до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з метою сприяння комунікації й координації зусиль різних груп та організацій волонтерів у вирішенні питань внутрішньо переміщених осіб;

Результати аналізу діяльності волонтерських структур демонструють значний потенціал активізації та розширення їх участі у вирішенні найболючіших проблем. [2, с. 113 - 122]

Незважаючи на визнання ролі волонтерів у вирішенні багатьох гострих проблем: від підвищення обороноздатності країни до благодійної допомоги внутрішньо переміщеним особам – потребують вирішення багато проблем, що заважають повноцінній реалізації внутрішнього потенціалу волонтерського руху.

Вирішенню багатьох із зазначених проблем перешкоджають, насамперед, високий рівень корумпованості державних інститутів і суспільства в цілому; процедури та регламенти, що не сприяють реальній зацікавленості владних структур і окремих чиновників у ефективному здійсненні своїх повноважень і обов'язків.

Водночас ключовим для успіху є волонтерського руху є чутливий уряд, що реагує на тиск волонтерської спільноти, а за певних умов – спонукає до дій. [3]

Водночас слід відзначити вклад вітчизняних і зарубіжних волонтерів, фондів, організацій, у тому числі й міжнародних, які надають посильну допомогу переселенцям. Так, за рахунок коштів, які надають деякі зарубіжні країни, реалізуються конкретні проекти із забезпечення внутрішньо переміщених осіб усім необхідним, починаючи від медикаментів і закінчуючи житлом.

Тобто робота з розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб проводиться, але про повне забезпечення всіх потреб переселенців на сьогодні говорити не доводиться.

Незважаючи на зусилля волонтерів і законодавче регулювання – закон про переселенців, ратифікована Україною Конвенція про права людей з інвалідністю і ряд постанов Кабміну, люди з інвалідністю й надалі потребують значної правової допомоги. Їм потрібно підтверджувати статус інвалідності в надзвичайних умовах, механізми якого не розроблені, залишається проблема з проходженням реабілітації, а також відсутність у достатній кількості ліків і житла. [4]

Аналіз правового регулювання окремих сфер та напрямків надання волонтерської допомоги дав змогу прийти до наступних висновків.

Для роботи з внутрішньопереміщеними особами волонтерська діяльність проводиться в наступних напрямках: психологічна адаптація вимушено переміщених осіб, соціальне обслуговування й соціальне забезпечення вимушено переміщених осіб, створення тимчасових соціальних служб на базі мереж взаємодопомоги ВПО та волонтерів. Та, незважаючи на зусилля волонтерів і законодавче регулювання, все ж залишається ряд невирішених проблем. Зокрема, ВПО людям з інвалідністю потрібно підтверджувати статус інвалідності в надзвичайних умовах, механізми якого не розроблені, залишається проблема з проходженням ними реабілітації, а також недостатність контрольного механізму за подальшою долею майна, коштів які волонтери передають внутрішньо переміщеним особам.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Горєлов Д.М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадські практики: аналіт. доп. К: НСІД. 2015. 36 с.
2. Вашкович В.В. Роль громадських об'єднань у захисті прав ВПО. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: монографія / За заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина, к.ю.н., доцента Менджул М.В. Ужгород: РІК-У, 2018. 268 с.
3. Шульга М.О. Волонтерство. Матеріали до Національної доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі» за моніторинговими даними Інституту соціології НАН України. URL: <http://www.i-soc.com.ua/institute/shulga.php> (дата звернення 30.11.2018)
4. Ковязіна К.О. Забезпечення соціального захисту дітей внутрішньо переміщених осіб. Серія «Соціальна політика». 2015. № 28. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ditu-14275.pdf>.

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ВОЛИНІ У 1939 – 1941 РР.)

Вісин В.В.

д.і.н., професор кафедри права Луцького НТУ;

Вісіна Т.М.

к.і.н., доцент кафедри МЕВ Луцького НТУ

Своєрідність сучасного етапу розвитку нашої країни полягає в тому, що в Україні формуються основи демократичного суспільства і економічно незалежної держави. При будівництві нового ладу повинні враховуватись історичні традиції українського народу і державності.

У 1939 р. західноукраїнські землі увійшли до складу УРСР СРСР. Тут негайно розпочалися перетворення, що мали форсовано трансформувати соціально-економічний лад, який існував, в лад, що утвердився на всій території СРСР. Утвердження радянського режиму у Волинській області тривало менше двох років, але основні його риси проявилися досить рельєфно і сформували у мешканців краю негативне ставлення до радянської влади. Під цим кутом зору дослідження соціально-економічних процесів є дуже важливим для відтворення об'єктивної картини історичного минулого і врахування недоліків розвитку економіки на майбутнє.

Події 1939–1941 рр. на Волині знайшли відображення в історичній літературі. В нових дослідженнях увага концентрується лише на окремих аспектах радянізації регіону або ж на окремих подіях. Зарубіжна історіографія соціально-економічні процеси розглядає у загальних рисах (Девід Марплз, Як Гросс, Джон Армстронг, Анджей Леон Сова). В роботах вітчизняних істориків розглядається вся Західна Україна, а не окремо Волинська область (Б. Ярош, В. Ковалюк, Г. Ковальчук, Ю. Сливка). Недостатньо розробленими залишаються питання особливостей економічної політики тоталітарної системи в галузі сільського господарства, промисловості і т.п. Це зумовлює потребу додаткових досліджень економічної історії Волині.

Внаслідок радянсько-німецьких домовленостей західна Україна, в тому числі і Волинь, опинилася у 1939 році в “сфері інтересів

СРСР". На захоплених західноукраїнських землях більшовики почали форсованими темпами здійснювати заходи по якнайшвидшому інтегруванню їх в складову частину Радянського Союзу.

26–28 жовтня 1939 р. у Львові відбулися народні Збори, які прийняли Декларації про входження Західної України до складу УРСР і про встановлення Радянської влади в Західній Україні. Ці два документи доповнювались ще й Декларацією про націоналізацію банків та великих промислових підприємств, поміщицьких та монастирських земель. 1 листопада 1939 року Верховна Рада СРСР прийняла Закон про включення Західної України до складу СРСР і возз'єднання її з Радянською Україною. 14 листопада позачергова сесія Верховної Ради УРСР продублювала московське рішення, прийнявши закон про прийняття Західної України до складу УРСР. На всій території Західної України набрали чинність Конституції УРСР і СРСР. Маючи легітимну основу, більшовики доклали всіх зусиль для впровадження рішень Народних зборів у життя.

Зміна державної приналежності Західної України означала включення економіки краю до господарського комплексу СРСР. В економіці процес перетворень торкався, головним чином, відносин власності з метою зробити її державною або кооперативною, підпорядковану цілковитому контролю державних органів.

Найбільш складним було завдання перебудови аграрного сектору – домінуючого на Волині. Згідно з комуністичною теорією та радянською практикою до колективізації можна було приступати лише після ліквідації попередніх форм землеволодіння.

Аграрна реформа на Волині проходила у два етапи. Перший – вересень 1939 – початок 1940 р. – націоналізація і розподіл земель. На другому етапі (початок 1940 р. – червень 1941 р.) передбачалося проведення колективізації селянських господарств. На першому етапі було націоналізовано поміщицькі, осадницькі та монастирські землі. Ці землі безкоштовно передавалися у користування малоземельним і безземельним селянам. Селянина, трудівника і власника в одній особі, комуністи розглядали як союзника на цьому етапі реформи незалежно від майнового стану.

В результаті на початок 1940 р. було націоналізовано: 297157,72 га землі, в тому числі: поміщицької – 206109,73 га; церковної – 17224,75 га; осадницької – 27800,62 га; німців, що вибули – 37064,1 га; державної – 8958,52 га. Цю землю було розподілено наступним чином: 137068,88 га було передано селянам; 16068,37

– колгоспам; 22616,29 га – радгоспам; 109801,26 га – державним установам; 11602,92 га – залишалось для перерозподілу [1]. До кінця 1940 р. 59778 безземельних і малоземельних селянських господарств одержали 153126 га землі. Крім цього, трудовому селянству було передано 3852 коней, 6631 корову, 3491 вівцю та велику кількість сільськогосподарського реманенту [2, 1]. Внаслідок розподілу земель докорінно змінилося обличчя волинського села. Скоротилася кількість великих господарств, зросла кількість середняцьких господарств, зменшилось число безземельних і малоземельних селян. Проте індивідуальне користування було роздано лише біля половини конфіскованих земель. Якщо на 17 вересня 1939 року нараховувалося 12070 безземельних, то на 1 серпня 1940 року їх залишилось 8943 [3]. Як бачимо за рік кількість безземельних скоротилася всього на 3127 господарств і проблема малоземелля все одно залишалася. Очевидно радянська влада навмисне, всупереч офіційно проголошеній політиці, не використовувала всіх наявних можливостей для вирішення цієї проблеми. Велика кількість малоземельних господарств забезпечувала соціальну базу колективізації. Крім того, радянський досвід передбачав здійснення колективізації в умовах гострої класової боротьби на селі, а остання могла спалахнути тільки за помітного соціального розшарування.

Після короткого першого етапу аграрної реформи розпочалося об'єднання одноосібних селянських господарств у колективні. При чому головним стимулом колективізації були не якісь реальні переваги колгоспів, а нав'язлива пропаганда, що часто супроводжувалося адміністративним примусом чи навіть погрозами жорстоких репресій з порушенням принципу добровільності. Держава підтримувала колгоспний рух організаційно і фінансово. Найшвидше колективізація відбувалася у Долобському і Ковельському районах. Соціальною базою колгоспів була біднота. Так, в колгоспі с. Холоневичі було 63 колгоспники, з них 65% – колишні наймити, 20% – бідняки і 15% – середняки [4]. Перший колгосп на Волині з'явився в січні 1940 року в с. Уховецьк Ковельського району. До червня 1941 р. у Волинській області було 663 колгоспи, в яких об'єднувалося 40994 господарств, усупільнено 288126 га землі, або 25% земель області [5]. Особливо прискореними темпами колективізація проходила восени 1940 року та навесні 1941 року. Щоб змусити селян вступати до колгоспів у березні 1941 р. встановлювалися граничні норми землекористування на селянський двір. У Волинській області вони становили від

10 до 15 га [6]. Одноосібникам, які стояли осторонь колгоспів, почали погрожувати, обкладати податками, забирати кращу землю. Методи і форми, що використовувались при колективізації на Волині, остаточно відвернули селян від радянської влади. З перших днів німецької окупації колгоспи розпалися, а їх члени порозбігалися.

Якщо у сільському господарстві колективні форми власності охопили на кінець розглядуваного періоду лише трохи більше 10-ї частини виробників і були ще далеко від домінуючого становища, то практично всі значні підприємства були націоналізовані, а більшість дрібних товаровиробників більшовики об'єднали в промислові артілі. На Волині насамперед націоналізувалися цегельні заводи, млини та підприємства харчової промисловості. Зміна форм власності, нові інвестиції в економіку Волині на початковому етапі сприяли ліквідації безробіття, зростанню лав місцевого робітництва, і деяким зрушенням в соціальній сфері. Поруч із цими позитивними соціальним наслідками індустріалізації не можна не зауважити того, що в умовах командної економіки, дістаючи роботу на державному підприємстві чи в установі, люди потрапляли до нової форми особистої залежності. Зростання чисельності робітництва також йшло не як природний процес, а внаслідок адміністративного та економічного тиску на дрібних виробників. Форсоване перекачування матеріальних і фінансових ресурсів у розвиток індустрії, орієнтація цього розвитку на загальносоюзні потреби, без врахування внутрішніх пропозицій викликали стрімке порушення балансу в західноукраїнській економіці. Пріоритетний розвиток важкої індустрії, а також руйнування традиційної інфраструктури незалежних кооперативів, призвели до розбалансування споживчого ринку і до падіння життєвого рівня населення. На націоналізованих підприємствах низькою була продуктивність праці. Досить часто простоювало через нерозпорядливість керівників обладнання.

В інтересах загальносоюзного комплексу проведено банківську реформу. Були націоналізовані банки, що діяли на Волині до приходу Радянської влади, на їх місці утворена обласна контора та районні відділення Держбанку СРСР.

Очевидно, що в розглядуваний період Західна Україна, в тому числі і Волинь, зазнала примусового входження до радянської суспільної моделі. Це відбулося не внаслідок внутрішнього визрівання соціально-економічних передумов, а в результаті політики радянського керівництва, спрямованої на інтеграцію регіону до СРСР.

В 1939–1941 рр. радянський режим знищив усі традиційні структури волинського суспільства. В економіці процес перетворення їх державного або кооперативного, індивідуального цілковитому контролю державних органів. На першому етапі аграрної реформи було націоналізовано поміщицькі, державні, осадницькі та інші землеволодіння та перерозподілено їх між колгоспами, радгоспами і безземельними селянами. Після цього почалось об'єднання одноосібних господарств в колективні. Однак незважаючи на радикальні міри нової влади, колективні форми власності охопили до червня 1941 р. трохи більше 10-ї частини виробників.

Промисловість області відразу через націоналізацію переводилася на державні рейки і передавалася у володіння командно-партійного адміністративного апарату. Розпочалась запізніла модернізація промисловості, яка включалась у загальносоюзний комплекс і прив'язувалась до імперської економіки. Ліквідація дрібного виробництва зруйнувала традиційну інфраструктуру, спричинила споживчий голод на ринку і вела в кінцевому рахунку до зниження життєвого рівня населення.

Перше знайомство з радянською системою виявилось для волинян в основному негативним досвідом, у результаті якого багато з них дійшли висновку, що більшовицької влади слід уникати будь-якою ціною.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Державний архів Волинської області (Далі: ДАВО), фонд Р-32, опис 1, одиниця зберігання 3, аркуш 3.
2. Нариси історії Волинської обласної партійної організації / Автор кол.: І.Гайдай, В.Замлинський. Я.Ілляшенко та ін. К.:Вид-во пол. л-ри України, 1968. 254 с.
3. ДАВО, Ф.Р-32, оп.1, од. зб. 3, арк. 1.
4. ДАВО, Ф. Р., оп. 1, од. зб. 1а, арк. 34.
5. ДАВО, Ф.Р-32, оп. 2, од.зб. 1, арк. 1.
6. Центральний державний архів вищих органів державної влади та органів державного управління України. Ф.Р-2, оп.7, од. 3б. 297, арк. 325–327.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Жук О.М.

*к.і.н., доцент, завідувач кафедри
соціального забезпечення та гуманітарних наук,
Луцького національного технічного університету*

В сучасних умовах світових економічних, соціо-екологічних викликів та загроз питання соціального захисту та соціальної безпеки населення набуває ще більшої ваги та актуальності. Шукаючи шляхи порятунку населення та запобігання поширенню вірусу COVID-19, людство звертає свій погляд в минуле, щоб проаналізувати історичний досвід соціального захисту населення.

Насамперед варто визначити, що включаємо в поняття «соціального захисту». У Словнику Соціології Купрієнко С.А. подає таке визначення соціально захищеності (соціального захисту): цілісна система законодавчо-закріплених економічних, юридичних і соціальних прав і свобод, соціальних гарантій громадян, протидіючих дестабілізуючим чинникам життя, насамперед таким, як безробіття, інфляція, бідність і інш. [1].

Соціальний захист – це організація життя країни та її соціуму, що охоплює сферу матеріального забезпечення і надання соціальних послуг соціально незахищеній страті суспільства (Сімкіна В.) [2].

Загалом серед науковців є різні підходи до трактування соціального захисту [3, с.29]. В широкому значенні під соціальним захистом розуміємо захист інтересів членів суспільства в умовах соціальних ризиків. У вузькому – до соціального захисту включають усі види соціального забезпечення, в т.ч соціальне страхування та соціальні допомоги.

Історичні аспекти виникнення та розвитку соціального захисту досліджували такі вчені, як Е. Лібанова, В. Скуратівський, Н. Болотна, Н. Дєєва, В. Дерега, Т. Денисенко, В. Сімкіна, О. Білоус, В. Собченко, А. Стопчак та ін.

Історичний розвиток соціального захисту прослідковується у різних формах допомоги та благодійності, які, зрештою, трансформувалися у сферу соціальних послуг. Осередками надання підтримки та допомоги соціально незахищеним категоріям, здебільшого, були

церкви і монастирі. І лише згодом цю функцію почала перебирати на себе держава.

З часу існування української державності в Києво-Руський період прослідковуємо турботу чи допомогу соціальним верствам (громадянам) в складних життєвих обставинах. Прикладом є підтримка та захист такої соціальної верстви як ізгої, представниками якої були люди, які з тих чи інших причин втратили приналежність до свого соціального стану. Ізгоями могли стати як сини знаті, які не отримали у власність землю, сини священника, які не успадкували парафію, так і раби, які змогли викупитись із рабства, але не мали засобів до існування. Ізгої перебували під захистом церкви, могли проживати при монастирях.

Прагнучи розвинути благодійництво, надати йому ознак організованості, князь Володимир у 996 р. видає Статут (закон), яким доручив церковним структурам та духовенству здійснювати опікування і нагляд за лікарнями, лазнями, притулками для одиноких, а також встановив відому «десятину» для благодійників [4, с.97]. Окрема аспекти соціального захисту можна простежити у першому зводі законів періоду князювання Ярослава Мудрого «Руська Правда». І хоча у цьому документі здебільшого закріплено захист майнових прав та інтересів феодальної верхівки суспільства, слід наголосити, що із 37 статей «Руської Правди» вісім присвячено проблемам захисту дітей [4, с.97].

У період литовсько-польської доби добротинство та благодійність розширюються та набувають нових форм. Це простежується в діяльності православних братств, при яких створюються школи для незаможного православного населення, шпиталі, каси взаємодопомоги. Основними багодійниками та меценатами були знатні міщани та православна українська шляхта.

У козацько-гетьманську добу у християнській козацькій республіці прослідковуємо соціальну опіку та допомогу старшим людям, пораненим козакам, дітям, сиротам та козацьким вдовам. Накопичення певних матеріальних статків у руках козацької старшини дало змогу їй виконувати благодійницькі функції: будувати церкви, монастирі, шкільні будинки [2]. Поранені та козаки старшого віку проживали у монастирях.

Закладення основ державної системи соціального забезпечення в Росії, що з часом було перенесено на новоприєдані українські землі, відбувалося за правління Петра I. Саме він доручив державним адміністраціям приступити до «облаштування лікарень, богоділень,

сирітських притулків, будинків опіки незаконнонароджених немовлят, для людей, що марно вештаються, та їм подібних» [2].

З кінця XVIII ст. починає формуватися державно-адміністративна система суспільної опіки (інституційне становлення системи допомоги, формування правової бази, адміністративне управління, що включає територіальні структури, часткове фінансування державою соціальної допомоги) [5, с.732].

У XIX – початку XX ст. прослідковуються різні форми соціальної активності у формі благодійності, меценатства, особливо в середовищі нової верстви суспільства – підприємців.

Після Великої жовтневої соціалістичної революції розпочинається етап радянської системи соціального захисту. З 1917 по 1922 рр. у Росії, і таким чином в Україні, було прийнято понад 100 соціально спрямованих декретів. Саме в нормативно-законодавчих актах радянської Росії вперше і було використано термін «соціальне забезпечення», який замінив тезу про «соціальне страхування», що визначала засади соціального захисту в європейській документації того часу. Пріоритетність походження терміну з основ радянської документації була доведена нещодавно. Раніше авторство «соціального забезпечення» зарубіжна наука приписувала Ф. Д. Рузвельту та його змінам «New Deal» [2].

З утворенням СРСР формується загальносоюзна система соціального захисту (поширилася практика прийняття загальносоюзних нормативних актів у сфері соціального забезпечення). З 1932 року пенсійним страхуванням було охоплено працівників усіх галузей виробництва. За роки радянської влади в Україні було створено системи соціального забезпечення, охорони здоров'я та безплатної дошкільної, середньої та вищої освіти [6].

Разом з тим, як підкреслює ослідниця Денисенко Т., будь-які зміни та перетворення у соціальній сфері ніколи не відбувалося з міркувань гуманності або добродійності, а здебільшого було обумовлено політичними причинами. Так, наприклад, О. Бісмарк наприкінці XIX ст. ввів пенсійне забезпечення, страхування щодо безробіття і медичне страхування з єдиною метою – запобігти соціальному вибуху, перехопивши ініціативу в німецьких соціал-демократів [4]. Зрештою і запровадження системи соціального забезпечення (пенсійного забезпечення, державної освіти та медицини) в Радянському Союзі було обумовлено бажанням тоталітарної влади забезпечити собі лояльність громадян.

З проголошенням незалежності України було прийнято цілу низку нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання сфери соціального забезпечення; велика кількість таких актів стала однією з причин формування нової галузі права – права соціального забезпечення. Однак нові виклики, які постали перед нашою державою у 2014 року, пов'язані з анексією Криму, війною Росії проти України та появою нових категорій населення, які потребують соціального захисту (учасники бойових дій, особи з інвалідністю, члени сімей загиблих, тимчасово-переміщені особи, діти-сироти та ряд інших) зумовили нагальну потребу реформування сфери соціального захисту, нових форм і видів соціальної підтримки та допомоги.

Таким чином можна зробити висновок, що соціальний захист населення пройшов досить складний шлях змін від поодинокі благодійності до масового соціального страхування, від звичаєвого права до чітко визначених у законодавстві гарантій та стандартів [2].

На всіх етапах історичного розвитку соціальний захист був і залишається індикатором громадянської позиції держави. Тому розвиток соціальної функції держави та реформування соціальної сфери є одним із найголовніших завдань соціально відповідальної правової держави України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Купрієнко С. А. Словник Соціології. URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovník-sotsiologiyi-literi-a-ya/>
2. Сімкіна В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України). Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 4. С. 357-364. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_4_54.
3. Лаврухін В.В. Реформування чинної моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики в Україні : дис.канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. Київ, 2015. 262 с.
4. Денисенко Т.М. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні. Збірник наукових праць. 2012. Вип. 33. Ефективність державного управління. С.96-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_33_12
5. Юрчик Г.М. Генезис та еволюція соціальної політики. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С.730-738.

URL: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/3990-yurchik-g-m-genezis-ta-evolyutsiya-sotsialnoji-politiki>

6. Яковлева О.Г. Характеристика основних етапів становлення та розвитку сфери соціального забезпечення. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Вип. 3(9). Том.3. С. 68-72. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3-3_2015/17.pdf

ГАРАНТІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Заборовський В.В.

*професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету,
доктор юридичних наук,
доцент*

У своїй професійній діяльності адвокат має справу з великим масивом інформацій як правового, так і не правового характеру, що є навід'ємною частиною такої його діяльності [1]. Без сумніву, використання різних видів інформаційних технологій потребує забезпечення інформаційної безпеки, що насамперед пов'язане із збереженням режиму конфіденційності інформації, яка була отримана адвокатом у процесі здійснення ним своєї діяльності.

Одним із засобів забезпечення інформаційної безпеки адвокатської діяльності є й гарантії, які вказують на наявність свідоцького імунітету адвоката [2]. Так, в п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3] зазначається, що забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом.

Свідоцький імунітет адвоката закріплюється й положеннями інших процесуальних кодексів: ЦПК (п. 3 ч. 1 ст. 70); ГПК (п. 3 ч. 1 ст. 67), КАС (п. 2 ч. 1 ст. 66); КПК України (п. 1, 2 ч. 1 ст. 65). Свідоцький імунітет адвоката починає діяти «з моменту коли клієнт переступив поріг юридичної консультації, адвокатської фірми, бюро» [4, с. 126] та не обмежений в часі (ч. 2 ст. 10 Правил адвокатської етики [5]). Незважаючи на закріплення положення про свідоцький імунітет адвоката і встановлення кримінальної відповідальності, зокрема, й за порушення гарантій професійної таємниці (ст. 397 КК України),

на жаль, на практиці мають місце випадки неправомірних допитів адвоката як свідків.

В п. 4 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» йдеться про заборону проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності. Наявність такої гарантії не вказує на те, що вона фактично заперечує можливість проведення обшуку житла адвоката, іншого його володіння, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, оскільки, з одного боку, у вказаних приміщеннях можуть бути й матеріали, які не пов'язані із здійсненням адвокатом своєї професійної діяльності (але мають значення для справи), а з іншого – встановлення абсолютної заборони на проведення обшуку таких приміщень має шанс перетворити їх об'єкти», де б могла приховуватися «від можливого розголошення будь-яка інформація, у тому числі про кримінально-карані дії» [6, с. 58-59].

Без сумніву, дана слідча повинна бути проведена у винятковому випадку [7; 8]. На її особливість неодноразово звертав увагу ЄСПЛ, вказуючи, що посягання на професійну таємницю адвоката може мати наслідки при здійсненні правосуддя і тим самим порушувати право на справедливий суд (п. 37 Рішення по справі «Німітц проти Німеччини» [9]); обшук приміщення адвокатів повинен підлягати особливо ретельному розгляду (п. 62 Рішення по справі «Головань проти України») [10]; такі заходи можуть бути визнані «необхідними в демократичному суспільстві» лише за умови наявності в національному законодавстві ефективних гарантій проти зловживань і сваволі, і за умови їх дотримання в конкретній справі (п. 31 Рішення по справі «Колесніченко проти Росії» [11]), а також у випадку коли немає ніяких інших способів, знайти доказ того чи іншого факту, крім як провести обшук у адвоката (п. 56 Рішення по справі «Ромен і Шміт проти Люксембургу» [12]).

Специфіка проведення обшуку відносно адвоката визначається, зокрема, і ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», положення якої містять вимогу щодо необхідності зазначення слідчим суддею, судом у своєму рішенні про проведення такої слідчої дії, переліку речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити є однією з гарантій забезпечення додержання адвокатської таємниці [13; 14]. Однією з основних гарантій збереження адвокатської таємниці під час проведення вказаної слідчої дії відносно адвоката є закріплення норми

про необхідність присутності представника ради адвокатів регіону, крім випадків його неявки за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону. Для забезпечення участі такого представника службова особа, яка проводитиме відповідну слідчу дію, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем її проведення. На жаль, чинне законодавство не визначає ані строку, ані порядку такого повідомлення, внаслідок чого вказані службова особа, отримує «практичну можливість обходити ці гарантії адвокатської діяльності» [15, с. 44]. На жаль, наявний недолік і у визначенні повноважень згадуваного представника ради адвокатів регіону, оскільки більшість із них відтворені не у положеннях Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а в Порядку дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів [16].

Внаслідок цього існують непоодинокі випадки, коли слідчі чи інші службові особи, як зазначають науковці [17, с. 11], не завжди адекватно реагують на зауваження такого представника з приводу законності проведення відповідної процесуальної дії (зокрема, стосовно реалізації повноваження щодо опечатування доступу до приміщення, речей, у тому числі електронних носіїв інформації та/або документів комп'ютерної техніки (портативних комп'ютерних пристроїв), мобільних телефонів тощо, доступ до яких заборонено відповідно до вимог ст. 161 КПК України). Тож існує нагальна необхідність всі ключові повноваження такого представника відтворити в положеннях і згадуваного Закону, і КПК України [18].

На жаль, далеко не завжди вказані гарантії дотримуються під час проведення такої слідчої дії як обшук. Наявними є випадки, коли у адвоката вилучаються мобільні телефони, які у профайлі адвоката зазначені як робочі (телефонна книга, крім особистих контактів, містить і номери телефонів клієнтів, що само по собі є адвокатською таємницею), а також коли в ухвалі слідчого судді щодо вилучення речей та документів під час обшуку у приміщенні адвоката наявність словосполучень, зокрема, «інших документів та чорнових записів», «особистих записників», «системних блоків персональних компютерів, ноутбуків, електронних планшетів, накопичувачів на жорстких магнітних дисках, поміщених до системних блоків персональних компютерів або зовнішніх (з'ємних), флеш-накопичувачів, мобільних терміналів зв'язку та інших носії електронної інформації ... сім-карток та

стартових пакетів мобільного зв'язку, грошових коштів, цінностей та іншого майна..." всупереч названим гарантіям безпідставно надає фактично необмежені права невстановленому колу правоохоронців вилучати з адвокатського офісу будь-які предмети, речі та документи, перш за все й ті, які взагалі не мають ніякого відношення до предмету розслідування [19].

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Бисага Ю.М., Заборовський В.В., Манзюк В.В. Інформація та інформаційні технології як невід'ємна частина професійної діяльності адвоката. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 5. С. 104-114.

2. Заборовський В.В., Булеца С.Б., Манзюк В.В. Індемнітет адвоката як одна з основних гарантій адвокатської діяльності. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 4. С. 287-291. URL: http://par.in.ua/4_2016/86.pdf

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 62. Ст. 17.

4. Барщевский М.Ю. Адвокатская этика. М.: Профобразование, 2000. 312 с.

5. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року. URL: <http://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf>

6. Ромовська З. Закон України «Про адвокатуру» – ремонт чи повна реконструкція? Право України. 2000. № 11. С. 58-59.

7. Заборовський В.В. Деякі практичні проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності в контексті проведення обшуку відносно адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 50. Т. 2. С. 152-156.

8. Заборовский В.В. Профессиональные гарантии адвокатской деятельности по осуществлению обыска в отношении украинского адвоката в контексте их соответствия традициям европейских стран и практике Европейского суда по правам человека. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie. 2017. № 42 (115). S. 355-369.

9. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Niemietz v. Germany» on December 16, 1992 (Application № 13710/88). URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461421/2461421.html>

10. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Golovan v. Ukraine» on July 05, 2012 (Application № 41716/06). URL: http://www.golovan.com.ua/fileadmin/Blog/CASE_OF_GOLOVAN_v_UKRAINE.pdf

11. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Kolesnichenko v. Russia» on April 09, 2009 (Application № 19856/04). URL: <http://demo.eurocases.eu/Doc/CourtAct/4541957/11>

12. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Roemen and Schmit v. Luxembourg» on February 25, 2003 (Application № 51772/99). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60958>

13. Заборовский В.В. Правовая природа и границы адвокатской тайны по законодательству Украины. Teise. 2017. № 105. С. 173-187.

14. Заборовский В.В. Средства обеспечения сохранности адвокатской тайны по законодательству Украины. Teise. 2018. № 109. С. 91-106.

15. Скрябин А.Н. Особенности проведения следственных действий и мер обеспечения уголовного производства в отношении адвоката по законодательству Украины. Евразийская адвокатура. 2015. Вып. 1 (14). С. 44.

16. Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів, затверджений рішенням РАУ від 27 липня 2013 року № 183. URL: https://kmdka.com/sites/default/files/files/poryadok_reaguvannya_10.04.2013-1.pdf

17. Погорецький М.А., Погорецький М.М. Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці під час проведення обшуку: проблемні питання. Адвокатура: минуле та сучасність: матеріали V Міжнародної наукової конференції (м. Одеса, 14 листопада 2015 р.). Одеса: Юрид. літ.-ра, 2015. С. 7-12.

18. Заборовский В.В. Профессиональные гарантии адвокатской деятельности по осуществлению обыска в отношении украинского адвоката в контексте их соответствия традициям европейских стран и практике европейского суда по правам человека. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie. 2017. № 42 (115). S. 355-369.

19. Про стан дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні: аналітична довідка, підготовлена Комітетом захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ. 2017. 19 с. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/e698546cb94f12eaff62_file.pdf

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СЕЛЯН В УКРАЇНІ

Земко А.М.

*доцент кафедри права
Луцького національного технічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

Державотворчі процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, спрямовані передусім на розбудову нашої держави, як демократичної, соціальної та правової. В основі кожної із наведених характеристик державиточинішою мірою лежить закріплення, реалізація, гарантування та захист прав людини і громадянина. Не дивлячись на всю масштабність реформування усіх сфер суспільного життя, самою вразливою та незахищеною верствою населення об'єктивно залишаються селяни. Роль селян у суспільстві неocenенна, оскільки саме вони своєю працею забезпечують населення України продуктами харчування, а більшість галузей економіки – сировиною. Як слушно зазначила професор Н.І. Титова, що люди, які працюють на землях сільськогосподарського призначення, «та виконують такі глобально важливі соціально-економічні функції, повинні користуватися високою суспільною повагою, мати стабільну державну підтримку та неперушні правові гарантії свого нормального життя та успішної праці» [1, с.266].

Права селян потребують особливого захисту з багатьох підстав, однією з яких є умови сільськогосподарської праці, які обтяжені складними природно-кліматичними факторами, а відтак результати такої праці характеризуються підвищеною ризикованістю. Селянська праця пов'язана з використанням значних фізичних зусиль, характеризується сезонністю. І навіть сьогодні, в період пандемії коронавірусної інфекції, селяни здійснюють сезонні весняно-польові роботи, не дивлячись на карантинні заходи, адже, як кажуть в народі: «весняний день увесь рік годує».

Природний потенціал України, зокрема, географічне розташування, помірність клімату, родючість земель сільськогосподарського призначення, дають усі підстави для того, аби наша держава стала світовим лідером з виробництва найважливішої сільськогосподарської продукції: зерна, цукру, олії, м'яса, молока та продуктів їх переробки. Отже обґрунтованою є думка науковців про

те, що селянство України має базові можливості для того, щоб бути привілейованою верствою суспільства, яка забезпечує економічну незалежність держави, хоча, насправді, вони залишаються і нині найменш юридично захищеними [2, 61].

Варто зазначити, що в Україні прийнято ряд законодавчих та підзаконних актів, які мали б вирішити зазначену проблему. Мова йде про Закони України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», «Про державну підтримку сільського господарства України», однак їх норми в основному регулюють питання розвитку аграрного сектору економіки, здебільшого носять декларативний характер, не містять механізму їх реалізації, а іноді просто не виконуються. У цьому контексті слушною є думка професора О.В. Гафурової, що «ступінь розроблення та закріплення в чинному законодавстві прав громадян є показником того, наскільки держава дбає про забезпечення певного рівня соціальних благ для свого народу і особливо найменш захищеної його частини – селянства» [3, 173]. Належне реформування аграрних відносин принесе результат лише тоді коли, поряд із розвитком економічних засад господарювання в аграрному секторі, будуть здійснюватися заходи, спрямовані на соціальне відродження села, покращення умов життя і зайнятості селянина, підвищення життєвого рівня сільського населення.

Соціально-економічна місія селянства є мінародно визнаною. На Заході існує спеціальна наука – «селянствознавство», що заснована британським ученим Теодором Шанінім і є міждисциплінарною галуззю знань. Хрестоматія з «селянствознавства», яка вперше була видана англійським видавництвом 1971 р., нині вже перекладена російською мовою. На жаль, в Україні ще й досі ця галузь знань не одержала належного визнання та розвитку.

З огляду на наведене гостро постає проблема посилення захисної, регулюючої та контролюючої функцій держави щодо забезпечення та захисту прав селян, державну підтримку у податковій, кредитній, ціновій політиці в аграрному секторі, а також підвищення рівня правової та економічної обізнаності селян.

Вищезазначене свідчить про те, що особливому правовому регулюванню, виокремленню, гарантуванню та особливому правовому захисту підлягають особисті, земельні, майнові, трудові, членські права селян, а також право на освіту, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, соціальний захист,

об'єднання в політичні партії та громадські організації, на отримання інформації тощо, а також про необхідність створення ефективних та дієвих механізмів реалізації цих прав в аспекті забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України. Науково-навчальний посібник // За ред. докт. юрид. наук, проф. Н.І. Титової. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
2. Права людини і громадянина: проблеми реалізації в Україні: праці Львівської лабораторії прав людини Академії правових наук України / Редкол.: П.М. Рабінович (голов. ред.) та ін. – К.: Ін Юре, 1998. (Серія І. Дослідження і реферати). – с. 61-66.
3. Гафурова О.В. Щодо забезпечення конституційного права селян на освіту / О.В. Гафурова // Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: матеріали «круглого столу» (м. Київ, 27 травня 2016 року) / за ред. М.В. Краснової, Т.О. Коваленко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці: Кондратьєв А.В., 2016. – с. 170-173.

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ НА ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Кірін Р.С.

*провідний науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України,
доктор юридичних наук, доцент*

Україна є одним найбільш постраждалих місць в світі від мін та вибухонебезпечних предметів (далі - ВВП), з найбільшим зафіксованим показником інцидентів з протитранспортними мінами протягом трьох років поспіль, та третім місцем у світі за загальними втратами [1].

За оцінками національних органів влади, близько 7000 кв.км на підконтрольній уряду території Донецької та Луганської областей на Сході України забруднені ВВП. Міністерство оборони України (далі - МОУ) спільно з гуманітарними організаціями розробило мапу, яка показує обстежені райони, в яких мінна небезпека підтверджена. Проте великі ділянки землі ще не були досліджені, тому важко оцінити повний обсяг мінної небезпеки. Також важко оцінити масштаби забруднення на непідконтрольній уряду території, хоча ситуація вважається критичною, там не проводилося скоординованої протимінної діяльності (далі - ПМД). Мільйони українців перебувають у небезпеці, адже за даними ООН, один рік війни в середньому прирівнюється до десяти років розмінування.

У грудні 2018 р. Верховна Рада України (далі - ВРУ) прийняла Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» [2] (далі - закон про ПМД), який передбачає створення інституційної структури сектору ПМД. Закон про ПМД включає положення про заснування Національного органу з питань протимінної діяльності (далі - НОПМД) та процедуру акредитації учасників ПМД в Україні. Оскільки закон про ПМД було прийнято після прийняття Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік» (далі - закон про держбюджет) в листопаді 2018 р., у бюджеті на 2019 р. не передбачено кошти на створення НОПМД, набір персоналу та допомогу постраждалим від мін. Ситуація склалася таким чином, що поки не будуть

прийняті поправки до закону про держбюджет, які передбачають достатнє фінансування, запровадження закону про ПМД по суті є неможливим.

В зв'язку з цим були внесені зміни але не до закону про держбюджет, а до закону про ПМД [3], якими передбачено, що для фінансування заходів ПМД можуть залучатися фінансові ресурси донорів, включаючи міжнародну технічну допомогу, поворотну та безповоротну фінансову допомогу міжнародних організацій, благодійну допомогу, а також інші види допомоги, не заборонені законодавством України. Проте, такі зміни не зрушили актуальних проблем ПМД в Україні, адже інституційне забезпечення гуманітарного розмінування було і залишається повільним, несистемним та фрагментарним процесом, хоча саме ця складова державного регулювання та управління здійснює значний вплив на ПМД, ефективність функціонування її системи на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Аналіз чинного закону про ПМД дозволяє виділити наступні групи суб'єктів:

- 1) суб'єкти ПМД: 1.1) НОПМД; 1.2) уповноважений оперативний орган протимінних операцій (далі - центр протимінних операцій (ЦПМО)); 1.3) інші органи виконавчої влади (далі - ОВВ) у межах визначених законодавством України повноважень; 1.4) оператори ПМД, що залучаються до виконання заходів у сфері ПМД;
- 2) суб'єкти демократичного контролю у сфері ПМД: 2.1) ВРУ; 2.2) Кабінет Міністрів України (далі - КМУ); 2.3) ОВВ та органи місцевого самоврядування (далі - ОМС) (Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві ОВВ та ОМС); 2.4) органи судового контролю; 2.5) органи громадського контролю;
- 3) суб'єкти державного регулювання та управління у сфері ПМД: 3.1) ВРУ; 3.2) КМУ; 3.3) міністерства, інші центральні ОВВ та державні органи у сфері ПМД; 3.4) місцеві державні адміністрації, ОМС у сфері ПМД; 3.5) НОПМД; 3.6) комісія з питань акредитації операторів ПМД та моніторингу їх відповідності вимогам акредитації (далі - комісія ПАМ); 3.7) ЦПМО; 3.8) інспекція з контролю якості ПМД; 3.9) секретаріат ЦПМО; 3.10) виконавці заходів у сфері ПМД (уповноважені підрозділи центральних ОВВ, до складу яких входять фахівці з ПМД, та оператори ПМД).

Нинішня система управління та використання ресурсів ПМД більше нагадує «хорватську модель», однак її почали застосовувати лише через 20 років після закінчення бойових дій у країні, натомість, у чинній редакції, за оцінкою фахівців МОУ, виглядає занадто складною, містить корупційні ризики і спрямована на розвиток та залучення до цієї сфери здебільшого комерційних структур [4].

Ще на законопроектному етапі Головне науково-експертне управління Апарату ВРУ, надаючи висновок на проект закону про ПМД [5], звертало увагу на наступні проблемні моменти щодо інституційного забезпечення ПМД:

- 1) відповідно до п. 7 ст. 116 Конституції України КМУ здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України; для забезпечення реалізації відповідних повноважень уряд створює відповідно до закону міністерства та інші центральні ОВВ (п. 9-1 ст. 116 Конституції України); центральним ОВВ, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період, є МОУ, яке здійснює функції НОПМД, сприяє впровадженню і застосуванню в Україні міжнародних стандартів ПМД [6, підп. 100 п.4]; разом з тим у законопроекті не передбачені функції МОУ як НОПМД чи можливість його взаємодії із запропонованими у проекті новими державними органами;
- 2) поданим проектом одночасно передбачено утворення: НОПМД, а у його складі - комісії ПАМ, ЦПМО, Інспекції з контролю якості ПМД, що суперечить ст. 116 Конституції України та ч.1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», згідно із якими КМУ утворює, реорганізовує і ліквідує міністерства та інші центральні ОВВ;
- 3) у проекті передбачено існування ще одного органу, який за своїм визначенням претендує на статус міністерства - ЦПМО, який «є центральним ОВВ, діяльність якого спрямовується та координується НОПМД та який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері ПМД»;
- 4) у проекті передбачено існування ще одного центрального ОВВ у сфері ПМД - інспекції з контролю ПМД у складі ЦПМО; наведений припис не узгоджується із Законом України «Про Центральні органи виконавчої влади», відповідно до при-

писів якого інспекції є окремими центральним ОБВ, а не створюються у складі інших центральних ОБВ; крім того, відповідно до Конституції України (ст. 116) вони утворюються КМУ, а не іншими центральними ОБВ.

Свої зауваження по законопроекті сформулювало й Головне юридичне управління Апарату ВРУ [7], звернувши увагу, головним чином, на положення, які доволіно інтерпретують існуючу конституційну модель організації виконавчої влади в Україні, адже в системі виконавчої влади вже функціонують утворені відповідно до Конституції України та законів України ОБВ, що здійснюють відповідні повноваження у сфері ПМД, окрім власне МОУ, в його системі функціонує Державна спеціальна служба транспорту, до повноважень якої віднесено проведення розмінування вибухонебезпечних предметів на об'єктах національної транспортної системи України в особливий та у мирний період [8, ст. 2].

Аналізуючи експертні зауваження, Р.О. Коцюба справедливо відзначає тенденцію все більшого поглиблення колізій правового регулювання цих відносин, які потребують усунення шляхом узгодження понятійного апарату, повноважень між різними органами влади тощо. Зазначені не вирішені питання у черговий раз висвітлюють більш глибоку проблему, яка існує – систематичне недотримання норм Конституції, що стало негативною традицією [9, с. 94].

Усвідомлюючи небезпеку наведених вище прецедентів, ВРУ почала реагувати на відсутність імплементації діючого закону про ПМД, яке не дозволяє в повній мірі використовувати наявний потенціал через неефективність існуючої системи ПМД в державі, здатної координувати діяльність всіх операторів ПМД та керувати процесами у цій сфері. Крім того, слід було реагувати на той факт, що на сьогодні жодного з передбачених інституцій ПМД не утворено не тільки через складність реалізації норм закону про ПМД, але й відсутність коштів у держбюджеті, хоча при цьому, заінтересованими центральними ОБВ продовжується проводитися значна робота щодо виконання заходів ПМД.

Така ситуація є неприпустимою, адже вона призводить до затягування темпів поліпшення соціально-економічних умов життєдіяльності населення постконфліктних територій Донецької та Луганської областей та, що найважливіше, до нових жертв та постраждалих від мін та ВВП.

Відтак, в парламент було подано одразу два законопроекти про внесення змін до закону про ПМД – основний [10] та альтернативний [11].

Основною метою першого задекларовано внесення змін до діючого закону про ПМД задля створення придатних умов для побудови ефективної системи ПМД із спрощеною вертикаллю управління та координації у цій сфері та без необхідності витрачання додаткових коштів з держбюджету шляхом: 1) реформування існуючих інституцій (створення Центру ПМД (далі – ЦПМД) – на існуючих фондах МОУ, створення Центру гуманітарного розмінування (далі – ЦГР) – на існуючих фондах Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС); 2) виключення положень закону щодо утворення нового центрального ОВВ (ЦПМО); 3) виключення положень закону щодо утворення нових органів із повноваженнями, властивими центральним ОВВ. В проекті закону пропонується наступний суб'єктний склад ПМД [10]: 1) НОПМД; 2) уповноважені ОВВ у сфері ПМД та ОМС в Україні; 3) ЦПМД та ЦГР; 4) оператори ПМД.

Альтернативним законопроектом визначається, що функції НОПМД покладатимуться на Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі – Держкомісія) під головуванням Прем'єр-міністра України, яка забезпечує координацію діяльності міністерств, інших центральних та місцевих ОВВ, ОМС, підприємств та організацій незалежно від форми власності (крім тих, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних ОВВ), що залучаються до проведення заходів у сфері ПМД. В свою чергу, рішення НОПМД приймаються колегіально за участі усіх зацікавлених центральних органів влади, та є обов'язковими до виконання, що відповідає міжнародним стандартам з ПМД.

Покладання функцій НОПМД на вже діючу Держкомісію дозволить в найкоротший термін забезпечити її функціонування та скоротити витрати з бюджету на утворення додаткових органів.

Зверну увагу на те, що Держкомісія є постійно діючим органом, який забезпечує координацію діяльності центральних і місцевих ОВВ, пов'язаної із забезпеченням техногенно-екологічної безпеки, захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, організаційних заходів протидії терористичній діяльності та воєнній загрозі, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і реагування на них.

Проте жодних завдань та повноважень в сфері ПМД у положенні про цей координаційний суб'єкт немає [12], що потребує відповідного реагування з боку КМУ.

Крім того, для планування, практичної організації та координації здійснення заходів ПМД передбачається створення оперативних органів ПМД із розмежуванням території на яких здійснюють свої повноваження зазначені оперативні органи, у відповідності до чинного законодавства.

Так проектом, передбачено, для планування, практичної організації та координації здійснення заходів ПМД утворюються оперативні органи ПМД: а) у складі центрального ОВВ, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період – ЦПМО; б) у складі центрального ОВВ, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту – ЦГР.

ЦПМО здійснює свої повноваження у районах бойових дій, а також на територіях, які надані для розміщення і діяльності військових частин, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил.

ЦГР здійснює свої повноваження на всій території України (за винятком територій, які надані для розміщення і діяльності військових частин, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил), а також у зонах безпеки, прилеглих до районів ведення бойових дій.

Альтернативний законопроект суб'єктами ПМД визнає: 1) НО-ПМД; 2) оперативні органи з питань ПМД; 3) уповноважені органи у сфері ПМД; 4) оператори ПМД, що залучаються до виконання заходів у сфері ПМД; 5) місцеві ОВВ та ОМС, що в межах повноважень виконують завдання у сфері ПМД.

Розгляд обох варіантів законопроектів у профільному комітеті закінчився на користь основного наданням проекту постанови від 17.02.2020 р. про прийняття його за основу, а Комітету ВРУ з питань національної безпеки, оборони та розвідки доручено доопрацювати зазначений законопроект з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи та внести його на розгляд ВРУ у другому читанні. 19.02.2020 р. він переданий до комітету, а щодо альтернативного - надано подання Комітету про відхилення.

Втім, і основний законопроект наразі не позбавлений певних дискусійних положень, основні з яких полягають у наступному:

- 1) перелік повноважень КМУ, міністерств, інших центральних ОВВ у сфері ПМД, встановлених у законі про ПМД, потребує узгодження з відповідними приписами законів України «Про Кабінет Міністрів України» та «Про центральні органи виконавчої влади» задля недопущення виникнення колізій;
- 2) НОПМД утворюється як міжвідомчий допоміжний орган, що діє за колегіальним принципом, повноваження якого визначаються КМУ, проте з огляду на вимоги ст. 19 Конституції України слідує, що основні повноваження цього органу мають бути врегульовані саме у законі про ПМД;
- 3) правовий статус НОПМД, ЦПМО і центру ПМД з відповідними повноваженнями мають бути узгоджені не тільки внутрішньо у тексті закону про ПМД та зовні з іншими законодавчими актами, але й з положеннями Міжнародних стандартів ПМД;
- 4) повноваження ЦПМД (орган планування, практичної організації та координації здійснення заходів ПМД) та ЦГР (орган практичного здійснення заходів гуманітарного розмінування) в сфері гуманітарного розмінування практично повністю дублюються, що вимагає розгляду питання або про диференціацію їх повноважень не тільки за територіальною ознакою (як це пропонується в альтернативному законопроекті), а й за функціональною, оскільки військове та гуманітарне розмінування є поняттями із різним змістовним наповненням. В інакшому випадку прийдеться взагалі розглядати доцільність створення ЦГР.

Про те, що в Україні вкрай важливо оптимізувати інституційне забезпечення гуманітарного розмінування шляхом створення органу із питань ПМД, який здійснюватиме координацію зусиль усіх учасників процесу на Донбасі, як державних, так і неурядових, заявив й Офіс координатора проєктів ОБСЄ в Україні, підкреслюючи при цьому необхідність такого органу і готовність підтримувати нашу країну наданням обладнання, навчаннями, консультаціями та вдосконаленням відповідних законодавчих актів.

СММ ОБСЄ зробила цю заяву з приводу Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки та допомоги у розмінуванні, який був започаткований відповідною резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 2005 р. Злагодженні та ефективніші заходи з реагування допоможуть знизити ризики для людей від ВВП [14].

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Звіт Женевського міжнародного центру гуманітарного розминування та Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру Global Mapping and Analysis of Anti-Vehicle Mine Incidents in 2017, травень 2018 р. URL : https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/2019-Advocacy-Note-on-Mine-Action-in-Ukraine_UKR.pdf

2. Про протимінну діяльність в Україні : Закон України від 6 грудня 2018 р. № 2642-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19>

3. Про внесення зміни до статті 8 Закону України "Про протимінну діяльність в Україні" щодо удосконалення механізмів залучення коштів для фінансування заходів протимінної діяльності: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2706-VIII // Офіційний вісник України від 31.05.2019 — 2019 р., № 41, стор. 40, ст. 1423.

4. Нова система поліпшить ефективність протимінної діяльності. URL : <https://armyinform.com.ua/2019/10/nova-systema-polipshyt-efektyvnist-protyminnoyi-diyalnosti/>

5. Проект Закону про протимінну діяльність в Україні // Висновок Головного науково-експертного управління від 18.10.2018. Скорочений текст. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64626

6. Положення про Міністерство оборони України : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 671 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2016 р. № 730). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF?find=1&text>

7. Проект Закону про протимінну діяльність в Україні // Зауваження Головного юридичного управління 05.12.2018. Скорочений текст. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64626

8. Про Державну спеціальну службу транспорту : Закон України від 5 лютого 2004 р. № 1449-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-15>

9. Коцюба Р.О. Правові аспекти роззброєння України відповідно до Конвенції про заборону протипіхотних мін / Р.О. Коцюба // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - № 1. - 2020. - С. 88 - 98.

10. Проект Закону № 2618 від 18.12.2019 про внесення змін до Закону України "Про протимінну діяльність в Україні" // Основний. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67674

11. Проект Закону № 2618-1 від 28.12.2019 про внесення змін до Закону України "Про протимінну діяльність в Україні" // Альтернативний. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67818

12. Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2015 р. № 18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2015-%D0%BF>

13. Міжнародні стандарти протимінної діяльності IMAS // Міністерство оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/standarti.html>

14. СММ ОБСЄ наголошує на необхідності створення органу координування протимінної діяльності в Україні. URL: <https://donpatriot.news/smm-obsie-naholoshuie-na-neobkhidnosti-stvorennia-orhanu-koordynuvannia-protyminnoi-dialnosti-v-ukraini>

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ ПО СУТІ

Колб О.Г.

*професор кафедри кримінального права і процесу
Національного університету
«Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор*

Колб Р.О.

*магістр права та банківської справи
консультант АТ КБ «Приватбанк»*

Як свідчить практика, до однієї з глобальних проблем для всіх країн, що розвиваються, включаючи Україну, відноситься корупція. Її поняття викладено в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [1].

У той самий час, слід зазначити, що у вказаному нормативно-правовому акті допущено ряд суттєвих прорахунків, які мають великий вплив на ефективність запобігання корупції, а також на протидію їй в цілому. При цьому, незважаючи на те, що вчені і практики постійно звертають увагу вітчизняного законодавця на необхідність удосконалення правового механізму з цих питань, в Україні стан речей в зазначеному напрямку майже не змінюється.

В першу чергу, мова йде про те, що внаслідок відсутності відповідних правових норм і в цілому правових приписів, поза законом і відповідальністю за корупційні діяння перебувають народні депутати України, порядок обрання яких відноситься до основної детермінанти, що обумовлює вчинення даних правопорушень та зміст політичної корупції.

Серед інших обставин, що мають відношення до результативності запобігання корупції в нашій державі, можна віднести такі, як:

- а) невідповідність вимог зазначеного закону положенням ст. 5 Конституції України, згідно з якою народ - це єдине джерело державної влади в Україні;
- б) відсутність реального (а не формального) громадського контролю за діяльністю Національного агентства з питань

запобігання корупції, в тому числі правових можливостей про відкликання його членів;

в) недосконалість міжнародного співробітництва в сфері протидії корупції; ін.

Слід визнати, що в сьогоднішніх умовах Україна намагається боротися з корупцією, забуваючи про те, що коли рубають ліс, то обов'язково летять тріски (а це людські долі, мрії, плани) тобто несуть істотні втрати усі сторони кримінально-правових відносин (держава, її правоохоронні органи та суди, втрачаючи при цьому авторитет і довіру населення до них, перетворюючись по суті із «захисників» в «репресорів»), а також страждає від такого «беззаконня» і суспільство, і конкретно взяті його члени, так як на практиці закон не вирішує головного завдання - запобігання корупції [2, с. 267-268].

Таким чином, слід визнати, що в наявності складна прикладна проблема, яка потребує вирішення, в тому числі і на науковому рівні. Саме ці обставини і визначили вибір теми цієї статті.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Запобігання корупції: підручник / Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська, О. Г. Колб та ін.; за заг.ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2019. 296 с.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОСТІ ЧЛЕНІВ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ

Коцкулич В.В.

*старший викладач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
кандидат юридичних наук*

Недосконалість та невідповідність сучасним життєвим реаліям нормативно-правової бази, що регламентує суспільні відносини щодо мотивування суддів та стимулювання їх до розвитку та вдосконалення у своїй сфері, зумовила необхідність виявлення та аналізу основних шляхів підвищення рівня професійності представників судової гілки влади. Дана проблематика в усі часи є і буде актуальною з огляду на те, що високий рівень професійності суддів є першочерговою умовою здійснення справедливого правосуддя та належного захисту прав та свобод людини і громадянина.

Поряд з цим, зараз акцент робиться в основному лише на одному моменті, що сприяє належному виконанню судових функцій – питанню добору кадрів на суддівські посади. Так, основними проблемами сучасного варіанту відбору та призначення суддів в Україні є: відсутність гарантій щодо призначення на посаду відразу після проходження всіх етапів відбору, для осіб, що успішно пройшли усі стадії кваліфікаційного оцінювання; наявність суб'єктивного елементу «у діалозі» (тобто під час проведення співбесіди); необ'єктивність шкали кваліфікаційного оцінювання суддів тощо. Однак добір осіб, які успішно пройдуть усі стадії кваліфікаційного випробування та будуть призначені, ще не означає, що вони будуть професіоналами у своїй справі упродовж усього часу перебування на посаді. Життєві реалії постійно змінюються і якщо, умовно кажучи, сьогодні кандидат на посаду судді відповідає всім вимогам являються до представника феміди, то вже завтра, внаслідок пасивного ставлення до змін у законодавстві та правових реалій, відсутності прагнення розвитку особистісних характеристик, він може виявитись таким, що не відповідає займаній посаді.

В аспекті підвищення кваліфікації суддів хотілося б звернути увагу на наступне. Серед прав судді відповідно до п.5 статті 56 Зако-

ну України «Про судоустрій і статус суддів - «право підвищувати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку». Водночас як обов'язок законодавцем визначено – «систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду». Беззаперечним є той факт, що вищезазначені положення тісно переплітаються. З огляду на це, вважаємо, що немає жодного сенсу їх дублювати у правах та обов'язках судді. Більше того, на наше переконання, суддя повинен не підтримувати кваліфікацію, а підвищувати її шляхом проходження спеціальної підготовки. Підтримання кваліфікації – це точно не той обов'язок, дотримання якого повинно вимагатись від судді. Виконуючи важливу функцію загальнодержавного значення, суддя повинен постійно розвиватись та вдосконалюватись, це вічний студент, який постійно працює над своїми фаховими знаннями, уміннями та навичками, моральними якостями та соціально-особистісною компетентністю. Вважаємо, що «підтримувати кваліфікацію» – це неправильне формулювання, що означає «стояти на місці».

Досягнення високого рівня професійності суддівського корпусу в Україні можливе завдяки:

1. у сфері нормативного забезпечення:

- вдосконаленню законодавчо визначених вимог, які висуваються до кандидата на посаду судді;
- вдосконаленню законодавства України в частині підвищення рівня правової свідомості суддів, що забезпечить комплексний підхід до цього питання;
- перегляд законодавчо встановлених балів кваліфікаційного оцінювання суддів задля забезпечення суддівського корпусу високопрофесійними кадрами;

2. у сфері освіти:

- оптимізація професійного навчання суддів шляхом створення відомчих закладів освіти;
- оновлення навчальних планів у діючих вишах відповідно до досягнень науки та зарубіжного досвіду;

3. в організаційному плані - створення умов для професійного зростання суддів, що включає:

- належне матеріально-технічне забезпечення судів;
- проведення тренінгів з тайм-менеджменту не лише для суддів, а й для інших працівників суду, оскільки ефективність

діяльності судової влади залежить від усіх осіб, які «причетні» до здійснення судочинства;

- належне забезпечення психологічного супроводу (психологічного консультування) у діяльності суду з метою: боротьби з психологічними проблемами, що виникають внаслідок здійснення судочинства, запобігання деформації правової та моральної свідомості судді, розробки системи профілактичних заходів для реалізації такого завдання; здійснення мотивації суддів; вироблення у працівників суду єдиної мети та корпоративного духу [1, с.162].

Підвищення рівня професійності судді в ідеальному вигляді повинне мати своїм наслідком кар'єрне зростання, а на найвищих ланках – постійне ознайомлення зі змінами у нормативній базі, позитивним досвідом зарубіжних країн, саморозвиток та самовдосконалення. Просування по кар'єрній драбині передбачає ознайомлення з новими видами робіт у сфері права, що сприяє здобуттю нового досвіду, розширення спектру знань, удосконаленню професійної майстерності.

Водночас, для того, щоб здійснення судової функції було ефективним необхідно ряд умов: у кожній державі розуміння правової природи суду, його місця, ролі та значення в системі органів державної влади повинно бути однаковим та чітким; думка щодо правосудності судових рішень повинна характеризуватись довірою до органів судової влади та вірою у справедливість таких рішень; доступ до правосуддя повинен бути не лише декларативним, а й мати практичні шляхи реалізації; політика відбору суддів повинна мати своєю метою здійснення раціонального кадрового забезпечення, виходячи з вимог, які ставить суспільство перед державою; фінансування судової системи повинно бути доцільним тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Праксеологічні аспекти формування професійної правосвідомості судді та суддівського розсуду: монографія / В.В. Коцкулич, Ю.М. Бисага, Д.М. Белов, Н.Й. Лакатош, І.М. Фаловська. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 220 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЮВЕНАЛЬНИХ СУДДІВ

Лакатош Н.Й.

*к.ю.н., асистент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

На сьогодні професійна підготовка представників феміди в рамках ювенальної юстиції не наповнена цілісним завершеним змістом. У цьому контексті варто пам'ятати, що основною метою навчання повинно стати впровадження освітніх курсів з акцентом на вивченні ювенальних технологій, визначення критеріїв кваліфікаційного оцінювання ювенальних суддів з урахуванням особливостей чіткої сформованої моделі судді-професіонала у сфері ювенального судочинства.

Професійна підготовка суддів являє собою комплексне поєднання двох напрямів здобуття фахових знань:

- 1) формування правової свідомості судді крізь призму базових уявлень про право, його сутність та зміст;
- 2) здобуття навичок застосування теоретичних знань у практичній дійсності.

Названі два аспекти є взаємообумовленими: з одного боку передбачають послідовний перехід від навчання до практики, що є важливою умовою досягнення високого рівня професіоналізму, а з іншого звертають увагу на те, що практична діяльність судді за відсутності належного рівня знань неможлива [1, с.96].

Варто зосередитись на зарубіжному досвіді у сфері професійної підготовки та навчання ювенальних суддів. Аналізуючи досвід Національної школи магістратури у Франції слід зазначити, що навчання майбутніх суддів проходить шляхом укладення контракту, який зобов'язує слухачів працювати у сфері юстиції не менше десяти років. Разом з тим, до навчання допускаються лише особи, які успішно склали усі іспити із правових дисциплін, а також пройшли випробування на перевірку морально-етичних якостей та знання іноземної мови. Окрім вищезазначеного, кандидати на посаду судді повинні успішно здати залік із фізичної підготовки. Слухачі, допущені до навчання у

Національній школі магістратури, мають право під керівництвом діючих суддів брати участь у судових засіданнях, а також отримують заробітну платню в розмірі близько 80 % від посадового окладу судді суду першої інстанції. Із завершенням навчального процесу кваліфікаційне журі підбиває визначає рейтинговий список, який визначає порядок зайняття суддівських посад кандидатами [2, с.48-50].

Подібно Франції, Швейцарія також є прихильником комплексного підходу щодо навчання представників феміди. Так, освітній процес ювенальних суддів передбачає спільне навчання фахівців різних профілів системи судоустрою, що дозволяє синхронізувати різноманітну діяльність працівників відносно єдиного суб'єкта правовідношення – неповнолітнього. Власне саме такий підхід є запорукою існування ювенальної системи, у котрій усі «говорять на одній мові» [3, с.19, 22].

У цьому аспекті цікавим видається досвід Австрії, згідно із законодавством якої від суддів вимагається наявність «актуальних знань», що означає постійного оновлення фахових знань відповідно до змін у законодавстві та реалій правового життя, при цьому велика увага надається самоосвіті суддів. Окрім цього, умовою їх професійного навчання є зовнішнє стажування в пенітенціарній системі та соціальних службах протягом трьох місяців.

У Португалії, враховуючи високу соціальну роль ювенальних судів, здійснення добору кандидатів передбачає написання есе на соціальні, культурні та економічні теми. [3, с.15-16, 22].

Загалом, варто зазначити, що впровадження позитивного досвіду зарубіжних держав у національне законодавство з метою реформування вітчизняної судової системи покаже свій позитивний ефект лише у разі підвищення загального стану правової освіти у державі.

Безперечно, комунікативна лінія між ювенальною юстицією та освітою є цілком передбачуваною. Більше того, кожна форма професійного навчання має безсумнівно свої переваги, однак для того, щоб ефективно їх використовувати у межах ювенального судочинства, слід звернути увагу на:

- врахування основних завдань ювенальної юстиції – правового виховання та ресоціалізації неповнолітніх;
- необхідність здійснення навчання у сфері використання ювенальних технологій;
- доцільність підвищення рівня знань у сфері педагогіки, психології, соціології;

– надання особливого значення розгляду складних судових справ щодо неповнолітніх.

В аспекті професійного навчання ювенальних суддів, на наше переконання, слід передбачити:

– розподілення кандидатів на групи залежно від рівня фахових знань;

– наявність спеціалізованих курсів для ювенальних суддів з метою розгляду різних проблем ювенального характеру (зловживання наркотиками, сексуальне насильство в сім'ї тощо);

– запровадження курсів, які проводитимуть тренери ювенального профілю міжнародного рівня;

– безперервність навчання, яке повинно бути законодавчо закріпленим як обов'язкова умова перебування на посаді ювенального судді;

– участь у конференціях, науково-практичних семінарах, тренінгах із психології, міжнародних стажуваннях [1, с.103-104]

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Лакатош Н.Й. Організаційно-правові основи ювенальної юстиції в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук: 12.00.10 – Київ, 2019. 232 с.

2. Абдрасулов Е.Б. Некоторые аспекты подготовки кандидатов и отбора на судебские должности во Франции и Испании. Инновационная наука. 2018. № 5-2. С. 46-52. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-podgotovki-kandidatov-i-otborana-sudeyskie-dolzhnosti-vo-frantsii-i-ispanii> (Дата звернення: 01.01.2020).

3. Сафонова О.Ю. Відповідність освіти суддів міжнародним стандартам. Альманах міжнародного права. 2015. Випуск 8. С.22-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2015_8_5 (Дата звернення: 01.01.2020)

ПРАВОВА РЕФОРМА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Ленгер Я.І.

*д.ю.н., доцентка,
завідувачка кафедри права,
Луцького національного технічного університету*

В умовах реформування в Україні суспільних відносин, зміни економічного та політичного устрою, оновлення духовної сфери дедалі більше інтенсифікуються правові зрушення в житті країни. Особливо важлива роль у розв'язанні завдань гармонізації суспільства належить правовій системі. Саме вона покликана здійснювати активний вплив на характер змін у суспільстві, сприяти гуманізації держави і права, вдосконаленню законодавчого процесу, піднесенню ефективності правового регулювання, формуванню високої суспільної та індивідуальної правосвідомості.

Формування сучасної правової системи України у відповідності з міжнародними, зокрема – європейськими правовими стандартами є процесом складним та багатофункціональним, а тому потребує глибокого наукового аналізу правової дійсності та вироблення концептуальних засад її функціонування та розвитку. Нинішній період розвитку української правової системи (яка за своїм генезисом та юридичними ознаками є правовою системою романо-германського типу) пов'язаний як з вдосконаленням основних ознак континентального права, так і з формуванням ефективних способів зближення її з європейськими міжнародними правовими системами.

Проголошуючи державний суверенітет України, Верховна Рада Української РСР виражала прагнення народу України створити демократичне суспільство, побудувати правову державу. Ці положення знайшли своє відображення у Конституції України, зокрема, у ст. 1 Україна проголошувалася “суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою”. Прийняття Конституції України стало реалізацією положень Постанови Верховної Ради УРСР “Про проголошення незалежності України” та Акта проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., схваленого 1 грудня 1991 р. всенародним голосуванням, які задекларували появу нової держави – України. День проголошення незалежності Украї-

ни формально можна вважати початком формування національної правової системи.

Правова система України виникла об'єктивно у період досягнення радянською правовою системою «точки біфуркації», коли ця система згідно з основними засадами синергетики руйнувалася. Подальше формування правової системи України залежало від таких умов, як відкритість, нелінійність, нерівноважність. Насамперед це стосувалося взаємозв'язку з навколишніми умовами, вибором шляхів розвитку.

У сучасних умовах Україна сама повинна забезпечувати нормативно-правове регулювання тих проблем суспільного життя, які віднесені до її компетенції. У цьому і полягала одна з головних причин актуальності проведення правової реформи. Інша, не менш важлива причина, – перехід нашої держави до ринкової економіки. По суті, на наших очах відбувається зміна суспільно-політичної формації. Зміна форм власності на засоби виробництва та виробничі відносини, природно, також постійно вимагає адекватної їм реформи правового масиву.

Сила держави не вимірюється кількістю, чисельністю та повноваженнями «силових структур». Вона також не може будуватися тільки на популістських гаслах, що дозволяють інколи мобілізувати широкі верстви населення, одержувати їх тимчасову підтримку. По-справжньому стабільна держава – це перш за все правова держава, з якою обґрунтовано пов'язане верховенство закону. Не довільна команда вищестоящого начальника, не адміністративне розпорядження, а закон як єдиний масштаб стає головним регулятором суспільних відносин.

Докорінні зміни державно-правових відносин, підвищення уваги до прав людини, потреби зміцнення Української держави зумовили правову реформу як об'єктивну реальність. В той же час саме поняття «правова реформа» сьогодні перетворюється на оцінку теоретичну категорію, за допомогою якої необхідно вимірювати сутність і значення здійснюваних перетворень у галузі державно-правового будівництва в Україні в цілому, об'єднати в єдине ціле все, що робиться в цій галузі як в центрі, так і на місцях.

Єдність і цілісність правової реформи, здійснюваної в сучасній Україні, в першу чергу потребує науково-теоретичного осмислення. Саме в цій сфері сьогодні нагромадилися дуже серйозні проблеми, від оптимального вирішення яких і залежатиме успішність здійс-

нення правової реформи у нашій державі. В цьому плані сьогодні постає проблема одноманітності розуміння суті та значення правових реформ, що проводяться, для того, щоб створити законодавство, яке необхідне для сучасної правової системи України.

Тому сьогодні набуває великого значення науково-правове осмислення проблем, що виникають у зв'язку із здійсненням правової реформи в Україні та безпосередньо пов'язаних із нормотворчою активністю, реформуванням правової системи в цілому та її складових.

Останні десятиріччя української історії характеризується кардинальними змінами суспільно-політичного та державного устрою. Держава з великими труднощами здійснює перехід від централізованої до децентралізованої системи організації суспільства. Зрозуміло, цих змін не вдалося б досягти без використання такої правової форми, як законодавство, яке в якості національного феномену почало розвиватися, по суті, з отриманням державної незалежності.

Для характеристики правової реформи важливо визначити її місце в системі теоретичних знань, сформувати її теоретичний образ і визначити значення в загальному процесі пізнання державно-правових явищ. Завдання української державно-правової науки в галузі дослідження правових реформ полягає в тому, щоб сформувати масив ґрунтовних знань, у якому повинні знайти своє місце найбільш конструктивні ідеї і концепції, що пояснюють процеси та зміни, які відбуваються в Україні. Пояснення правової реформи необхідне не тільки в рамках недалекого минулого та майбутнього, але і з погляду конкретно-історичного уявлення про процеси, що відбуваються в правовій системі, а також з погляду того, яким це явище представлялося в інші перехідні періоди розвитку державності та як воно виглядає сьогодні. При таких зіставленнях можлива переоцінка концепцій, що склалися із цього приводу, але саме це і може допомогти з'ясувати істину. З'являється необхідність і перспектива ширшого використання при дослідженні правових реформ теоретико-методологічних розробок, створених ученими різних історичних епох, а також представниками різних галузей наукових знань, що особливо активізувалися в перехідні періоди розвитку державності. На наш погляд, також необхідне обґрунтування взаємозв'язку конкретно-історичних уявлень про правову реформу, її змісту та значення в державно-правовому будівництві з філософським рівнем пізнання

великомасштабних закономірностей та тенденцій виникнення та розвитку держави і права.

Гострота проблем правової реформи стає ще відчутнішою, якщо враховувати, що вони є актуальними не тільки для України, а й набули значної актуальності в міжнародних масштабах. Процесами перетворення правової системи держави охоплені не тільки країни СНД, Балтії, Середньої Азії і Закавказзя. Ці процеси відбуваються в усіх країнах колишнього соціалістичного табору. Особливо слід підкреслити, що процеси, які привели суспільство та державу до правової реформи, сьогодні не тільки не втратили своєї гостроти, але й навпаки. Слабкість української державності виявляється в постійному протистоянні різних гілок влади, що аж ніяк не сприяє становленню громадянського суспільства. Погляди аналітиків знову звернені до проблем реформування, від успішного вирішення яких залежить доля України, її державності, її народу.

Таким чином, на сьогодні найбільш актуальним завданням є вироблення єдиного напрямку розвитку правової реформи в Україні, концепції реформування законодавчої бази нашої держави. Вона дозволяє робити пошук основних напрямів зміни законодавства і ясно уявляти мету, яка повинна бути досягнена, а також передбачати системні наслідки внесення відповідних змін у законодавство.

Як історичне державно-правове явище, правова реформа відрізняється відносною незалежністю, саме тому вона дотепер не визначена та не визнана як предмет наукового пізнання ні однією з юридичних наук. Кожна правова реформа, що історично існувала безумовно відрізняється своєрідністю. Але у всіх правових реформах мають місце загальні ознаки та якості, що комплексно пояснюють даний феномен, його сутність і значення. Вони дозволяють розглядати його як обов'язкове явище в історії країни, що має внутрішню детермінований характер. Дослідження правової реформи допомагає правильно витлумачити природу змін, що відбуваються в державі і суспільстві.

На підставі аналізу становлення та реформування правової системи України, вважаємо, що джерелами сучасної кризи правової системи, виступають наступні суспільні явища: 1) надмірна залежність правової системи від політичного й адміністративного втручання; 2) відсутність у зв'язку з цим необхідної автономності правового регулювання; 3) штучне позитивістське розширення предметів правового впливу; 4) неефективність механізмів правоза-

стосовчої пристосовності права до мінливого соціальної обстановці, що має наслідком нестабільність юридичної практики; 5) хронічна кадрова незабезпеченість професійної юридичної діяльності, її правокультурна дезорієнтованість; 6) криза національно-державного типу правосвідомості; 7) неконтрольовані масштаби запозичення іноземних політико-правових форм, що суперечать вітчизняному соціальному контексту.

Умовами які визначають успіх чи неуспіх спрямованої реформи правової системи на сьогодні є наступні: 1) ретельний відбір інституційних зразків; 2) ефективне адміністрування нових правових норм (їхнє підкріплення діючими правилами контролю — вертикальними та горизонтальними; 3) досягнення комплементарності старих та нових правових норм (вибудовування зв'язків між новими правовими нормами та нормами, що вже існують у суміжних галузях; забезпечення конгруентності взаємодіючих інститутів; запобігання інституційних розривів); 4) укорінення нових правових норм на всіх рівнях правової системи (норми означає її проникнення на всі рівні правової системи, вимагає тривалих спеціальних зусиль у роз'ясненні змісту нового правила поведінки, навчання новим практикам проходження цього правила поведінки, відшукуванні сил для підтримки в різних прошарках суспільства та легітимізації даної правової норми).

Зараз, коли нормотворчість в Україні переживає пік своєї активності, як ніколи потрібні законодавчі основи правової реформи нашої держави. Звичайно головною такою основою виступає Конституція України, але в рамках Основного Закону просто неможливо включити всі аспекти механізму нормотворчості. Проте ніде на рівні Закону не визначено: що таке “закон”, що таке “законодавство” і як воно співвідноситься з поняттям “підзаконні акти”. Крім того, на сьогоднішній день фактично ніде і ніким не встановлена ієрархія діючих нормативних актів, не визначений вичерпний список їх видів для різних нормотворчих органів.

Всі ці та інші проблеми можливо та й потрібно вирішити в рамках нових Законів України, як-от: «Про нормативно-правові акти»; «Про нормотворчість», «Про закони та законодавчу діяльність в Україні», «Про законодавчі терміни», «Про порядок прийняття конституційних та інших законів України», «Про систематизацію та кодифікацію нормативних правових актів», «Про мову законів» та ряд інших. Прийняття перелічених законів необхідне для якісного завершення реформи правової системи України.

Робота з правовими приписами – процес надзвичайно складний, вимагає великого запасу різнобічних знань, життєвого досвіду, серйозних спостережень за явищами суспільного буття, їх ретельного аналізу, неупередженої, об'єктивної оцінки. Визначаючи зміст правового припису, нормопроектувальник повинен забезпечити його відповідність цілям, які передбачається досягти прийняттям відповідного проекту нормативного акта; змісту основних приписів конституції, міжнародних угод та інших актів вищої юридичної сили; принципам відповідної галузі права; юридичній практиці тощо.

Наявність великої кількості змін у нещодавно прийнятих законах та недостатня кількість процесуальних норм зумовлюють нестабільність національного законодавства, а диспропорції у співвідношенні між законами та підзаконними актами на користь останніх ускладнюють процеси правореалізації. Найкращий спосіб підготовки нормативно-правового масиву полягає в роботі над ним на двох стадіях, а саме, на стадіях розроблення концепції та формулювання текстів проектів актів на основі обраної концепції. Для поліпшення якості підготовки проектів найефективнішим підходом, безперечно, є визнання того, що розроблення концепції становить фундаментальну передумову підготовки проектів нормативних актів. Тим самим забезпечується застосування процедур та прийомів, завдяки яким є більше можливостей привнести виважені відповіді на головні питання, особливо, коли йдеться про впровадження складних та важких реформ.

Для того, щоб належним чином реалізувати це важливе завдання, вже сьогодні повинні здійснюватися заходи щодо належної організації роботи над законопроектами, широкого залучення науковців, підготовки кадрів нормопроектувальників. Оскільки процес нормотворчості – це складний соціальний процес, який поєднує дію нормативно-правових актів об'єктивної дійсності та суб'єктивну думку нормотворчого органу, тільки розробка об'єктивно обумовлених нормативно-правових актів, які відображають суспільні потреби, може слугувати основою ефективного законодавства, основним показником якого є реальна дія норм права.

Створення сучасної ефективної правової системи, що покликана забезпечити розвиток України як демократичної, соціально-правової держави, потребує подальшої розробки відповідної теоретичної моделі. Така модель має ґрунтуватися на найновіших досягненнях світової та вітчизняної правової думки, враховувати

всю сукупність передумов і орієнтирів, шляхів та механізмів подальшого реформування суспільства, розвитку оновленої правової системи.

Демократичні перетворення в Україні, вдосконалення громадянського суспільства, соціальної правової держави, ринкових відносин відбуваються за безпосередньої участі правової системи, усіх її ланок, які охоплюють практично всі сфери життя суспільства.

Підвищення ролі права в процесі соціального регулювання, розширення сфери правового регулювання, поява нових політичних і державних інститутів зумовлюють активне функціонування основних елементів правової системи.

Поряд з цим для правової системи України важливим є досягнення відповідного стану рівноваги, що свідчитиме про створення власне системи. Адже будь-яка система об'єктивно перебуває у стані взаємопереходів рівноваги та нерівноваги, організації та дезорганізації, хаосу та порядку. А тому видається необхідним створення механізму самоорганізації системи, який сконцентрує зусилля суспільства саме на стані рівноваги (з допустимим станом змінюваності). Такий стан забезпечується правильним розміщенням елементів правової системи та зв'язків між ними, тобто належною її структурізацією.

В умовах реформування в Україні суспільних відносин, зміни економічного та політичного устрою, оновлення духовної сфери дедалі більше інтенсифікуються правові зрушення в житті країни. Особливо важлива роль у розв'язанні завдань гармонізації суспільства належить правовій системі. Саме вона покликана здійснювати активний вплив на характер змін у суспільстві, сприяти гуманізації держави та права, вдосконаленню законодавчого процесу.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лесько Н.В.,

доктор юридичних наук

Навчально-науковий інститут права,

психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»,

доцент кафедри адміністративного

та інформаційного права

Насильство стосовно дітей в освітньому середовищі – соціальне явище, яке отримало поширення в усьому світі, у тому числі й Україні. У ХХІ столітті булінг набув нового соціального наповнення.

Згідно з дослідженням, проведеним ЮНІСЕФ у лютому 2019 року, серед дітей 11–17 років по всій Україні 67% дітей в Україні стикалися з проблемою булінгу (цькування) протягом останніх трьох місяців. 24% дітей стали жертвами булінгу, і 48% з них нікому не розповідали про ці випадки [1]. ЮНІСЕФ щороку проводить активну кампанію проти булінгу. Був заснований сайт stopbullying.com.ua, де школярі та батьки можуть дізнатися про булінг. Веб-платформа містить інформацію про ознаки булінгу, способи запобігання, а також варіанти реагування на нього для батьків і вчителів.

Ситуацію, що пов'язана з булінгом в освітньому середовищі, загострюють такі чинники:

- відсутність загальнодержавної програми з протидії насильства у шкільному (молодіжному) середовищі (є лише регіональні програми «Стоп-насильство», які здійснюються у рамках загальних комплексних регіональних програм);
- недостатня координація діяльності навчальних закладів та соціальних установ (часто через відсутність соціального педагога) ускладнює реалізацію часткових регіональних програм;
- дефіцит методичних програм роботи з кривдниками;
- тенденція замовчувати про випадки насильства (з боку всіх учасників, але з різних причин – жертви, батьків, вчителів, кривдника);
- малий досвід ефективного розв'язання проблеми насильства у професійній практиці [2, с. 166].

Важливим кроком вперед стало доповнення КУпАП статтею 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу». Булінг (цькування) – діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [3].

Важливою формою роботи, що спрямована на профілактику насильства в освітньому середовищі, може бути шкільна медіація – примирення сторін шкільного конфлікту за допомогою однолітка-медіатора. «Медіація ровесників», або шкільна медіація, передбачає, що школярі-медіатори проводять зустрічі з ровесниками, які перебувають у стані конфлікту, і допомагають їм залагодити суперечку з урахуванням інтересів усіх сторін. Тобто «медіація ровесників» передає відповідальність за вирішення конфліктів до рук самих учнів. Окрім проведення примирних сесій, школярі-медіатори також беруть участь у заходах щодо роз'яснення важливості й успішності методу співпраці, проводять тренінги з однолітками та молодшими школярами [4, с. 198].

Розглянемо детальніше поняття кібербулінгу. Незважаючи на те, кібербулінг характеризується найвищим рівнем прихованості у порівнянні з усіма іншими видами насильства.

Відмінностями кібербулінгу від інших видів шкільного насильства, що роблять його ще небезпечнішим, є:

- відсутність часового та географічного обмеження. Тобто жертва не може сховатися від цього виду цькування (навіть вдома у позашкільний час). Кібер-переслідувач має цілодобовий, постійний доступ до жертви через сучасні технічні засоби (електронну пошту, мобільний зв'язок, профіль соціальної мережі тощо);
- масштабність і швидкість розповсюдження інформації образливого характеру та необмеженість аудиторії. Вона набагато ширша, ніж при звичайному шкільному булінгу;
- захищеність переслідувача віртуальним світом, тобто його анонімність, додає кібер-хулігану впевненості в безкарності власних дій, а в жертви, навпаки, породжує невпевненість, постійну тривогу та страх в очікуванні наступних актів переслідування та цькування;

- високий рівень латентності цього виду насильства, що викликає складнощі у частині його виявлення та боротьби з ним [5, с. 76].

Для доведення факту насильства щодо дітей в Інтернеті потерпілі як доказ подають скріншоти (знімки екрана, які відображають інформацію, що стала причиною конфлікту, в тому вигляді, в якому вона є поширеною в Інтернеті). Проте відповідно до п. 46 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 р. № 12 роздруківки інтернет-сторінок (web-сторінок) самі по собі не можуть бути доказом у справі [6].

Однак Київський апеляційний адміністративний суд в постанові по справі від 21.02.2013 р. № 2а-13438/12/2670 за належні докази прийняв принт-скрини (фотографії екрану монітора користувача) сторінок у Facebook і Twitter. Основним аргументом суду на користь прийняття такого рішення було те, що зробити такі принт-скрини могла тільки певна особа, яка мала необхідні ключі для входу в адміністративну частину сайту [7].

Найбільш прийнятним візуальним способом фіксації веб-сторінки є проведення експертного дослідження за експертизою – дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів [8].

Отже, в сучасних умовах школа має виконувати нові функції, що зумовлені мінімізацією негативних впливів на учнів, зокрема навчити ненасильницькій взаємодії учнів. Вирішувати ці завдання мають усі учасники навчального процесу (учні, вчителі, адміністрація школи, соціальний педагог, практичний психолог, батьки). Окрім того, для вирішення вищезазначеної проблеми необхідно збільшити фінансування та підтримати інноваційні освітні проекти, що спрямовані на вдосконалення соціально-педагогічної діяльності школи, на посилення її соціально-виховного аспекту, зокрема на профілактику насильства у школі.

Встановлено потребу удосконалення показників у формах державної статистичної звітності стосовно запобігання булінгу щодо дітей. Зокрема, для органів управління освітою, навчальних закладів доцільно запровадити такі показники: кількість звернень та повідомлень про випадки жорстокого поведіння щодо дитини (насильство щодо дітей в сім'ї, насильство щодо дітей з боку

працівників навчальних закладів, з боку учнів навчальних закладів); кількість звернень та повідомлень про випадки жорстокого поводження щодо дитини в інтернатних закладах системи освіти; кількість дисциплінарних стягнень, застосованих до працівників навчальних закладів за вчинення аморального поступку (зокрема, жорстокого поводження щодо дитини).

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Про деякі питання щодо організації виховної роботи у навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2017 № 1/9-413. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56857/.

2. Докторович М. О. Шкільний мобінг: зміст, чинники та шляхи подолання. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. проф. О. М. Кікінежді. Тернопіль : Стереарт, 2014. С. 165–167.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради України. 1984. Додаток до № 51. Ст. 446.

4. Дурняк Л. Б. Шкільна медіація як засіб вирішення конфліктів серед підлітків. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 5. С. 191–200.

5. Лубенець І. Г. Насильство серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів: кримінологічна характеристика та заходи запобігання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Київ, 2017. 287 с.

6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12. Вісник господарського судочинства. 2012. № 6. С. 57.

7. Електронна база Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29649736>.

8. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів : Наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5. Офіційний вісник України. 2015. № 17. Ст. 468.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Малиновський В.Я.

*професор кафедри соціального забезпечення
та гуманітарних наук Луцького НТУ
доктор політичних наук, професор*

У 2019-2020 роках світ охопила небачена пандемія, викликана гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-CoV-2. Міжнародні організації, такі як Європейський Союз, НАТО, ВООЗ виявилися не готовими до цього виклику, а тому вчасно і адекватно не відреагували. Це змусило кожна країну самотужки протидіяти цій хворобі, покладаючись лише на власні сили. Ускладнило ситуацію те, що уряди багатьох країн (можливо, за винятком Китаю) неадекватно оцінили небезпеку підступного вірусу, що призвело до важких наслідків, особливо у США, Італії, Іспанії.

У цих екстремальних умовах всі знову усвідомили, що без організуючої ролі держави та її інститутів подолання цього виклику є неможливим. Адже лише держава володіє необхідними ресурсами та інструментарієм, спроможними врятувати не лише життя людей, а й цілі галузі економіки та бізнесу, надати соціальну підтримку тим, хто її потребує. У цьому процесі кожна країна йшла своїм шляхом подолання пандемії: Китай запровадив суворий карантин, натомість Швеція відмовилася від карантину, запровадивши окремі м'які обмеження. У федеративних державах (США, Німеччина) кожен суб'єкт федерації вирішував ці питання на свій розсуд. Зазначена практика посилила роль національних урядів та регіональних влад в очах своїх громадян, з відповідним нівелюванням значимості міжнародних організацій, які виявилися неспроможним вирішувати життєво важливі питання в умовах пандемії.

Як наслідок, окрім медичної проблематики, пандемія підняла черговий дискурс щодо переосмислення існуючої парадигми феномена «держава» в контексті формування у постпандемічний період нової геополітичної архітектури. Коронавірусна хвороба активізувала цю тему, адже останніми десятиліттями прослідковувався тренд певного нівелювання національної держави на користь наддер-

жавних утворень. Яскравим прикладом практичного його втілення було перманентне розширення ЄС. Однак, Brexit, референдуми про незалежність в Каталонії і Шотландії, а тепер і COVID-19, у боротьбі з яким ЄС показав організаційну неспроможність, серйозно скоригували цей дискурс. Зокрема, виникло закономірне питання щодо майбутньої еволюції інституту держави в умовах «нової стадії світового падіння» в контексті двох векторів розвитку: глобалізації чи суверенізації? Для України – «країни втрачених можливостей», цей дискурс є особливо актуальним, зважаючи на примарну перспективу вступу в ЄС і НАТО, триваючий сьомий рік військовий конфлікт на частині території Донбасу та тимчасову втрату Криму. Зважаючи на слабкість економіки та незавершеність демократичного транзиту, перед Україною стоїть завдання виходу з цієї кризи без трагічних наслідків для державності.

У цьому контексті нагадаємо, що нинішня правляча партія «Слуга народу» в основу своєї ідеології взяла лібертаріанство, що походить від латинського *libertas* – «свобода» і передбачає індивідуальну свободу особистості та мінімізацію механізмів державного втручання. Лібертаріанські погляди у свій час упроваджував автор грузинських реформ К Бендукідзе. У результаті, в Грузії було ліквідовано цілу низку державних інститутів, таких як антимонопольна служба, пожежна інспекція, скасовано сертифікацію продукції та нотаріальне завірення документів, тощо. Спроби проведення такої політики були здійснені Урядом під керівництвом А. Яценюка у 2014 р., коли ліквідували чи реорганізували шляхом об'єднання окремі центральні органи виконавчої влади з контрольно-наглядовими функціями [1] та запровадили мораторій на проведення перевірок підприємств контролюючими органами [2].

Продовжив цю лінію Уряд під керівництвом В. Гройсмана, котрий «через корупцію» у березні 2017 р. остаточно ліквідував Державну санітарно-епідеміологічну службу [3]. Функції цього органу було розподілено між Міністерством аграрної політики та продовольства України (питання, що стосуються усього шляху харчових продуктів до споживача) і Міністерством охорони здоров'я України (питання, що стосуються громадського здоров'я). Контролююча функція колишньої СЕС перейшла до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Після спалаху коронавірусу виявилось, що в державі відсутня інституція, з функціями протиепідеміологічного захисту населен-

ня. Фактично, повторилася ситуація, що склалася після вторгнення на територію України російських окупаційних військ у 2014 році. Тоді всі усвідомили, що в державі відсутня дієздатна армія, а все, що залишилося після двадцяти років її розграбування і зневаги, було неспроможним забезпечити оборону держави.

Ось як охарактеризував ситуацію тодішній Прем'єр-міністр А. Яценюк: «...за 20 років єдине, що робилося в Збройних Силах, – це продавали те, що ще можна продати, і навіть те, що неможливо продати, якщо корупція роз'їла і знищила всю систему національної безпеки і оборони, якщо в БТР і танках не те, що пального – акумуляторів не було, якщо Збройні Сили не уявляли, як виглядають бронезилети...» [4] І якби не добровольці і волонтери, які значною мірою взяли на себе відбудову української армії, ситуація могла бути катастрофічною.

Лише цей виклик заставив політичну еліту кардинально переглянути своє ставлення до базового інституту держави – армії. Недооцінка власних збройних сил керівниками УНР М. Грушевським і В. Винниченком та їх соціалістичним урядом призвела до непоправної катастрофи – втрати національної держави у 1921 році. На жаль, українська влада не вміє вчитися навіть на власних помилках. Той гіркий досвід поразок національної революції продовжився й після 1991 року, коли керівництво держави добровільно відмовилося від ядерного статусу України, без юридичних міжнародних гарантій захисту державного суверенітету і безпеки, а згодом відбулося таке ж злочинне роззброєння однієї з найбільших армій світу.

Коли COVID-19 зайшов на територію України, то виявилось, що в управлінській структурі не було навіть головного санітарного лікаря України, наділеного відповідними повноваженнями координації протиепідеміологічної роботи та персональною відповідальністю за стан справ у цій сфері. Розуміючи це, 23 лютого 2020 р. секретар РНБО О. Данілов повідомив про звернення до Кабінету Міністрів з пропозицією відновити діяльність санітарно-епідеміологічної служби в Україні [5]. Кабінет Міністрів України змушений в авральному порядку виправляти помилки своїх попередників. Заступника Міністра охорони здоров'я В. Ляшка було призначено головним санітарно-епідеміологічним лікарем України. Наразі в Уряді йде обговорення трьох моделей реалізації функцій СЕС.

Зазначена ситуація, на нашу думку, має суттєво змінити підходи до ролі і сутності державних органів в постпандемічний період в

Україні. Повне покладання на саморегулювання ринку в умовах слабкої економіки та державних інституцій при сильних монополіях та неформальних групах впливу становитиме серйозні потенційні та реальні ризики щодо виконання державою своїх соціальних обов'язків перед громадянами. Адже вирішення конкретних проблем людей в різних соціальних ролях та життєвих ситуаціях завжди залишатиметься важливим завданням держави, яке неможливо передати до виконання недержавній інституції. Саме в такому сенсі розуміє місію держави Кабінет Міністрів України, у Програмі діяльності якого «державна є створеним громадянами сервісом, головним завданням якого є вирішення існуючих проблем та відвернення потенційних загроз для громадян шляхом забезпечення балансу інтересів різних частин суспільства» [6]. У цьому контексті для української влади важливо максимально наблизити надання публічних послуг до конкретної людини на засадах принципу субсидіарності. Саме з цією метою після Революції Гідності започаткована децентралізація державної влади – ключова реформа в Україні. Від її результатів залежатиме не лише розвиток місцевого самоврядування, демократії, громадянського суспільства, а й, загалом, успішність нашої держави та її подальша геополітична перспектива. Важливо, щоб за результатами цієї реформи, в Україні була, нарешті, завершена конституціоналізація моделі публічної влади, спроможної забезпечити дієздатність державних і муніципальних інститутів, сформованих на новій територіальній основі. Така держава має зберегти за собою лише ті функції, які за своєю суттю є державними: національна оборона, національна безпека, збір податків і митних зборів, боротьба зі злочинністю, ліквідація наслідків стихійних явищ, управління державною власністю тощо, все інше має бути прерогативою місцевого та регіонального самоврядування. Слід забезпечити чіткий поділ компетенцій між різними рівнями державної та муніципальної влади. Кожен має займатися своєю справою та не втручатися у чужі завдання. Водночас, зросте відповідальність кожного рівня публічної влади за ефективне виконання функцій, покладених на нього законом.

При цьому слід зважати, що політична децентралізація дає позитивні результати та є безпечною для стабільності та єдності держави лише у випадку, коли за останньою залишаються чіткі та збалансовані механізми контролю і нагляду за діяльністю інститутів муніципальної влади у частині дотримання ними законності та

забезпечення життєдіяльності громад. Таким механізмом в сучасних демократичних державах є інститут префектури. До повноважень префекта відносяться такі:

- 1) здійснення нагляду за додержанням конституції та законів муніципальними органами;
- 2) координація діяльності державних органів в регіонах та здійснення нагляду за додержанням ними конституції і законів;
- 3) спрямування та організація діяльності державних органів та забезпечення їх взаємодії з муніципальними органами в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації.

Запровадження такої моделі публічної влади дає можливість забезпечити оптимальний баланс між державною і муніципальною владами та дієві запобіжники з боку держави щодо антиконституційних чи антизаконних проявів на місцях, найперше сепаратистського характеру. Крім того, в умовах надзвичайних ситуацій саме префект забезпечує взаємодію всіх служб на відповідній території, бере на себе управління рятувальними операціями і несе персональну відповідальність за їх результат. Відсутність такої посадової особи в районах і областях стала особливо відчутною в умовах запровадження карантину в Україні.

При цьому важливо наголосити, що створення ефективної системи публічного управління має здійснюватися на засадах унітаризму. Саме такий підхід стане запорукою створення в Україні моделі публічної влади, яка сприятиме гармонізації інтересів центру й регіонів, забезпеченню останнім умов для самореалізації. На думку автора, на нинішньому етапі державотворення західноєвропейський досвід регіоналізму, що тяжіє до федералізації, не відповідає сучасним вимогам українського державотворення. Адже в умовах відчутної політичної роз'єднаності регіонів, поляризації інтересів регіональних еліт – цей напрям може виявитися згубним з точки зору стимулювання відцентрових тенденцій, спрямованих на послаблення територіальної цілісності держави. Запропонована модель публічної влади зніме проблему федералізму, що останнім часом настійливо нав'язується Україні зовнішніми та внутрішніми антиукраїнськими силами. Вона стане запорукою забезпечення оптимального узгодження загальнонаціональних цілей та інтересів з особливостями розвитку й потребами регіонів і території України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Каб. Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442. Офіційний вісник України. 2014. № 74. Ст. 2105.

2. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»: Закон України від 31.07.2014 р. № 1622-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 35. Ст.1180.

3. Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби: постанова Каб. Міністрів України від 29.03.2017 р. № 348. Офіційний вісник України. 2017. № 43. Ст. 1329.

4. «Ми разом пройдемо всі випробування»: з виступу Прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка у Верховній Раді України за підсумками ста днів роботи Уряду. Урядовий кур'єр. 2014. 7 черв. Окремий додаток.

5. У МОЗ повідомили про відновлення посади головного державного санітарного лікаря України. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-moz-liashko-sanlikar/30455904.html> (дата звернення: 20.04.2020).

6. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верхов. Ради України від 04.10.2019 р. № 188-IX. Голос України. 2019. 12 жовт. С. 14.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД НОВОГО ПОКОЛІННЯ – ОСНОВА УСПІШНОЇ ДЕРЖАВИ

Парамонов Н.В.

*аспірант кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Права і свободи особистості не є незмінними і вічними у своєму змісті. Найчастіше вони існують не в силу того, що формально визнані державою і узаконені (хоча це так само необхідно), а в силу самої сутності людського життя, що складаються в ньому системою суспільних відносин і впливають з можливостей особистості.

Джерелом прав і свобод в суспільстві служить не сама по собі воля законодавця, а реальні суспільні зв'язки і відносини людей, що й обумовлює появу нової групи прав, що нерозривно пов'язані із репродуктивним здоров'ям людини і громадянина. Репродуктивне здоров'я є найважливішою частиною загального здоров'я і займає центральне місце в розвитку людини. Поняття «репродуктивне здоров'я» набуло поширення у світі в 1980-х роках і своїм змістом тісно пов'язане з репродуктивними правами жінок і чоловіків. За прийнятим Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я визначенням «репродуктивне здоров'я» - це стан фізичного, духовного і соціального добробуту, а не просто відсутність захворювання або немочі у всьому, що стосується репродуктивної системи організму та її нормального функціонування [1].

Права, пов'язані із здійсненням репродуктивної діяльності людини, були визнані у рішеннях ООН ще в 1968 році. Концепція права на репродуктивний вибір була сформульована на Міжнародній конференції з прав людини, що відбулася в Тегерані 23 травня 1968 року. У пункті 16 Тегеранської конференції було визначено невід'ємне право батьків вільно і з почуттям відповідальності визначати кількість дітей і терміни їх народження [2].

Подальший розвиток репродуктивних прав мав місце в підсумкових документах трьох міжнародних конференцій по народонаселенню і розвиток (Бухарест – 1974 рік; Мехіко – 1985 рік; Каїр – 1995 рік), а також Всесвітньої конференції зі становища жінок (Пекін – 1995 рік). Сучасне розуміння репродуктивного права було сформульовано на Конференції з народонаселення в Мехіко (1985) наступним чином:

«Всі пари та окремі особи мають фундаментальним правом прийняття вільного і відповідального рішення щодо кількості дітей і тривалості періоду між їхньою появою, а також доступу до інформації, освіти та засобів для забезпечення цього права» [3]. Основною зміною, що відбилася в новому визначенні, є розширення категорії осіб, які мають право прийняття «репродуктивного рішення», до окремих осіб і пар. Це означає визнання світовою спільнотою того, що право на репродукцію належить не тільки сім'ям, але всім людям. Другим важливим моментом є вимога не тільки інформації та освіти у відповідній сфері, але і засобів (методів і ресурсів) для здійснення репродуктивних прав. Усі наступні дискусії визнають право прийняття «репродуктивного рішення» основним серед усіх репродуктивних прав [4, с. 13].

Конференція в Найробі (1985) проголосила репродуктивні права найважливішою умовою завоювання жінками рівноправного статусу в суспільстві. Однак ці права не отримали належних, надійних правових гарантій. Багато років вони були і залишаються одним з напрямків тієї боротьби, яка ведеться за повне визнання жіночих прав, складовою частиною фундаментальних прав людини [5].

Згідно з вказаними документами, репродуктивні права охоплюють деякі права людини, визнані у національних та міжнародних юридичних документах з прав людини. На Каїрській конференції вперше репродуктивне здоров'я в контексті людського розвитку було визначено як «стан повного фізичного, розумового і соціального благополуччя, а не просто відсутність хвороби або каліцтва у всьому пов'язаному з репродуктивною системою, її функціями та процесами», а охорона репродуктивного здоров'я – як «об'єднання методів, технологій і послуг, які захищають репродуктивне здоров'я, шляхом запобігання та розв'язання проблем у цій сфері [5]. Таким чином, зазначена програма дій Каїрській конференції вперше визначила репродуктивні права як частину прав людини і рекомендувала країнам-учасникам план дій, який передбачає ряд заходів щодо поліпшення ситуації з дитячої та материнської смертності в світі, зниження числа абортів і розробку законів, спрямованих на захист репродуктивного здоров'я населення.

Разом з тим, в даний час, визначені чинними законодавчими актами норми не забезпечують в повній мірі умов і можливостей для реалізації репродуктивних прав громадян України та збереження їх репродуктивного здоров'я.

Нова реальність вимагає формулювання нових понять, які її відображають. Це стосується і поняття «репродуктивні права».

Визначаючи їх юридичну природу, необхідно відзначити, що репродуктивні права мають комплексний характер і включають в себе цілий ряд особистих прав, які закріплені в міжнародно-правових документах про права і свободи людини, в законах та інших правових актах. Так, саме безпосереднє відношення до репродуктивних прав має право кожної людини на життя, право на охорону здоров'я, фізичну недоторканність, недоторканність приватного життя, особисту, сімейну таємницю, а також право на охорону особистого достоїнства і принцип рівноправності чоловіка і жінки.

Ядро репродуктивних прав становить право на особисту недоторканність, є найважливішим правом людини, яке він отримує з народження. Недоторканність може бути як фізична (життя, здоров'я людини), так і моральна, духовна (честь, гідність особи) [6, с. 144]. Право на особисту недоторканність, що розглядається з позиції репродуктивних прав, має на увазі неможливість насильницького позбавлення сексуальних і репродуктивних якостей за допомогою примусового шлюбу, хірургічних втручань, примусову стерилізацію, тощо. Жінка також має право відмовитися від небезпечних методів контрацепції, небажаної вагітності, операції.

Репродуктивні права пов'язані також з найважливішим особистим правом людини – правом на життя, проголошеним Конституцією України. У Загальній декларації прав людини це право закріплено в статті 3, яка проголосила право кожної людини на життя, на свободу і на особисту недоторканність. У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року дано більш розгорнуте визначення: «Право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» (частина 1 статті 6) [7]. Право на життя може бути визначено, як «природна, невід'ємна і гарантована нормами міжнародного та внутрішнього законодавства можливість захисту недоторканності життя і свободи розпоряджатися нею», або як «право на збереження життя і розпорядження життям» [8, с. 61].

Захист цього права охоплює широкий комплекс активних дій усіх державних і громадських структур, кожної конкретної людини по створенню і підтриманню безпечних умов життя. Взаємозв'язок права на життя з репродуктивними правами є очевидним при розгляді правового режиму штучного переривання вагітності, при визначенні моменту виникнення життя, при визначенні правового статусу ембріона. Так, не вщухають суперечки, пов'язані з

визначенням початку життя: на якій стадії свого розвитку плід стає життєздатним, тобто має можливість здійснювати основні життєві функції самостійно? Який саме момент брати за основу - момент зачаття, момент формування організму, момент початку роботи мозку або початку роботи серця? Невирішеними є проблеми, пов'язані з правомірністю заморожування ембріонів, терміни їх зберігання і використання їх для реципієнтів, права та обов'язки донорів, тощо.

Конституція України визначає, що чоловік і жінка мають рівні права і свободи, що відповідає статті 3 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Частина 3 статті 19 вказує також на рівні можливості чоловіка і жінки для реалізації своїх прав. Принцип рівноправності чоловіків і жінок при реалізації репродуктивних прав має на увазі, перш за все, рівний доступ до інформації про стан свого репродуктивного здоров'я, про методи планування сім'ї, а також свободу репродуктивного вибору [7].

Безпосереднє відношення до репродуктивних прав людини має право на охорону здоров'я, державний захист материнства, дитинства, сім'ї.

Так, в даний час розвиток системи заходів з охорони репродуктивного здоров'я є найважливішим інструментом демографічної політики держави.

Доводиться констатувати, що сьогодні негативні тенденції погіршення репродуктивного здоров'я зберігаються. Продовжує погіршуватися репродуктивне здоров'я жінок. За оцінками експертів, в Україні багато жінок, які за станом здоров'я не можуть народити дитину.

Всі ці дані підтверджують необхідність прийняття на державному рівні необхідних заходів, спрямованих на поліпшення репродуктивного здоров'я, найважливішими з яких є:

- 1) формування єдиної державної політики в галузі охорони репродуктивного здоров'я та підвищення відповідальності всіх структур влади за її реалізацію;
- 2) вдосконалення законодавства в сфері охорони репродуктивного здоров'я.

Державний захист материнства, дитинства, сім'ї, проголошена Конституцією України також має величезне значення для реалізації громадянами репродуктивних прав. Можливість жінки до виконання найважливішої біологічної та соціальної функції - відтворення потомства, продовження людського роду повинна бути забезпечена належними соціально-економічними, правовими та іншими умовами і

запобіжними заходами, максимально сприятливими для життя сім'ї, заохочення материнства, охорони і захисту прав матері, батька і дитини.

Таким чином, правовий аналіз репродуктивних прав дозволяє зробити висновок про те, що вони займають особливе місце в системі конституційних прав і свобод, оскільки в структурі репродуктивних прав присутні елементи права на життя, охорону здоров'я, права на особисту недоторканність, недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю.

Разом з тим, їх встановлення в міжнародно-правових актах з закріпленням спеціальних правомочностей, дозволяє віднести їх до числа самостійних прав, і припустити, що в даний час є всі необхідні передумови для виділення репродуктивних прав в окрему, самостійну групу і прилучення їх до четвертого покоління прав людини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Всесвітньої організації охорони здоров'я. Доповідь. Електронний ресурс. URL.: <https://www.unfpa.org/publications/state-world-population-2012>

2. Заклик Тегеранської конференції ООН. Заява. Міжнародний документ від 13.05.1968 року URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_900

3. Сборник международных договоров. ООН: Нью-Йорк. 1978. С. 22- 23.

4. Крейнина Ю.В. Состояние репродуктивного здоровья женщин на современном этапе. Репродуктивные права граждан: реальность и ожидания. Материалы межрегионального семинара. М. 1996. 289 с.

5. Четыре всемирные конференции по положению женщин 1975-1995 годы: историческая ретроспектива: Департамент общественной информации ООН. Февраль, 2000 г. URL.: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/23spec/4conf.htm>

6. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности. Монография. Норма, 2008. С.143-145.

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН. Пакт. Міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

8. Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. М. 1991. 324 с.

Науковий керівник – Ленгер Яна Іванівна, доктор юридичних наук.

ПРО ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ НА ПІДТРИМКУ ГРОМАДЯН ТА БІЗНЕС СПІЛЬНОТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID – 19 ТА КАРАНТИНУ

Пундор Ю.О.

к.ю.н., доцент кафедри права

Луцького національного технічного університету

Державотворчий процес науковці ототожнюють із державотворенням або державним будівництвом. Згідно із юридичною енциклопедією, державотворення – це історичний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних, військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування [1, с. 164].

У галузі науки «Державне управління» перевага віддається визначенню терміна «державотворення (державне будівництво)» як розбудови держави, її владних інституцій, що забезпечує відповідні умови для формування та реалізації державної політики. Створення нової держави супроводжується певним перехідним періодом становлення, на якому вирішуються питання закріплення її державності, формування дієвої системи державної влади та визначення основних шляхів розвитку країни. Державотворення охоплює визначення і правове закріплення форми державного правління; політичного режиму; адміністративно-територіального устрою; основних цілей і функцій держави, їх пріоритетності; розподілу повноважень між гілками та вищими органами державної влади; стратегії розвитку держави; структури органів державної влади відповідно до функцій держави та її стратегічних цілей [2, с. 165].

Головний редактор юридичного журналу «Право України», доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України Олександр Святоцький виділяє наступні ознаки державності:

- 1) втілення права нації на незалежність, що є першим кроком на шляху до власної державності;
- 2) наявність органів публічної влади, яка виступає у двох формах:

1. Державна влада, до якої належать: глава держави; органи законодавчої, виконавчої та судової влади; силові органи (поліція,

органи держбезпеки, прокуратури, збройні сили тощо).

2. Муніципальна влада, до якої належать представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування.

3) державний суверенітет, який передбачає верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах;

4) система правових норм (закони та підзаконні акти), які регулюють відповідні суспільні відносини;

5) міжнародне визнання держави та, як наслідок, її міжнародна правова ідентифікація.

Таким чином, до складових державотворення, зокрема, відносять: вироблення зовнішньополітичного курсу, створення законодавчої бази, становлення національної економіки.

Враховуючи умови, в яких Україна перебуває сьогодні: пандемія корона вірусного захворювання COVID - 19, оголошення карантину, запровадження режиму надзвичайної ситуації, обмеження перетину державного кордону на в'їзд і виїзд, «ізоляція» бізнесу, як наслідок фінансова криза, виводять нашу країну на поріг нового державотворчого процесу. Саме так, на нашу думку, ми перебуваємо на черговому етапі державотворення, адже від дій влади, від прийнятих парламентом «антикризових» законів залежить майбутнє, в якому ми житимемо завтра і по закінченню ситуації, що склалася. Рівень інфляції, кількість безробітних, середня заробітна плата, допомога Міжнародного валютного фонду, - це всі ті чинники, які вплинуть на життя держави в цілому.

Ставимо за мету проаналізувати пакети законодавчих змін, спрямовані підтримати українців та їхній бізнес під час протидії розповсюдженню коронавірусу. Необхідно з'ясувати, що робить держава для підтримки малого, середнього, макробізнесу; які заходи підтримки вже проголосовані парламентом і над чим ще працюють.

17 березня 2020 року Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» [4] (надалі – Закон). Законом передбачено створення правого підґрунтя для оперативного здійснення державою комплексу невідкладних заходів для попередження та лікування коронавірусної хвороби (COVID-19), зокрема: 1) проведення закупівлі товарів, робіт та послуг необхідних для цієї мети без застосування процедур, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі»; 2) стовідсоткову попе-

редню оплату за такі товари, роботи та послуги; 3) звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, призначених для запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19); 4) контроль з боку Кабінету Міністрів України за цінами на лікарські засоби, товари медичного призначення та соціально значущі товари [5].

Згідно із Законом запроваджується комплекс правових норм, спрямованих на захист прав фізичних та юридичних осіб під час карантину та обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), а саме:

- 1) можливість роботи вдома для працівників, державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування та надання за їх згодою відпустки;
- 2) надання права власникам змінюватися режими роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема, щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб з обов'язковим інформуванням населення про це через веб-сайти та інші комунікаційні засоби;
- 3) заборона на скасування дії довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (на період карантину та на 30 днів після його відміни);
- 4) заборона на притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства, які не змогли виїхати за межі України або не змогли звернутися до територіальних органів/підрозділів Державної міграційної служби України із заявою про продовження строку перебування на території України, у зв'язку із введенням карантинних заходів;
- 5) віднесення юридичного факту введення карантину до форс-мажорних обставин;
- 6) продовження строків отримання та надання адміністративних та інших послуг;
- 7) низка заходів, спрямована на захист прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб, недопущення припинення надання житлових субсидій, реєстрації безробітних тощо;
- 8) заборона на проведення органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності [5].

Законом доручено Уряду у тижневий термін встановити додаткові доплати до заробітної плати медичним та іншим працівникам,

які безпосередньо зайняті на роботах з ліквідації захворювання серед людей на коронавірусну хворобу (COVID-19) у розмірі до 200 відсотків заробітної плати на період здійснення заходів щодо запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), до завершення виконання цих заходів, а також доплат окремим категоріям працівників, які забезпечують основні сфери життєдіяльності.

Відповідно до Закону встановлено адміністративну відповідальність за самовільне залишення місця обсервації (карантину) особою, яка може бути інфікована коронавірусною хворобою COVID-19, а також підвищено кримінальну відповідальність за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням, а також встановлено адміністративну відповідальність за неоприлюднення інформації про проведені відповідно до цього закону публічні закупівлі [5].

30 березня 2020 року Верховна Рада України прийняла законопроект № 3275, другий пакет законодавчих змін, спрямований підтримати громадян, бізнес та економіку держави [6].

«Безумовно, нинішній пріоритет – це підтримка і збереження бізнесу. Ми намагаємося, щоб обмежувальні заходи не зашкодили промисловості і щоб максимальна кількість підприємств могла й надалі працювати. Також важливими є рішення щодо підтримки тих, хто може втратити роботу», – прокоментував прийняття законопроекту № 3275 Міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Ігор Петрашко [7].

Серед всіх ініціатив безпосередньо для малого та середнього бізнесу цим законопроектом передбачено:

- 1) спрощення оформлення дистанційної роботи та впровадження гнучкого режиму робочого часу;
- 2) зняття обмеження на отримання лише однієї якоїсь державної підтримки для розвитку малого/середнього бізнесу (надалі – МСБ);
- 3) на час саме цього карантину введення поняття часткового безробіття для МСБ. Підтримка для виплат працівникам надаватиметься при збереженні за ними робочих місць. Розмір допомоги - до 1 мінімальної зарплати. Вартість ініціативи орієнтовно 5 млрд грн.;
- 4) проекти регуляторних актів спрямованих на спрощення вимог до діяльності бізнесу в умовах карантину органами влади можуть прийматись навіть за 1 день, а не за 30;

5) продовжено мораторій на проведення планових неподаткових перевірок до 30 червня [7].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 року № 540-IX внесено зміни до Податкового кодексу України, Кодексу законів України про працю, законів України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

До вищезазначених змін, які ми ще не розглянули, належать: 1) збільшення граничного обсягу доходу для платників єдиного податку 1-3 груп (1, 5, 7 млн. грн. відповідно); 2) звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів, медичного обладнання, перелік яких визначено КМУ; 3) Плата за землю та податок на нерухоме майно не нараховується та не сплачується лише за березень 2020 року. Також відтерміновано сплату даних податків на один місяць – за квітень 2020 року строк сплати спливає 30 червня 2020 р., без нарахування пені та штрафних санкцій за порушення термінів сплати податкових зобов'язань; 4) на період до 31 травня 2020 року не застосовуватимуться штрафні санкції за несвоєчасну сплату єдиного внеску та несвоєчасне подання звітності. Продовжено до 31 травня 2020 року термін, за який не нараховується пеня, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню.

На платформі SheExports, створеної для економічного розширення можливостей жінок, між Наталією Микольською, співзасновницею програми SheExports, заступницею Міністра економічного розвитку і торгівлі – Торгової представниці України (2015 – 2018) та Юлією Клименко, Народною депутаткою Верховної Ради IX скликання, політична партія «Голос», відбувся діалог щодо роботи держави для підтримки малого і середнього бізнесу в умовах пандемії і карантину [8].

Народна депутатка та громадська діячка, зокрема, обговорили прийняті антикризові законопроекти; законопроекти, які на разі в розробці; шляхи подання секторальної інформації та переліку нагальних економічних проблем Урядові.

Юлія Клименко зазначила, що зараз необхідно напрацювати третій пакет законодавчих ініціатив на рівні виконавчої влади і Національного банку України; отримати від парламенту новий

збалансований бюджет, який покриває інфраструктурні проєкти, локальні програми, створення нових робочих місць. На думку народної депутатки, Уряд повинен розробити і затвердити програму виходу з кризи, обдумати, як запустити підприємства, щоб люди були в безпеці; розглянути можливість послаблення карантину для певної бізнес спільноти; запровадити програму «Доступні кредити 5-7-9%», якими держава компенсує підприємцю частину кредитного навантаження, в цілому розглядати карантин, як гнучкий та раціональний.

В свою чергу, Наталія Микольська, відстоюючи інтереси жіночого підприємництва, наголосила, що найбільше від кризи постраждав макробізнес та сервісний бізнес. З метою його захисту запропонувала передбачити квоту в діючих програмах для жіночого бізнесу, спростити регулювання і відмінити бюрократію, налагодити співпрацю з органами місцевої влади для підтримки малого та середнього бізнесу.

Таким чином, розглянувши ключові законодавчі зміни, спрямовані на захист прав фізичних та юридичних осіб під час карантину, можемо констатувати, що влада приймає рішення, спрямовані на безпеку громадян та підтримку бізнес спільноти, хоча критики не уникають.

З метою протистояння економічній кризі, станом на сьогодні Україні необхідно налагодити зовнішньополітичну діяльність з офіційними міжнародними кредиторами; відновити співпрацю з Міжнародним валютним фондом; фінансово та податково підтримувати бізнес (зокрема, шляхом надання дешевих, довгих кредитних коштів); максимально дерегулювати бізнес.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Юридична енциклопедія. Т. 2. Д – Й / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 1999. – 743 с.

2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 819 с.

3. Святоцький О. Українська державність: поняття, основні ознаки, символи, атрибути, витоки та етапи становлення // Голос України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/314085>.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню корона вірусної хвороби (COVID -19) Закон України від 17 березня 2020 року № 530-ІХ. Офіційний вісник України 2020 р., № 26, стор. 26, стаття 955, код акта 98950/2020.

5. Див.: Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rada.gov.ua/news/Novyny/191055.html>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) Закон України від 30 березня 2020 року № 540-ІХ. Голос України від 02.04.2020 — № 62.

7. Див.: ВРУ підтримала пакет змін для підтримки громадян, бізнесу та економіки держави від 30.03.2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=dad570f3-7263-4f0d-af00-30288dde95eb&title=VruPidtrimalaPaketZminDliaPidtrimkiGromadian-BiznesuTaEkonomikiDerzhavi>.

Див.: онлайн-діалог бізнесу та влади з Юлією Клименко від 02.04.2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sheexports.org/#news>

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Ревуцька І.Е.

*К.ю.н., доц кафедри цивільного права та процесу
Юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»*

Права дитини з'явилися відносно пізно в юридичних і соціальних науках, оскільки Конвенція про права дитини прийнята в 1989 році і не було передбачено допрацювань більше півстоліття практики щодо спеціальних прав дітей; а саме соціального визнання прав дітей далеко не бажаного у багатьох країнах.

Спираючись на типологію Карела Васака, [1] після створення першого покоління прав (свобод), реалізацією другого покоління прав зайнялися в XIX столітті. З другої половини XX століття в кожному суспільстві виникає потреба в догляді за дотриманням прав дітей, для забезпечення яких у держави виникають додаткові обов'язки. Ці права називаються позитивними правами, оскільки вони вимагають від держави активних дій. До них належать економічні права, соціальні права (наприклад, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, житло, засоби до існування, особливий захист матерів, дітей та осіб похилого віку) та культурні права. Універсальне формулювання прав дітей, вперше заявлене в міжнародних документах і є досягненням цього століття; саме тому належать до другого покоління прав людини.

Однак є аргументи, що права дітей належать до нового, третього покоління прав людини. Оскільки тільки в XX ст., а саме в другій половині XX століття - це період, коли права дитини визнаються правами. Можна також розцінювати, що перелік прав дітей включає як права першого, так і другого покоління; як групове право (подібне до прав жінок або осіб похилого віку, а пізніше прав національних та етнічних чи інших меншин, хворих, біженців, інвалідів), права дітей також можуть бути віднесені до третього покоління прав людини [2]. Захист таких групових прав передусім не підлягає конституційному регулюванню, але гарантується міжнародними конвенціями.

Історичні зміни в розвитку дитинства та дитини також вплинули і безпосередньо на розвиток теорій прав дітей. [3] Права

дітей деякі фахівці вважають сферою із вузькою теоретичною базою, головним чином через існування патерналістських підходів, які ставлять під сумнів, чи мають діти взагалі якісь права. Суперечки тривали десятиліттями щодо того, чи можна дітей вважати незалежними власниками своїх прав, на думку деяких авторів, не дозволяють говорити про цілісну теорію прав дітей.

Традиційно у міжнародно-правовій доктрині вважається, що міжнародно-правова охорона прав дітей бере свій початок з моменту прийняття Женевської декларації прав дитини, 1924 р., хоча першим міжнародним документом, що захищав дітей, була Конвенція про мінімальний вік прийняття дітей на роботу в промисловості, ухвалена Міжнародною конференцією праці у 1919 р. та є діючою і на теперішній час. [4]

Що стосується безпосередньо історичного розвитку міжнародної бази, яка регулює і захищає прав дітей то статус дитини можна виділити та він має особливі характеристики, відносно пізно в епоху Просвітництва. [5] На сьогодні захист прав дітей є однією з найважливіших та найсучасніших питань в наші дні для більшості національних політик країн членів Європи, на міжнародному рівні (особливо ООН) та спеціалізовані установи та регіональні організації (Африканський союз, Рада Європи, Європейський Союз). Права дітей та пов'язані з ними суспільні питання надзвичайно різноманітні та складні - достатньо, не будучи вичерпними, для вирішення проблем з бідністю дітей, дитячої праці, насильства над дітьми, особливого становища дітей з обмеженими можливостями або захисту дітей з особливими потребами та правопорушень серед неповнолітніх. Саме врегулювання цих проблем вимагає багатопрофільного підходу як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Після Першої світової війни міжнародні організації, що розвиваються, почали працювати в галузі захисту прав людини. Статус захисту дітей вперше був на порядку денному Міжнародної організації праці (МОП), коли вона прийняла Конвенції про працю молоді в 1919 році [6].

Початкові кроки були зроблені для формалізації та всебічного захисту прав дітей у Великобританії, а саме Еглантином Джеббом, який заснував Фонд «Зберегти дітей». Джебб підготував Дитячу хартію, яку він надіслав Лізі Націй, заявивши, що: «я переконаний, що ми повинні виступати за визнання певних прав дітей і боротися за їх загальне прийняття» [7]. У 1924 році Ліга Націй прийняла

так звану пропозицію Джебба. Перша Женевська декларація [8], яка зокрема містила права, визнані основними для добробуту дітей. Однак документ втратив свою правову основу з розпуском Ліги Націй у 1946 році. Це твердження має першорядне значення для розвитку сучасного руху за права дітей, відображаючи при цьому добробутно-патерналістський підхід епохи.

11 грудня 1946 р. Організація Об'єднаних Націй, яка взяла на озброєння Лігу Націй, спочатку створила Міжнародний Фонд надзвичайних ситуацій у справах дітей (ЮНІСЕФ) для допомоги дітям, які пережили війну, насамперед вона виражалася в забезпеченні їх одягом, продуктами харчування, ліками. З 1953 року він стає постійним спеціалізованим органом Організації Об'єднаних Націй у галузі захисту дітей та гуманітарної допомоги, а пізніше все активніше працює в галузі прав дітей та адвокатури.

У 1959 році Генеральна Асамблея ООН прийняла нову Декларацію про права дитини [9], яка вже вийшла за рамки першої, досить концептуальної, декларації Джебба, але навіть не стала обов'язковою. Це так звана. Друга Женевська декларація підтвердила, поважаючи основні права людини та гідність людини, необхідність спеціального захисту та догляду, включаючи належний правовий захист до і після народження, через розвиток фізичних та розумових можливостей дитини. Він також заявив, що діти мають право на щасливе дитинство, користуватися правами і свободами, викладеними в Декларації, яку повинні визнавати батьки як особи, а також державні суб'єкти, такі як органи місцевого самоврядування та уряду.

Зміст двох декларацій є відмінним відображенням позитивних змін за останні десятиліття в контексті прав людини та державної власності. Розруха Другої світової війни, яка вже вимагала від держав відповідальності за захист та забезпечення прав дітей, у формі рекомендації, зазнала серйозного впливу. Друга Женевська декларація також відображає підхід до добробуту, мало акцентуючи увагу на наданні можливостей дітям, визнаючи необхідність всебічного міжнародного регулювання прав дітей, що виходить за рамки захисту прав людини.

У лютому 1978 р. Польський уряд передав Комісії ООН з прав людини проект тексту Міжнародної конвенції про права дитини, що відповідає духу Януша Корчака, заснований на Другій Женевській декларації. Наприкінці 1978 р. Генеральна Асамблея ООН вирішила створити робочу групу для підготовки Конвенції, не визначаючи

термін завершення своєї роботи в Женевській комісії з прав людини. Це дало сильний поштовх роботі Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 1979 році з нагоди відзначення Міжнародного року дітей на честь 20-ї річниці Другої Женевської декларації.

За словами Джеральдін Ван Буерен [10], держави почали, між іншим, готуватися до міжнародної конвенції про права дитини, оскільки статус дітей та ставлення «дорослих» до дітей змінилися, а друга Женевська декларація вже не була надто ефективним засобом у захисті дітей та у запобіганні порушень. Організація Об'єднаних Націй повинна не тільки захищати, але й активно просувати права дитини, а прийняття прав дітей - це більше, ніж тлумачення прав дорослих. Міжнародний рік дітей дав можливість багатьом державам прийняти дану конвенцію.

Хоча визнання прав дитини приховувало початки політичного конфлікту, розробка проекту вперше була специфічним для дитини міжнародним правовим документом під керівництвом правозахисної організації - тодішньої Комісії ООН з прав людини.

Конвенція про права дитини була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 листопада 1989 року, десятою річницею Міжнародного року дитини та тридцятю річницею прийняття Женевської декларації, і набула чинності 2 вересня 1990 року. Відтоді всі держави, крім США, ратифікували його. До прикладу угорське законодавство - одне з перших у регіоні Центральної та Східної Європи (закон LXIV 1991 року) хто ратифікував вище згадану декларацію. Він був оприлюднений як закон [11], а через кілька років він знайшов своє перевтілення вже як прийнятий угорський Закон про захист дітей. [12]

Конвенція про права дитини має на меті заохотити держави до активних дій у забезпеченні добробуту дітей, а також їх прав, і закріпленню та гармонізації прав дитини в різних міжнародних правових договорах. Стаття 54 Конвенції про права дитини (сорок положень про права та чотирнадцять про реалізацію Конвенції) чітко описує права дітей, на сьогоднішній день у формі обов'язкового документа міжнародного права, який охоплює широкий спектр прав людини і виключає будь-яку дискримінацію в правоохоронних органах. Основним нововведенням є те, що воно закріплює як право найважливіші інтереси дитини [13], які повинні враховуватися всіма суб'єктами, приймаючи рішення щодо дитини. За словами Томаса Хаммарберга [14], він виділяє три принципи Конвенції про права дитини - це участь (залежно

від віку та зрілості дитини, як активний учасник обговорення власної долі), захист (включаючи захист від насильства, експлуатації, шкідливих традицій та звичаїв), суміжні права та догляд (який включає права, які мають вирішальне значення для задоволення основних потреб, таких як життя, достатня їжа, здоров'я, відпочинок, освіта). Це також називається "модель 3Р", що посилається на ініціали англійських слів: участь, захист, забезпечення. Роджер Левеск в свою чергу розрізняє права за Конвенцією на шість груп: економічні, соціальні та культурні права, політичні та громадянські права, різні процесуальні права, права гуманітарного та сімейного права. [15]

Як висновок розуміємо всю важливість узагальнення, конкретизації та закріплення на законодавчому рівні поняття прав дитини чи прав дітей, а може дитячих прав? А наступним необхідним фактором є приведення у відповідність національних законодавств, що в свою чергу послугує уникненню колізій та зменшення виникнення спорів з даного питання і цим самим забезпечить подальший розвиток інституту прав дитини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Vasak Karel In: The UNESCO Courier: a window open on the world. 1977. p. 28-29. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000048063>

2. Дженіс М. Європейське право у галузі прав людини. Джерела і практика застосування Київ. Вид-тво «АртЕк». 1997. 584 с.

3. Chart of signatures and ratifications. European Convention on the Adoption of Children. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=202&CM=8&DF=18/06/2015&CL=ENG>

4. Шевченко-Бітенська О. В. Правові механізми ради Європи у сфері захисту дітей від насильства. Дис. Одеса. 2015. 210 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2325/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%91%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D0%94.pdf?sequence=4&isAllowed=y

5. African Charter on the Rights and Welfare of the Child URL: https://www.achpr.org/english/_info/child_en.html

6. Конвенція про нічну працю підлітків у промисловості (переглянута 1948 року) N 90. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_124

7. PACE. Recommendation 1286 (1996) on a European strategy for children. URL: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta96/erec1286.htm>

8. Geneva Declaration of the Rights of the Child. Adopted 26 September, 1924, League of Nations. URL: http://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/11/01_-_Declaration_of_Geneva_1924.pdf

9. Декларация прав ребенка (Принята резолюцией 1386 (XIV) Генеральной Ассамблеи ООН от 20 ноября 1959 года) URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/childdec.shtml

10. Ван Б'юрен Дж. Міжнародне право в галузі прав дитини. Одеса. 2006. 524 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=9ITuivD-2ioC&pg=PA4&lpg=PA4&dq=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B4%D1%96%D0%BD+%D0%92%D0%B0%D0%BD+%D0%91%D1%83%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD&source=bl&ots=bVzgz3lIKY&sig=ACfU3U2DnwB5oP36OBbPhT ez-t9fTfVt_g&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwjM2LqA1ujoAhXPXJoKHSjCD bgQ6AEwAnoECAsQLw#v=onepage&q=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B4%D1%96%D0%BD%20%D0%92%D0%B0%D0%BD%20%D0%91%D1%83%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD&f=false

11. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

12. A gyermekek védelméről és a gyámhatósági eljárásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.).

13. Європейська конвенція про здійснення прав дітей 1996 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_135_40.

14. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей, 30 вересня 1990 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_075

15. Roger J. R. LEVESQUE: Adolescents in Child Welfare Systems. Adolescents and Constitutional Law. 2019. 139-186.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ

Терещук Г.А.

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Тернопільського національного економічного університету*

Основою виконання своєї місії правоохоронних органів перед народом є довіра населення щодо їх діяльності, сумлінності. Довіру у населення може викликати лише той факт, коли правоохоронні органи будуть діяти прозоро, відкрито, законно, доводячи справи до кінця, звітуючи про це перед народом. Рівень транспарентності окремих правоохоронних органів прямо впливає на довіру до всієї правоохоронної системи.

На сьогоднішній день спостерігається зниження довіри до правоохоронних органів. Це пояснюється тим, що рівень корупції в Україні зростає; активно розвивається злочинність, і правоохоронні органи в певній мірі не реагують на ці факти або ще гірше – «покривають»; зростає злочинність серед неповнолітніх і т.д. В силу цього, населення в більшій мірі не знає про результати роботи правоохоронних органів, не бачить звітних матеріалів, не усвідомлює їх відкритості.

Незважаючи на реформування значної кількості правоохоронних органів в Україні, та впровадження в їх діяльності інноваційних технологій, їх потенціал не реалізовується на повну можливість. Це є гострою проблемою на сьогоднішній день і значно знижує авторитет всієї правоохоронної системи країни. Саме тому ця тема потребує наукового дослідження.

В умовах вступу до європейського простору, адаптації вітчизняного законодавства до норм і правил Європейського Союзу, зростає потреба в достатній поінформованості громадян про цілі, дії і конкретні результати функціонування правоохоронних органів.

Принцип відкритості державної влади є її обов'язком із забезпечення можливості вільного доступу громадян до здійснення управління державними справами. Принцип прозорості органів державного управління полягає у встановленні органами державного управління умов, що забезпечують залучення громадян та інших об'єктів управління до прийняття управлінських рішень за раху-

нок створення і гарантування високого рівня їх обізнаності щодо змістового та процедурного аспектів державно-управлінської діяльності [1, с. 11]. Забезпечення транспарентності правоохоронних органів - це реалізація основних вимог до ефективності діяльності державних органів влади, їх невід'ємний принцип роботи.

Ч.1. ст. 2 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» дано перелік правоохоронних органів в Україні, до яких віднесено: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2].

Органи Національної поліції забезпечують постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки й порядку [3]. Відповідно до ч. 1 ст. 86 ЗУ «Про Національну поліцію» з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівники поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції [3]. Крім того, керівники органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють [3].

Якщо проаналізувати виконання вимог цих норм Закону, то можна побачити, що більшість територіальних органів Національної поліції не мають навіть офіційного веб-сайту, де громадянин може ознайомитися з роботою органу поліції, звітністю чи статистикою. Якщо Головні управління в областях розробили свої офіційні сайти, то відділи в районах, містах обласного значення до цього ще не дійшли. Так, згідно ст. 88 ЗУ «Про Національну поліцію» керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах

обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення [3].

Реформування правоохоронних органів передбачає глибокі перетворення, що стосуються оновлення змісту їхньої роботи. Відкрита й прозора правоохоронна діяльність є пріоритетом євроінтеграційних прагнень України [4, с. 164].

Згідно ст. 6 ЗУ «Про прокуратуру» органи прокуратури не менш як двічі на рік інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації. Крім того, Закон зобов'язує Генерального прокурора особисто не менше одного разу на рік звітувати перед Верховною Радою України на пленарному засіданні про діяльність органів прокуратури шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних [5].

Гарантія прозорості діяльності органів прокуратури забезпечується інформуванням про діяльність прокуратури оприлюдненням в загальнодержавних та місцевих друкованих засобах масової інформації і на офіційних веб-сайтах органів прокуратури [5].

Однак, аналізуючи практичну ефективність виконання цих норм закону, ці положення не забезпечують в повній мірі доступ громадян до інформації про роботу органів прокуратури. Звітування та розміщення аналітичних довідок за рік не дозволяє, на жаль, говорити про повноцінну реалізацію принципу транспарентності органів прокуратури.

С. Гречанюк та С. Мазурик у своєму дослідженні акцентують увагу на необхідності розкривати це питання з огляду на всі можливі способи, за яких цей процес буде максимально ефективним та доречним у сучасних реаліях реформування прокуратури [6].

Провівши узагальнення способів, що можуть забезпечити ефективну реалізацію принципу гласності, тобто принципів відкритості та прозорості діяльності прокуратури, автори виділяють з них наступні: 1) взаємодія з громадськими та державними інституціями; 2) формування правосвідомості та правової культури прокурорських кадрів щодо відкритості їхньої службової діяльності; 3) забезпечення належного механізму реалізації доступу до публічної інформації в діяльності органів прокуратури [6, с. 54].

Тобто до реалізації забезпечення транспарентності органів прокуратури необхідно підходити в більш глибокій площині, викоринюючи з середини негативну ментальність, підвищуючи правову свідомість та правову культуру як прокурорів, так і громадян.

Що стосується, власне, інформування через засоби масової інформації та офіційних веб-сайтів, цей процес також потребує вдосконалення, оскільки, значна кількість населення все ще не має належного доступу до електронних ресурсів інформування. Тому доцільним, все таки, є організація зустрічей, круглих столів, форумів та інших наочних способів комунікації органів прокуратури з населенням. Лише достовірна і в повному обсязі подана інформація, своєчасність і законність реагування на звернення, слугуватиме відновленню довіри громадян до органів прокуратури.

Ст. 7 ЗУ «Про Службу безпеки України» передбачає інформування СБ України про свою діяльність через засоби масової інформації, шляхом надання відповідей на запити на доступ до публічної інформації та в інших формах у визначеному законодавством порядку [7]. Однак, ми маємо розуміти, що Служба Безпеки України – це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України, а отже, у своїй діяльності використовує методи оперативно-розшукової діяльності і є носієм інформації, найвищою грифу таємності.

Разом з тим, наявність спеціальних повноважень не повинно суперечити ст. 7 ЗУ «Про Службу безпеки України», а відтак, представники СБ України повинні організовувати ефективну співпрацю через механізм постійних та прозорих контактів та обміну інформацією з населенням [7]. Зокрема, вказану статтю доцільно доповнити шляхом визначення об'єму інформації, можливої для оприлюднення та період звітування керівного складу відомства і його територіальних підрозділів.

Досліджуючи прозорість і відкритість правоохоронних органів в Україні, досліджуємо Закон України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України». Ст. 1 вказаного Закону дає визначення: «Військова служба правопорядку у Збройних Силах України - спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях (далі - військові частини), військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час

проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах [10].

Тобто на органи управління Служби правопорядку державою покладено забезпечення законності, правопорядку, військової дисципліни та захист конституційних прав і свобод військовослужбовців. Виконання цих завдань значною мірою залежить від погодженості та єдності всіх елементів правоохоронної системи [11, с. 84].

Цікавим фактом є те, що взаємодія Служби правопорядку з іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю законодавчо врегульована, однак, порядок звітування перед населенням про свою роботу Законом України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» не передбачено.

22 листопада 2018 року Міністром оборони України було прийнято відомчий нормативно-правовий акт «Організаційно-методичні вказівки з питань реалізації державної антикорупційної політики в діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України в 2019 році» [12].

Зі змісту даного документу одним з пріоритетних напрямів з реалізації державної антикорупційної політики в Міністерстві оборони України та органах військового управління та військах (силах), зокрема, можна вважати забезпечення відкритості та прозорості, сприяння участі громадськості в здійсненні передбачених законом заходів щодо запобігання корупції [12].

В рамках виконання цих вказівок було передбачено: проведення щорічних Парламентських слухань щодо стану реалізації засад антикорупційної політики в Україні; висвітлення у засобах масової інформації та на WEB-сайті Міністерства оборони України антикорупційних заходів, що здійснюються в державі та Збройних Силах України, роз'яснення положень законодавства про запобігання та протидію корупції, зокрема в частині визначення видів та форм корупційної поведінки; здійснення моніторингу повідомлень у засобах масової інформації та Інтернет-просторі про факти корупційних правопорушень; забезпечення реалізації прав громадян на звернення до Міністерства оборони України про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень,

реальний або потенційний конфлікт осіб, уповноважених на виконання функцій держави; здійснення обліку звернень громадян, в яких надається інформація про діяння посадових осіб Міністерства оборони України та Збройних Сил України, що мають ознаки корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення; проведення за зверненням громадян моніторингу повідомлень про факти корупційних правопорушень та наявність конфлікту інтересів осіб, уповноважених на виконання функцій держави [12, с. 7].

Зважаючи на тимчасовість дії проаналізованих організаційно-методичних вказівок, вважаємо за необхідне закріпити порядок звітування Служби правопорядку перед населенням в ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», чітко визначивши об'єм публічної інформації і терміни її оприлюднення.

Отже, питання реалізації принципу транспарентності в діяльності правоохоронних органів повинні бути вирішені саме на законодавчому рівні, а потім, починаючи із підвищення рівня правосвідомості працівників, забезпечувати прозорість і відкритість в практичній діяльності. Через це правоохоронні органи повинні розробити стратегії розвитку, які стануть вираженням безпрецедентного рівня прозорості та чесності, постановки нових пріоритетів роботи правоохоронців. Лише повне переосмислення своєї ролі у будівництві економічно-конкурентної країни дасть можливість відновити довіру громадян до правоохоронної системи та досягти добробуту у всій державі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Гудима Н.В. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державного управління України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.з держ. упр. : 25.00.01 / Гудима Наталія Валеріївна ; Національна академія держ. управління при Президенті України. – К., 2008. – 22 с.

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII в редакції від 03.08.2017 / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 20.03.2018 року).

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02 червня 2015 р. в редакції від 06.02.2018 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.03.2018 року).

4. Квітка Я.М., Принцип відкритості та прозорість у діяльності поліції // Я.М. Квітка, К.А. Гусева / Проблеми управління, адміністративного права, адміністративної діяльності правоохоронних органів. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. №1. С. 164-173.

5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII в редакції від 20.01.2018 р. / URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/paran32#n32> (дата звернення: 25.03.2018 року).

6. Гречанюк С. Реалізація принципу гласності в діяльності органів прокуратури // С. Гречанюк, С. Мазурик / Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016 с. №4. С.52–59.

7. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII в редакції від 28.12.2015 р. / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/para017#o17> (дата звернення: 25.03.2018 року).

8. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-III в редакції від 28.12.2015 р. / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3099-14/para0193#o193> (дата звернення: 25.03.2018 року).

9. Ринажевський Б. Взаємодія військової служби правопорядку в Збройних силах України з органами державної влади, місцевого самоврядування і громадськістю // Б. Ринажевський / Вісник Академії управління МВС. 2010. №3(15). С.87-93.

10. Організаційно-методичні вказівки з питань реалізації державної антикорупційної політики в діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України в 2019 році, затверджені Міністром оборони України від 22 листопада 2018 року // URL: [1http://www.mil.gov.ua/content/corruption/anticor_tips_2017.pdf] (дата звернення: 22.03.2018 року).

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Харитонюк О.Л.

*аспірантка другого року навчання
факультету історії, політології та національної безпеки
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки*

У зв'язку з тим, що реформа місцевого самоврядування почала активно впроваджуватися в Україні ще з 2014 року, а громадянське суспільство є невіддільною складовою будь-якої демократичної, розвинутої країни, набуває актуальності дослідження стану розвитку громадянського суспільства України в сучасних умовах.

Дослідженням питань реформування місцевого самоврядування займаються такі вітчизняні науковці та громадські діячі як: В. Малиновський, А. Ткачук, В. Куйбіда, О. Васильєва та інші. Також, значну увагу розвитку громадянського суспільства в умовах реформування місцевого самоврядування у своїх працях приділяє колишній Прем'єр - міністр України – Володимир Гройсман.

Метою дослідження є аналіз поточного стану громадянського суспільства в Україні та дослідження впливу реформи місцевого самоврядування на його розвиток.

Існує дуже багато різних наукових підходів до формування поняття громадянське суспільство. У загальному, громадянське суспільство – суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів [1].

Громадянське суспільство – суспільство, створивши котре, громадянин усвідомлює, що не він повинен служити державі, а держава – йому [2].

Саме реформа місцевого самоврядування, що відбувається в Україні з 2014 року – є каталізатором активних змін, які розвивають громадянське суспільство, оскільки передача повноважень із центру на місця здійснюється шляхом децентралізації, що дозволяє

привести послуги, які надає держава, у відповідність із потребами і запитами населення. Перехід до децентралізації – це, свого роду «глобальний зсув влади», що звільняє індивіда від державної опіки і дозволяє будувати демократію знизу догори [3, с. 9], [4, с. 3-4].

Соціологи відзначають зростання після Революції Гідності готовності громадян брати на себе ініціативу (волонтерський рух на підтримку українських воїнів – цьому приклад). Це непростий і довгий шлях – розбудова взаємної довіри і запровадження щоденних практик взаємодії між членами громади, особливо на територіях, які постраждали у часи Голодомору 1932-33 років та від інших масових злочинів комуністичного режиму. Адже тоді не просто були зруйновані практики горизонтальної взаємодії у спільнотах. На рівні колективного та індивідуального підсвідомого закладено меншшарватісну утриманську модель поведінки [5, с. 7].

Відтак громада, за умови децентралізації влади, формує нову систему «право-само-свідомості», у межах якої кожен член відповідної громади усвідомлює можливість диктувати свої власні закони та дотримуватися їх. Це своєю чергою, є «мобілізаційним поштовхом» для подальшого розвитку громадянського суспільства, де самосвідомість громади, яка представляє свої інтереси на локальному рівні, дозволяє їй «розвинути у повноправне громадянське суспільство» [6].

Можна виділити основні сучасні тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні:

- громадянське суспільство залишається на передньому краї боротьби з викликами і прагне служити каталізатором реформ у пріоритетних сферах;
- неурядовий сектор став більш зрілим, проте водночас менш однорідним;
- у багатьох випадках організації громадянського суспільства більше не говорять одним голосом;
- громадянському суспільству бракує консенсусу щодо цілей, завдань, методів та меж громадянської участі у політичному процесі. Існує помітний розрив між амбітними великими цілями та реальною організаційною спроможністю громадських організацій, а також значною відстанню між очікуваннями активної меншості щодо системних реформ та пасивною більшістю, яка дотримується патерналістських цінностей;
- у громадянському суспільстві зростає напруженість між захисниками ліберальних цінностей і консервативними тра-

диціоналістами, які були союзниками на Майдані, причому останні отримують ширшу підтримку в ураженому конфлікті суспільстві [7].

За останні декілька років, Україна активно розбудовувала громадянське суспільство, підписавши низку договорів з міжнародними партнерами та залучаючи різноманітні фонди та організації, які здійснюють грантову підтримку для реформування сучасної України.

Наприклад, 8 липня 2019 року у Києві відбувся саміт Україна – Європейський Союз, за результатами якого було підписано низку угод. Так, у присутності Президента України Володимира Зеленського, Президента Європейської ради Дональда Туска та Президента Європейської комісії Жан-Клода Юнкера підписано угоду про фінансування заходу «U-LEAD з Європою: Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку – друга фаза». Документ передбачає залучення допомоги ЄС загальним обсягом 40 млн євро на фінансування заходів з реалізації реформи децентралізації та підтримки об'єднаних громад. Крім того, між урядом України та Європейською комісією укладено угоду про фінансування заходу «Підтримка громадянського суспільства та культури». Допомога ЄС загальним обсягом 10 млн євро має бути залучена для підвищення можливостей організацій громадянського суспільства та закладів культури сприяти розвитку підзвітних, прозорих та демократичних інституцій, соціальному та економічному розвитку, а також запобіганню насильницьким конфліктам [8].

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших українських благодійних фондів, що з 1990-го року розбудовує в Україні відкрите суспільство. Як зазначається у Стратегії Фонду «Відродження» на 2019- 2022 роки, фонд буде поєднувати гранти для громадських організацій з розбудовою потенціалу місцевої демократії, приділяючи особливу увагу молодим активістам. Буде підтримуватися комунікація щодо реформ, залучаючи реформаторів з професійних спільнот (вчителів, директорів шкіл, медичних працівників, представників місцевих органів влади), будуть проводитися публічні дебати, навчання громадських активістів стратегічного планування, аналізу політик, бюджетування, громадського контролю та комунікації. Фонд співпрацюватиме з парламентським Комітетом з місцевого самоврядування, органами влади та аналітичними центрами задля вдосконалення законодавства та створення сприятливих умов для розвитку місцевої демократії [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що реформа місцевого самоврядування, яка реалізується в Україні з 2014 року, позитивно впливає на розвиток громадянського суспільства, оскільки:

- дуже важливим фактором, який впливає на свідомість та активність людей – є фінансова децентралізація, оскільки велика кількість місцевих зборів та податків залишаються на місцях;
- починаючи з 2014 року, підписано низку угод з міжнародними партнерами щодо реформування місцевого самоврядування та розвитку громадянського суспільства, виділено фінанси на реалізацію таких угод;
- реалізовано багато міжнародних проєктів по навчанню представників українських громадських організацій у країнах Європейського Союзу;
- за допомогою активної участі представників громадянського суспільства, реалізовано сотні проєктів у громадах.

Також, потрібно не забувати про ризики, які зараз існують в українській політиці та можуть негативно позначитися у реформуванні місцевого самоврядування, а саме:

- низький рівень професійної компетентності та розуміння функціонування місцевого самоврядування найвищих посадових осіб, які отримали повноваження після президентських та позачергових парламентських виборів 2019 року;
- втрата трудових резервів країни;
- прихована участь окремих олігархів та їх груп в управлінні державою;
- переслідування представників політичної опозиції та деяких активних учасників Революції Гідності;
- економічні наслідки пандемії вірусу COVID 19, як для світу в цілому, так і для України зокрема.

Враховуючи вище перераховане, саме зараз існує дуже велика потреба активної участі громадянського суспільства у реформуванні України та підтримці свої громад на місцях.

Держава повинна підтримувати та заохочувати активних громадських діячів, агентів позитивних змін у різних сферах, оскільки саме громадянське суспільство є надійним щитом, яке захищає і підтримує державу у складних ситуаціях.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Громадянське суспільство [Електронний ресурс] // Енциклопедія сучасної України – Режим доступу до ресурсу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31976.

2. Капсамун І. Євген ГОЛОВАХА: Особистості в новому соціальному просторі необхідно навчитися управляти собою [Електронний ресурс] / Іван Капсамун // Газета "День". – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/zavdannya-kozhnogo-gromadyanina>.

3. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. [Електронний ресурс] / А.Лелеченко, О.Васильєва, В.Куйбіда, А.Ткачук. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/202/Місцеве-самоврядування-в-умовах-децентралізації.pdf>.

4. Маслов А. Сутність, типи, форми, можливості і загрози децентралізації [Електронний ресурс] / А. Маслов, А. Гладковська // Ефективна економіка – Режим доступу до ресурсу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/13.pdf.

5. Ткачук А. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? [Електронний ресурс] / А. Ткачук, М. Дацишин // ІКЦ «Легальний статус». – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Vnutrishni-i-zovnishni-resyrsu.pdf>.

6. Гройсман В. Б. Місце та роль децентралізації влади у процесах становлення громадянського суспільства [Електронний ресурс] / В. Б. Гройсман // Демократичне врядування, Вип. 15. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Grojsman.pdf.

7. Стратегія Фонду на 2019-2022 роки [Електронний ресурс] // Фонд "Відродження" – Режим доступу до ресурсу: <https://www.irf.ua/strategiya-fond-2019-2020/>.

8. За результатами саміту Україна – ЄС [Електронний ресурс] // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/news/za-rezultatami-samitu-ukrayina-yes-pidpisano-ugodi-shodo-fin-56269>.

Науковий керівник – Малиновський Валентин Ярославович, доктор політичних наук, професор, академік Академії політичних наук.

ЦІЛІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ НЕЗВИЧАЙНИХ СТАНІВ

Хила І.Ю.

аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

До конституційних основ, що виражають сутність обмежень прав і свобод слід віднести норми Основного Закону, які закріплюють: визнання людини, її прав і свобод вищою цінністю і повагу гідності особистості; відповідність обмежень конституційно закріпленим цілям; пропорційність обмежень конституційним цілям; рівність обмежень прав і свобод; заборона на обмеження прав і свобод за ознаками соціальної, расової, національної, мовної чи релігійної приналежності.

Визнання людини, її прав і свобод вищою цінністю і повага гідності особистості – це основоположний принцип діючої Конституції і загальна філософська основа конституційного ладу. Проголошення людини, її прав і свобод найвищою цінністю є важливим нововведенням у законодавстві.

Аналізуючи чинне законодавство та досвід зарубіжних країн, можна виокремити наступні ознаки конституційних цілей обмежень прав і свобод людини і громадянина:

- 1) вони визначаються інтересами різних суб'єктів і передбачають забезпечення справедливого регулювання взаємовідносин особи і держави;
- 2) юридично закріплені Конституцією, цілі, створюють для учасників взаємні права і обов'язки. В таких випадках посилюється регулюючий вплив норми права, бо суб'єкти підпорядковують свої дії не тільки правилам поведінки, але і їх цілям, здійснюючи права і обов'язки у напрямку встановленої мети;
- 3) цілі полегшують законодавцю правильну оцінку напрямків своїх можливих дій, вони є провідними орієнтирами для нормотворчого процесу, навіть у тих випадках, коли мета обмеження не знаходить прямого текстуального вираження

- в нормативному приписі, вона повинна витікати з її нормативного змісту;
- 4) цілі пояснюють призначення обмежень і виправдовують їх існування, оскільки обмеження пов'язане з метою і не може мати пояснення без мети, це означає, що уявлення про цілі обмеження має визначальне значення для правової норми;
 - 5) основоположний характер конституційних цілей обмежень дозволяє їм виступати в якості одного з істотних факторів, що забезпечують цілісність усієї системи правових актів, що регулюють права і свободи людини і громадянина;
 - 6) цілі поширюються на всі права і свободи - основні (конституційні) і похідні від них. Це твердження підкріплюється тим, що в деяких законах текстуально відтворюються всі конституційні цілі обмежень, а також тим, що, Конституційний Суд розглядає їх як такі;
 - 7) конституційні цілі обмежень являють собою матеріальні і духовні результати, які досягаються за допомогою закріплення конкретних обмежень у нормативно-правових актах та їх подальшій реалізації;
 - 8) вони виконують функцію виховання громадянськості і моральності, турботи про справедливість і затвердження законності в суспільстві і державі.

Більш детально конституційні цілі обмеження прав і свобод можна розкрити наступним чином. По-перше, це захист основ конституційного ладу, а саме: пріоритет прав і свобод людини, народовладдя, республіканська форма правління, державний суверенітет, верховенство права, поділ влади, політичний плюралізм, різноманіття форм власності та економічної діяльності.

Очевидно, що закріплення в якості мети обмеження прав і свобод захисту основ конституційного ладу породжує ряд серйозних проблем. По-перше, в науці немає єдиної думки щодо переліку основ такого; по-друге, між самими основами повинна існувати певна субпідрядність, наприклад, визнання прав і свобод людини найвищою цінністю означає, що в разі колізії прав людини та іншими конституційно захищеними цінностями, пріоритет слід віддавати правам людини, оскільки «на вершині конституційного ладу стоїть людина, її життя, честь і гідність, недоторканість і свобода».

Захист здоров'я інших осіб. Конституція закріплює право кожної людини на охорону здоров'я. Здоров'я є одним з невідчужуваних

благ людини, без якого втрачають значення багато інших благ і цінності. У той же час воно не є тільки особистим благом громадянина, а має ще й соціальний характер. Інакше кажучи, не тільки кожен повинен дбати про своє здоров'я, але і суспільство зобов'язане докладати усіх необхідних заходів, які сприяють охороні здоров'я громадян. У цьому праві найбільш виразно проявляється міра взаємної свободи і взаємної відповідальності особистості і держави, узгодження особистих і суспільних інтересів [1, с.183; 204]. (.)

По-друге, це захист прав і законних інтересів інших осіб. Ця мета за значимістю повинна стояти першою в переліку цілей обмеження прав і свобод людини і громадянина. Повага прав і свобод інших людей є однією з найважливіших обмежень здійснення прав і свобод особистості. Воно ґрунтується на тому, що особистість і її права неможливо розглядати ізольовано. Сучасні розвинені суспільства визнають значущість індивідуалізму, який є важливим чинником суспільного розвитку. Однак індивідуалізм не повинен переростати у нехтування інтересами інших людей. Суспільство не може надати людині безмежну свободу, оскільки це призведе до конфліктів індивідуальних інтересів. Оскільки люди, вільно здійснюючи свої права і свободи, взаємодіють один з одним, інтереси, права, дії одних людей можуть прийти і приходять у суперечність з інтересами, правами, вчинками інших. Перед державою стоїть завдання узгодити ці права, сприяти досягненню компромісів між незбіжними правами (діями) людей. Перш за все, треба протидіяти спробам здійснювати свої права і свободи за рахунок прав і свобод інших осіб, ставлячи перешкоди егоїзму, свавілля, зловживанню правами. Кожна людина має усвідомлювати, що права інших людей заслуговують не меншого захисту, ніж його власні. Так, наприклад, свобода слова не дає права на образу чи наклеп. Право вільно шукати інформацію не дає права порушувати право на недоторканність приватного життя інших осіб. Крім того, відповідно до статті 10 Європейської конвенції з прав людини, свобода вираження поглядів містить право одержувати та розповсюджувати інформацію без втручання з боку державної влади. Згідно з рішенням Європейського Суду, одержання та розповсюдження інформації є необхідною умовою забезпечення свободи вираження поглядів, оскільки жодна людина не в змозі сформулювати обґрунтовану думку, не маючи відповідних фактів. Суд визнав цей випадок «втручанням» через цензорські повноваження інформаційної монополії – у діяльність громадського контролера. На думку

Суду, і «якщо державні діячі можуть здійснювати цензуру преси та контролювати громадські дискусії під виглядом своїх особистих прав... це матиме рокові наслідки для свободи вираження поглядів у царині політики». Монополія Конституційного суду на інформацію є одним з видів цензури і може призвести до того, що засоби масової інформації та громадські контролери не зможуть виконувати свою життєво важливу роль, пов'язану з наданням точної та достовірної інформації з питань, що викликають зацікавленість спільноти у громадських дискусіях [2].

«За винятком випадків, передбачених законом, право на захист персональних даних і особистих прав зацікавленої особи не повинне порушуватися... інтересами, пов'язаними з управлінням даними, у тому числі у зв'язку із суспільним характером (стаття 19) даних, що представляють суспільний інтерес» [2].

«Органи або особи, що виконують державні... функції, повинні, у межах своєї компетенції... заохочувати й забезпечувати право громадськості одержувати інформацію точно й оперативно» (ст. 19) [2].

Органи, повинні забезпечити, аби кожен мав можливість доступу до даних, що представляють суспільний інтерес, якими вони можуть володіти, за винятком випадків, коли ці дані законно оголошені державною або службовою таємницею компетентним органом... або якщо закон обмежує право на доступ громадськості до даних, що представляють суспільний інтерес, із вказівкою типів даних, у зв'язку з: інтересами національної оборони; інтересами національної безпеки; інтересами запобігання або припинення злочинів; інтересами національної фінансової й валютної політики; зовнішніми відносинами або відносинами з міжнародними організаціями; поточною судовою процедурою...»[2].

По-третє, це забезпечення безпеки держави. При забезпеченні безпеки не допускається обмеження прав і свобод громадян, за винятком випадків, прямо передбачених законом. Прикладом обмеження прав особистості з міркувань державної безпеки є заборона на доступ до відомостей, що становлять державну таємницю. Державна таємниця - це «відомості, що захищаються державою в сфері її військової, зовнішньополітичної, економічної, розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, поширення яких може завдати шкоди безпеці держави». В даний час державну безпеку слід розуміти в вузькому сенсі, тобто як охорону, насамперед, відповідними державними органами державних

таємниць, розголошення яких може позначитися на політичній, економічній та воєнній захищеності держави. На думку автора, тут обмеження є конституційно виправданими, якщо реалізація людиною прав і свобод може нанести шкоду саме безпеці держави, а не інтересам державного апарату. Сучасна держава існує для обслуговування суспільства, забезпечення його стабільності і прогресивного розвитку, для захисту прав і свобод людини, тому в держави не може бути власного інтересу, який би не збігався з інтересами суспільства.

Підводячи підсумок аналізу конституційних цілей обмеження прав і свобод, слід зазначити, що самі цілі сформульовані у дуже загальній формі, хоч і дають певний орієнтир законодавцю. Тут багато що залежить від правильної оцінки законодавцем ситуації, ступеня небезпеки, загрози цінностей держави. При цьому необхідно враховувати, що ст. 64 спочатку спрямована більшою мірою на захист прав індивідів, ніж на дозвіл для держави вводити обмеження. Тому положення ст. 64 слід розглядати в контексті ст. 3 Конституції, яка встановлює вищу цінність прав і свобод людини [3].

Крім того, ст. 64 Конституції України вводить правило про необхідність пропорційного до конституційних цілей обмеження прав і свобод, тобто забороняє встановлювати надмірні обмеження [3].

Як справедливо зазначає Р.А. Мюллерсон, можливість обмеження прав і свобод особи з метою забезпечення інтересів суспільства в цілому чи прав і свобод інших осіб завжди таїть у собі загрозу, якщо навіть не зловживань, то, в усякому разі, прийняття невідповідних охоронюваних суспільним інтересом обмежувальних заходів. З цього випливає, що обмеження повинні бути зведені до мінімуму [4, с.86].

З аналізу законодавства випливає, що обмеження є співрозмірним, якщо: 1) закон не зазіхає на основний зміст права (свободи); 2) обмеження викликане виключно необхідністю захисту соціальних цінностей, перерахованих у ст. 64 Конституції [3]; 3) обмеження не паралізує реалізацію права (свободи); 4) реалізація права і його обмеження не ставляться в залежність від рішення того, хто здійснює застосування права, допускаючи тим самим свавілля органів влади та посадових осіб; 5) забезпечення судового захисту від довільного обмеження; 6) заходи, що застосовуються не завдають і не будуть завдавати в майбутньому шкоди правам і свободам; 7) заподіяна обмеженнями прав і свобод особистості шкода має бути меншою, ніж та, що очікувалася.

Із взаємодії названих елементів принципу співмірності випливає функція - перешкоджати надмірним обмеженням прав людини. Ця відповідність порушується, наприклад, при встановленні законодавцем недиференційованого за розміром штрафу та неможливість його зниження, що не дозволяє застосовувати цю міру стягнення з урахуванням характеру вчиненого правопорушення, розміру заподіяної шкоди, ступеня вини правопорушника, його майнового стану та інших істотних обставин діяння.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Дженис М., Кэй Р., Брэдли Э. Европейское право в области прав человека (Практика и комментарии). М., 1997. 370 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Конвенція. Міжнародний документ від 04.11.1950. URL.: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Конституція України. Закон від 28 червня 1996 року. URL.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
4. Мюллерсон Р. А. Права людини: ідеї, норми, реальність. М., 1991. 356 с.

Науковий керівник – Ленгер Яна Іванівна, доктор юридичних наук.

ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Щербюк Н.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права

Луцького національного технічного університету

Основу трудового законодавства України, на сьогодні, складає Кодекс Законів про працю, який був прийнятий ще 10 грудня 1971 року. До нього було внесено чимало змін і доповнень. Внаслідок цього, із 265 статей та преамбули, що містились у першій редакції Кодексу законів про працю (далі КЗпП), суттєво змінилися 235 статей кодексу (деякі із них – неодноразово). Як зазначається у Пояснювальній записці до проекту Трудового кодексу України, КЗпП являє собою суміш правових норм, прийнятих за різних історичних та економічних умов, певна частина яких відповідає вимогам часу, а інша – застаріла і не може адекватно регулювати сучасні трудові відносини. [1]

В Україні, як і у багатьох країнах з правовою системою романо-германського типу, право має кодифікований характер. Норми багатьох галузей уміщені в об'ємні, внутрішньо погоджені, систематизовані нормативно-правові акти – кодекси. На сьогодні система законодавства України містить понад 20 чинних кодексів, що свідчить про значну роль кодифікації у нормотворчому процесі нашої держави [2].

Є. Б. Хохлов звертав увагу на те, що будь-який нормативний акт повинен бути концептуально розробленим. Стосовно кодифікованого акту ця вимога проявляється у двох аспектах. З одного боку, ефективність нормативного акту визначається тим, наскільки він системний; іншими словами, він повинен бути вписаний в рамки певної концепції правового регулювання відповідних суспільних відносин. Перш ніж приступити до створення нового механізму правового регулювання, слід зрозуміти, що являє собою суб'єктний склад регульованих відносин, які повинні бути їх зміст, коло об'єктів, з приводу яких вони складаються, і ті обставини, які забезпечують їх динаміку. Крім того, потрібно визначити цілі правового регулюван-

ня, оскільки кодекс, будучи актом волі держави, повинен виступати юридичним вираженням політики публічної влади, визначаючи межі і форми її втручання в соціально-економічну сферу життя суспільства. З іншого боку, оскільки йдеться не про простий, а про кодифікований нормативний акт, його створення повинно здійснюватись у рамках вже існуючої теоретично розробленої концепції, яка повинна визначати як його зміст, так і структуру.

Упродовж останніх п'ятнадцяти років Верховна Рада України тричі спромоглася прийняти у першому читанні три різні проекти Трудових кодексів України. Так, 11 грудня 2003 року парламентом було прийнято у першому читанні проект Трудового кодексу України з реєстраційним номером 1038-1, який було внесено тодішнім Кабінетом Міністрів України та зареєстровано 28.08.2003 року в Апараті Верховної Ради України. Другий проект Трудового кодексу України було внесено трьома народними депутатами VI скликання Верховної Ради України (Харою В.Г., Сухим Я.М. та Стояном О.М.), зареєстровано 04.12.2007 року за № 1108, а 20.05.2008 року його було прийнято в першому читанні. Третій проект Трудового кодексу України внесли інші три народні депутати VIII скликання (Гройсман В.Б., Денісова Л.Л. та Папієв М.М.), його було зареєстровано 27.12.2014 року за № 1658, а 05.11.2015 року – прийнято в першому читанні.

Вважаємо, що процес реформування правового регулювання трудових відносин повинен базуватися на завданнях, які стоять перед трудовим законодавством у сучасних соціально-економічних умовах. Одним із таких завдань є забезпечення правових умов для узгодження інтересів працівника, роботодавця та держави. Якщо таке узгодження не відбувається, то можуть настати негативні наслідки. Якщо порушується баланс на користь працівників, то страдають інтереси бізнесу, його конкурентоздатність падає; якщо ж баланс порушується на користь бізнесу, то появляється соціальна незадоволеність у працівників, може знижуватись їх соціальна активність. Тому дуже важливо, що баланс дотримувався [4] і знаходив своє відображення в трудовому законодавстві. Такі теоретичні постулати не завжди знаходять своє відображення. Адже закон може відповідати з однієї сторони самому високому рівню законодавчої техніки, а з іншої - викликати негативний ефект, якщо порушується соціальна справедливість та його зміст не відповідає потребам і закономірностям суспільного розвитку [5].

На наше переконання процес реформування також повинен базуватися на цілях і завданнях, які стояли і стоять перед трудовим правом. Останні можуть змінюватися залежно від конкретних соціально-економічних і політичних умов розвитку суспільства, але вони не мають виходити за рамки соціального призначення трудового права. У літературі під соціальним призначенням галузі розуміють її суспільний характер і завдання, які визначають порядок застосування норм трудового права на практиці [6]. З огляду на це, питання щодо засад реформування трудового законодавства потребує подальших розвідок.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Гетьман Є. Кодекс як особливий вид закону. Вісник Академії правових наук України. 2011. №1(64). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis (дата звернення: 03.04.2020)
2. Пояснювальна записка до проекту Трудового кодексу України . База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.04.2020).
3. Хохлов Е. Б. Направления совершенствования трудового законодательства. Журнал российского права. 2011. № 9. С. 14
4. Гетьманцева Н.Д. Інтерес в правовому регулюванні трудових відносин. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 618 Правознавство. Чернівці: Рута, 2012 С.66-71
5. Гетьманцева Н.Д. Деякі питання щодо кодифікації трудового законодавства. Проблеми кодифікації трудового законодавства України: тези допов. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 квітня 2017р.) Київ: Принт-Сервіс, 2017. С.55.
6. Лушников А.М. Курс трудового права. М. : Статут, 2009. С. 375. (Учебник : в 2 т. Т.1. Сущность трудового права и история его развития. Трудовые права в системе прав человека. Общая часть).

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: РОЗДУМИ ПЕРШОКУРСНИКА-ПРАВНИКА

Владика В.

*студент групи ПР-11, кафедри права,
факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права
Луцького національного технічного університету*

Після прочитання великої кількості юридичної літератури, які дали мені знання про діяльність і пізнання судової системи України, мене вразило їх побудова і самий принцип функціонування у системі правосуддя, зараз про них і піде далі мова.

Основне призначення судової гілки влади – це забезпечення верховенства права, конституція України закріпила ряд демократичних принципів організації та функціонування судової влади, тобто здійснення правосуддя виключно судами – це логічне поняття, хай краще правосуддя здійснюється компетентним судом, а ніж за принципами, що існували в середньовіччі. Участь народу у здійсненні правосуддя через присяжних, це безпосередній принцип демократій, який є необхідним для нашої правової системи, побудова судової системи за принципами територіальності і спеціалізації є тим необхідним елементом, що також підсилює незалежність.

Незалежність і недоторканість суддів прописані в конституції України, це аксіома, її не потрібно доводити чи спростовувати, всі ми є незалежними і недоторканими за своєю природою.

Основними засадами судочинства є: перше – це принцип рівності учасників судового процесу перед законом і судом, вам гарантують забезпечення доведеності невинуватості, або ж навпаки, але для того потрібно пред'явити суду свої докази та чітко висловити свою точку зору, щодо відповідної обставини, яка склалася. Друге – це прокурор який має право публічно забезпечувати обвинувачення відповідного суб'єкта, обвинувачений має повне право на захист у судовому процесі, у суді можна доводити вину, або ж невинуватість за допомогою технічних засобів, будь це відеозапис чи аудіо запис та інше. Третє – це фінальна стадія судового процесу, де суддя у відповідний визначений законом строк приймає судові рішення у разі, якщо суб'єкти не згодні з рішенням суду вони мають право подати апеляційний перегляд справи у визначених законом випадках – на

касаційне оскарження судового рішення. Досить розумно, щоб суддею був громадянин України чи не так. Який відповідно до Закону України «Про судоустрій і статусів суддів» був призначений на цю посаду. На мою думку, для повноти усвідомлення характеру та особистості кандидата на посаду судді, можливо, щоб кожен майбутній суддя, прокурор та інші кандидати до посад, які працюють у сфері правосуддя проходили тест на поліграфі, що на мою думку додатково розкрили б потенціал та характер особистості (чи є він чесною, справедливою, некорумпованою людиною, яка буде провісником закону, чи особа, що просто хоче отримувати винагороду).

У судді є певні права і обов'язки. Судді мають право брати участь у суддівському самоврядуванні, тобто вирішувати певні колективні питання, які стосуються цієї ж сфери, утворювати громадські об'єднання з метою захисту своїх прав і інтересів, для підвищення свого професійного рівня, бути членом національних чи міжнародних організацій, що мають на меті захист судді, підвищувати свій професійний рівень та проходити певну підготовку.

Тепер обов'язки судді. Перший і самий головний обов'язок справедливо безсторонніх осіб своєчасно, у відповідний законом термін, розглянути справу з дотриманням правил судочинства; вести себе як суддя, тобто дотримуватися правил суддівської етики, і проявляти високі стандарти поведінки від яких суспільство буде довіряти суду, і буде впевнене у чесності і не підкупності судді; виявляти повагу до учасників судового процесу, не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом; не бути корумпованим; повинен подавати офіційний звітний документ; розвивати свої професійні навички залежно від зайнятої посади; звертатися з повідомленням про втручання в його професійну діяльність.

Зважаючи на наведене вище обов'язки є досить важливими. Поставлені перед суддею вимоги є справедливими, тому що при їх дотриманні зростає кваліфікований добросесний працівник правосуддя, який розглядає справу чесно, виявляє повагу до учасників судового процесу, а взаємоповага це пряма ознака довіри, діє лише тільки в рамках закону, який буде стабільно розвиватися в своїй галузі, і це є чудовим таким фактором, який мені сподобався, особливо за суддівську етику і за стабільність, бо як всім відомо стабільність – це запорука якості у будь якій галузі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Повноваження суддів. Тема № 11 з курсу «Конституційне право України». URL: <http://mdl.lntu.edu.ua/course/index.php?categoryid=39>

2. Конституційно-правові основи здійснення правосуддя в Україні. Тема № 10 з курсу «Конституційне право України». URL: <http://mdl.lntu.edu.ua/course/index.php?categoryid=39>

Науковий керівник – Ленгер Яна Іванівна, доктор юридичних наук.

ПОНЯТТЯ «СИЛЬНЕ ДУШЕВНЕ ХВИЛЮВАННЯ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Глущенко Л.

студентка групи ПР-21,

кафедри права,

факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права

Луцького національного технічного університету

У кримінальному праві України проблема з'ясування сутності понять «сильне душевне хвилювання» та «афект» належить до найбільш суперечливих питань. Ця проблема не втратила актуальності і з прийняттям 5 квітня 2001 року нового Кримінального кодексу України (далі – КК України).

У психології є подібні емоційні стани і вони отримали назву афект. Стан сильного душевного хвилювання це виключно юридичний термін, який у психології не використовують [2]. Останнє ускладнює з'ясування змісту цього поняття, адже психологи не дають чіткого визначення стану сильного душевного хвилювання. Якщо ж використати загальну психологічну термінологію, то для позначення сильних емоційних реакцій людини використовують такі терміни як гнів, страх, афект, фізіологічний афект, стрес, фрустрація. Стан сильного душевного хвилювання є пом'якшуючою обставиною, за наявності якої тяжкий злочину кваліфікується як злочин невеликої тяжкості, а умисне вбивство із особливо тяжкого злочину перетворюється у злочин середньої тяжкості [1].

Вчинення злочинів у стані сильного душевного хвилювання передбачено ч. 4 ст. 36, ч. 3 ст. 39, п. 7. ч. 1 ст. 66, ст. 116, ст. 123 КК України [1]. Поняття «сильне душевне хвилювання» позначає тимчасовий особливий психічний стан особи, а тому має відповідати визначеній у психології термінології.

Однак поняття «сильне душевне хвилювання» у законодавстві і правовій доктрині ще є недостатньо конкретизовано. Така проблема існує через відсутність законодавчого визначення поняття «сильне душевне хвилювання» та через відсутність такого терміну у медицині та психології.

Чи відповідає юридичне поняття «сильне душевне хвилювання» психологічному поняттю «фізіологічний афект»?

Афект (лат. *affectus* – душевне хвилювання, пристрасть) – психічний стан, ознакою якого є домінування певної емоції, що обумовлює особливості сприймання подразників і характер дій особи [3]. Розрізняють фізіологічний та патологічний афекти. У науці виділяють також кумулятивний афект, який в якості підготовчого етапу має фазу накопичення.

Стан сильного душевного хвилювання та стан афекту не тотожні поняття: афект – це лише один із проявів стану сильного душевного хвилювання, тобто ми можемо стверджувати, що афект є вузким поняттям за поняття стану сильного душевного хвилювання.

Згідно із ст. 116 КК України сильне душевне хвилювання виникає внаслідок протизаконного насильства, систематичного знуцання або тяжкої образи з боку потерпілого[1]. У статті 123 КК України перелік обставин, що можуть викликати сильне душевне хвилювання, звужений, а про систематичне знуцання не згадується [1]. Ми вважаємо, що є необхідність доповнити ст. 116 та ст. 123 КК України частиною про те, що такий стан може бути викликаний також будь-якими неправомірними чи аморальними діями з боку потерпілого (такі обставини зафіксовані в п.7 ст. 66 КК України) [1]. Тож потрібно зауважити, що законодавець мусив би у всіх статтях, у яких йдеться про стан сильного душевного хвилювання, передбачити однакові обставини, що можуть його спричинити. Також доцільно визначити поняття сильного душевного хвилювання у відповідній примітці до статті КК України.

Поняття “сильне душевне хвилювання” містить фізіологічний афект і його варіанти (кумулятивний афект і афект на фоні легкого алкогольного сп’яніння), психічну напруженість, емоційні стани (збудження, напругу), що істотно впливають на свідомість і поведінку, а також інші сильні емоційні хвилювання, які під час вчинення злочину певною мірою послаблюють здатність особи усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Відтак, поняття «сильне душевне хвилювання» не відповідає поняттю «фізіологічний афект» і не тотожне поняттю «афект».

Отже, недоцільно у КК України замінити термін «сильне душевне хвилювання» терміном «фізіологічний афект», оскільки пропускається низка емоційних станів, які мають юридичне значення, що спричинить порушення принципу відповідності покарання тяжкості вчиненого злочину.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Основи загальної та юридичної психології. Курс лекцій / Н. Бобечко, В. Бойко, І. Жолнович та ін. – К.: Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 224 с.
3. Кримінальне право України: Навчальний посібник: У 2-х. т. / Укл.: Полозенко О.В., Омельченко Л.М., Яшник С.В. – К.:НУБіП, 2009. – 209 с.

Науковий керівник: Аніщук Вікторія Василівна – к.ю.н, доцент кафедри права Луцького НТУ

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Козловська Х.

*студентка групи СЗ-21, кафедри соціального
забезпечення та гуманітарних наук,
факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права
Луцького національного технічного університету*

Ще наприкінці середніх століть вважалося, що суверенітет є невід'ємною ознакою держави. Становлення державотворення в непростий період розвитку суспільства - одна з найскладніших теоретичних і практичних проблем, з якими стикаються політичні еліти, науковці та юристи. Важливим стає той факт, що юридична наука все частіше вивчає проблеми становлення незалежності України. Розглянуті питання охоплюють багато важливих факторів, включаючи вплив декларацій на процес українського державотворення.

16 липня 1990 року Верховною Радою Української РСР прийнята Декларація про державний суверенітет України – документ про проголошення державного суверенітету України. Декларація визнавала самостійність республіки у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації [1]. Декларація про державний суверенітет України – це довготривалий шлях до незалежності та створення правової та соціальної, суверенної держави. Прийняття Декларації стало першим кроком до відновлення історичної справедливості, відродження української державності як ідеї єдності українського народу. Цей документ відкрив новий етап в історії нашого народу, проголосивши основні політичні, економічні, соціальні цілі та перспективи розвитку української держави.

Дослідженням державного суверенітету та його ролі у становленні української держави займалися такі дослідники як В.Н. Кубальський, О.В. Прієшкіна, В. Гончаренко, Н.М. Пархоменко Ю.С. Шемшученко, М.В. Саннікова та інші.

Декларація про державний суверенітет України проголосила державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах. У вітчизня-

ній Юридичній енциклопедії зазначено, що, якщо в національному праві термін «суверенітет» пов'язується насамперед з процесом і результатами владарювання, здійснюваного державними органами і посадовими особами, то в міжнародному праві він уживається у зв'язку з правосуб'єктністю держави [2, с. 402].

Таким чином, державний суверенітет та територіальна цілісність мають ключове значення для життєдіяльності будь-якої держави, оскільки є її невід'ємним атрибутом, умовою її існування, матеріальною передумовою організованого у державу суспільства. Суверенна держава визначає свої зовнішні кордони, що має не лише міжнародне, але й важливе внутрішньо-правове значення [3, с.115].

Світова конституційна практика свідчить, що деклараціями встановлюються найбільш важливі положення, які визначають вигляд майбутньої держави та суспільства, характер відносин між громадянином та державою. Декларації в основному приймаються на переломних етапах розвитку суспільства й, як правило, у центрі уваги ставляться права людини, і в цьому полягає їхня сильна сторона. Їхні концептуальні підходи, положення дають можливість розкрити нові підходи до розв'язання багатьох проблем [4, с.91].

Декларація відкрила шлях для формування державно-правових засад для утворення незалежної Української держави. Декларацію про державний суверенітет України без перебільшення можна вважати документом історичної ваги. У ній було закладено фундаментальні основи для здійснення в Україні корінних перетворень у галузі державного, господарського, соціально-культурного будівництва. Вона стала основою для нової Конституції України. Як зазначає Ю.С. Шемшученко, «її основні положення з деякою модифікацією стали елементами практично всіх численних офіційних й альтернативних проектів Основного Закону і самої Конституції України» [5, с.5].

Декларація стала розгорнутою програмою розбудови України, її шляху до незалежності, політико-правовою основою нової Конституції України. І, таким чином, вона започаткувала новий конституціоналізм в Україні на сучасному етапі її розвитку. Варто зазначити, що у завершальній частині Декларації вперше була вжита сучасна назва держави [6, с. 70].

Тільки суверенна держава володіє повнотою суверенних прав, що не вимагають санкціонування з будь-якої сторони і не потребують доказів, якщо встановлено, що держава має суверенітет. Такий зв'язок між суверенними правами дає змогу мовити про презумп-

цію невичерпності суверенних прав стосовно суверенної держави. Суверенні права – це невичерпні права, якими володіє суверен (народ), сфера здійснення яких може бути обмежена, але тільки в тому обсязі, який він вважає для себе доцільним і необхідним, у межах, передбачених Конституцією [7, с. 55]. Виокремлюють такі групи суверенних прав: 1) повноваження з управління держави загалом; 2) повноваження у сфері представництва держави у внутрішніх і зовнішніх відносинах (внутрішня політика, зовнішня безпека); 3) повноваження з визначення статусу різних суб'єктів правовідносин і здійснення контролю за його дотриманням цього статусу. Розширення переліку прав держави можливе шляхом їх доповнення у конституційному законодавстві.

Отож, Декларація відіграла надзвичайно важливу роль у становленні в Україні конституційного ладу на демократичних засадах, заклала цінності, які стали фундаментальними для Конституції 1996 року, а також для всього конституційного законодавства. Цей документ став важливим кроком для українського народу в питаннях становлення, утвердження і розвитку незалежного політичного та економічного життя в Україні. Зважаючи на анексію Криму, проведення ООС на території Луганської і Донецької областей питання щодо реалізації положень Декларації про державний суверенітет України потребують подальших розвідок.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. 29 років тому була прийнята декларація про державний суверенітет України: веб-сайт. URL: <http://fastiv-region.gov.ua/index.php/fastivska-raionna-rada/regulyatorni-akti/item/589-29-rokiv-tomu-bula-priyiniata-deklaratsiia-pro-derzhavnyi-suverenitet-ukrainy> (дата звернення 06.04.2020).

2. Кубальський В.Н. Особливості поняття «державний суверенітет» в сучасному міжнародному праві / В.Н. Кубальський // Правова держава. Щорічник наукових праць. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2017. – Вип. 28. – С. 400-410.

3. Пархоменко Н. М. Суверенітет держави: соціально-політична сутність та юридичний зміст / Н. М. Пархоменко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2011. - Вип. 14. - С. 113-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2011_14_20 (дата звернення 06.04.2020).

4. Прієшкіна О. В. Декларація про державний суверенітет та її роль у становленні української держави / О. В. Прієшкіна // Часопис Київського університету права. - 2011. - № 1. - С. 91-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2011_1_24 (дата звернення 06.04.2020).

5. Гончаренко В. Декларація про державний суверенітет України (1990 р.) та її роль в історії творення незалежної Української держави / В. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. - 2010. - № 2. - С. 85-95.

6. Саннікова, М. В. До питання про значення декларацій про державний суверенітет / М. В. Саннікова // Університетські наукові записки. - 2013. - № 1. - С. 65-72.

Науковий керівник: Щербюк Наталія Юріївна – к.ю.н, доцент кафедри права Луцького НТУ

СУДОВА СИСТЕМА В УКРАЇНІ: СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА

Крук Д.

*студентка групи ПР-11, кафедри права,
факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права
Луцького національного технічного університету*

Проблема реформування на сучасному етапі розвитку правового регулювання суспільних відносин для подальшої модернізації та комплексного удосконалення є тим необхідним орієнтиром для вирішення основних питань діяльності судової системи України.

В Конституції України проголошено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. В Україні діє єдина судова система, яка складається із судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України. До того ж, система судів загальної юрисдикції є розгалуженою та неоднорідною за своєю спеціалізацією та будовою. Згідно із статтею 125 Конституції України система судів загальної юрисдикції в країні організована за принципами територіальності та спеціалізації [1]. Є різні розуміння категорії «судової системи». Одні вчені вважають, що вона являє собою всю сукупність судових установ та інших державних органів, що сприяють реалізації та функціонуванню судів. Інші вчені зводять судову систему до системи судів, як установ, що наділені судовою владою. На мою думку, судова система – це система, що складається із сукупності спеціалізованих державних судових установ, які є носіями судової влади, створені для задоволення потреб у розгляді та вирішенні виникаючих правових спорів, мають загальні завдання, принципи організацій та діяльності. Україна отримала неефективну систему правосуддя у спадок. А після Революції Гідності відсутність незалежної судової системи було визнано однією з найбільших загроз для української державності. Тому реформа судової гілки влади була пріоритетом в діяльності влади. Адже саме від встановлення верховенства права залежить гідне життя громадян і розвиток країни.

Метою держави є встановлення правосуддя в Україні за європейськими стандартами, засноване на верховенстві права. Варто задуматись над тим, чи впливають реформи на незалежність судової системи? Чи вдосконалюють реформи діяльність судової системи

в Україні? Загалом з 2014 року ухвалено 10 засадничих законів, які привели систему правосуддя в Україні у відповідність до європейських стандартів [2]. Завдяки цим змінам були створені умови для незалежності та відповідальності роботи судів. А нове процесуальне законодавство робило судовий процес більш ефективним та швидким. Але перш за все, проблема полягає у побудові судоустрою і впровадження судочинства, які б враховували традиції та історичний розвиток нашої країни, та одночасно бути максимально наближеним до загальноєвропейської практики і міжнародних стандартів. Отже, так, реформування сприяло утворенню незалежності судової системи, яка була позбавлена впливу політичних інститутів.

Майже кожна Адміністрація новообраного Президента України висловлюється щодо невдалих попередніх судових реформ і що слід розробляти нову [3]. Але потрібно задуматись над тим, чи ідуть на користь суспільству, державі та суддям чергові реформи у судовій гілці влади та до чого вони приведуть? Більшість вчених вважають, що чергові реформи не призведуть до покращення діяльності судової системи України та постійні спроби реформувати систему правосуддя лише руйнують судоустрій та послаблюють незалежність судової влади в Україні. Адже вона завжди знаходиться у стані невизначеності та нестабільності. Але, на мою думку, реформи запобігли тому, що інші інституції державної влади не могли маніпулювати судовою владою. Завдяки цьому Верховна Рада України не мала можливості формувати суддівську владу, тому що парламент – це політичний орган і, якщо Верховна Рада буде формувати судоустрій, тоді можлива загроза незалежності судочинства. Тому лише Вища рада правосуддя здійснює призначення та звільнення суддів, притягує їх до дисциплінарної відповідальності. Також, варто подумати над тим, чи допомогло реформування судової системи отримати більшого рівня довіри з боку народних мас? Спираючись на офіційні дані довіра громадян України зростає втричі. Слід зазначити, що проблема несприйняття судової гілки влади населенням відіграє першочергову роль у сучасному демократичному суспільстві. Довіра до суду повинна виховуватись у суспільстві. Тому що сама по собі вона не з'явиться.

Що найбільше впливає на рівень довіри до судової гілки влади? На мою думку, лише правосудні рішення, їх прозорість, незалежність, законність, дотримання принципу верховенства права, правові та етнічні форми суддів формують рівень довіри. Також

суб'єктивні думки політичних представників влади та ЗМІ про систему правосуддя є факторами, які формують суб'єктивну думку серед населення України. Але, щоб покращити судову систему, потрібно не лише приймати реформи конкретно для вдосконалення судової гілки влади, але й покращувати рівень правосвідомості громадян, які повинні бути законослухняними, розсудливими та вваженими у судженнях. Лише так держава зможе встановлюватись громадянським суспільством.

Що впливає на репутацію судової системи? Насамперед думки політиків, науковців, відомих юристів та ЗМІ впливають на репутацію точно так само, як і робота суддів, їх компетенція, доброчесність, етика, прозорість їх доходів. Адже, якщо суддя був помічений у корупційній діяльності, приховує декларацію своїх доходів чи його рішення є залежним від когось чи від чогось, то народні маси ніколи не віритимуть такому працівнику системи правосуддя [4].

Чи можна вважати судову систему вдалою у всіх аспектах? Станом на квітень 2019 року повністю оновлено касаційну ланку – створено Верховний Суд України, який є найвищим судом у системі судоустрою, забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Він складається із Великої Палати Верховного Суду, Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського суду, Касаційного кримінально суду та Касаційного цивільного суду.

Кожен касаційний суд вирішував суперечки з окремих категорій справ з урахування спеціалізації судів. Також було проведено тести на кваліфікацію, після чого працювати продовжили лише кваліфіковані судді. Цей тест був прозорим, тому викликав довіру у населення. Згодом було утворено нові спеціалізовані суди, такі як: суд з інтелектуальної власності та антикорупційний суд. Створення суду з інтелектуальної власності посилив інвестиційну привабливість України. А вищий антикорупційний суд розглядав справи кримінального провадження, пов'язані із вчиненням правопорушень, що містять корупційну складову. Також новий процесуальний кодекс передбачав створення електронного суду – система, яка дозволяє користуватись великою кількістю послуг суду просто зі смартфона чи комп'ютера. Завдяки цьому суд стане зручним сервісом для громадян України.

Так, безумно, завдяки реформам судова система в Україні покращилась, здобула вищий рівень довіри громадян держави,

здобула незалежність, завдяки чому політична влада не могла вирішувати долю судової гілки влади, але не можна сказати, що система судоустрою є досконалою повністю. Адже завжди є куди покращувати систему правосуддя у державі.

Також важливу роль у роботі судової гілки влади відіграє робота законодавчої гілки влади. Адже кожна нова політична сила встановлює та вводить в дію свої закони, змінює законодавство, тому суддям важко ефективно використовувати закони. Крім того, завдяки цьому судоустрій залишається нестабільним. Насамперед судова система повинна якісно взаємодіяти із законодавчою та виконавчою гілками влади, існувати на рівних принципах на взаємоповазі один до одного, лише тоді зможе вільно існувати демократичний режим на основі рівноваги та недопущення концентрації державної влади в одних руках.

Окрім цього, важливою проблемою є забезпечення єдиної судової практики. Саме це забезпечує в повному обсязі правильність та однакове застосування законодавства суддями України. Лише єдине практикування правових норм та однакове їх застосування дозволяє здійснювати свої обов'язки вільно, унеможливорює ухвалення суперечливих рішень у схожих судових справах судочинства та унеможливорює спроби маневрувати між законами, що знищує будь-яку ознаку корупційної складової та покращує якість правосуддя в Україні. Таке завдання залишається лише на роботі Верховної Ради України, оскільки вона є джерелом влади, яка пише та встановлює закони, котрі повинні бути змістовно наповненими, достатні для можливості судом в подальшій їх реалізації в суспільному середовищі.

Отже, можна зробити висновок, що судова гілка влади вже пройшла певний шлях вдосконалення, але ще потребує негайного вирішення посталих перед нею проблем та встановлення її як повноцінної, незалежної, справедливої та самостійної складової державної влади. Адже постійна трансформація не дає змоги Україні розвиватись в напрямку правової держави. Доцільно наголосити, що повага до суду та рівень довіри не можливо відновити одразу, тому державні органи повинні докладати максимум зусиль для підтримання серед народу тенденції довіри до системи правосуддя, тому без єдиної співпраці всіх гілок влади неможливо побудувати громадянське суспільство.

Судова гілка влади виступає гарантом захисту прав та свобод людини, тому принципи верховенства права, незалежності,

об'єктивності та неупередженості у вирішенні справ відіграють невід'ємну роль у правосудді, втілюючи загальнодержавне та загальноносуспільне значення для подальшого визначення іміджу держави на міжнародній арені. А громадяни держави повинні бути правосвідомими, законотрухняними, розсудливими у судженнях. Вони мають знати та розуміти закони а також дотримуватись їх. Лише тоді Україна стане громадянською державою, а судова система буде повністю досконалою та вдалою у всіх аспектах.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Конституція України: від 28.06.1996р., №254к/96 ВР//ВВР України. 1996. №30. Ст. 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Про судоустрій на статус судів [Електронний ресурс]: Закон України №1682-VII від 16.09.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2453-17>

3. Рішення Ради суддів України «Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України» від 22.10.2010р., URL: <https://od.court.gov.ua/tu16/norm/ro10/ro12>

4. Спільний висновок №588/200 щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a31

Науковий керівник – Ленгер Яна Іванівна, доктор юридичних наук.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ, ДОЦІЛЬНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Кушнір В.

студентка групи ПР-21,

кафедри права,

факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права

Луцького національного технічного університету

Забезпечення та захист прав людини виступає центральним завданням демократичної, правової та соціальної держави. Недопущення таких порушень, а також їх припинення покладається на правоохоронні органи. Але у випадках, коли по відношенню до іншої особи вчиняється діяння, яке визначається як злочин чи кримінальне правопорушення, у дію вступає кримінальне законодавство.

Кримінальним кодексом України визначено головне завдання кримінального законодавства, яке сформульоване як «здійснення правового забезпечення охорони прав та свобод людей а також інших, законодавчо визначених соціальних цінностей від злочинних посягань, разом із забезпеченням миру і безпеки всього людства, а також запобігання вчиненню злочинів [1]».

Як і кожна інша галузь законодавства, кримінальне законодавство функціонує на фундаменті основоположних принципів, які визначають межі та напрям такої діяльності.

Зрозумілим є те, що навіть у тому випадку, коли особа вчинила суспільно-небезпечне діяння, яке визначається як злочин, заходи державного реагування все рівно застосовуються з урахуванням прав зокрема і тієї особи, яка вчинила це діяння.

На відмінну від Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) не визначено принципів, на яких будується дана галузь права. Принципи, на яких базується кримінальне законодавство є або загальними для всіх галузей права, або безпосередньо впливають із конкретних статей КК України. Такої думки зокрема дотримується П.С. Матушевський, який стверджує, що «вся теорія кримінального права стоїть або на загальногалузевих принципах, або на спеціальних галузевих принципах [2]».

До загальних принципів кримінального права належить принцип законності. З приводу даного принципу існує дуже багато наукових дискусій. Принцип законності має дуже важливу роль для розвитку та становлення держави як європейської, оскільки цей принцип уособлює основні демократичні цінності. У галузі кримінального права принцип законності, як влучно відмічають науковці, серед яких В.В. Копейчиков, В.Н. Кудрявцев, М.І. Бажанов та інші, «безпосередньо пов'язаний як з правовими нормами, закріпленими Загальною частиною, так і тими, які закріплені Особливою частиною Кримінального законодавства. Сама законність виражається через те, що лише кримінальним законодавством визначається суспільно-небезпечність діяння (тобто рівень його злочинності), покарання за це діяння та інші наслідки кримінально-правового характеру, а всі учасники кримінально-правових відносин мають свої визначені законодавством права та обов'язки, до того ж цей принцип означає те, що положення кримінального законодавства необхідно тлумачити у суворій відповідності до його тексту» [3]. Тобто навіть такий загально правовий принцип у кримінальному праві набуває свого специфічного змісту, який можна сформулювати наступним чином: вчинене особою суспільно небезпечне діяння може бути кваліфіковане як злочин, лише за умови передбачення його у відповідній нормі КК України.

Щодо принципу справедливості у кримінальному праві, то, як зазначає В.Н. Кудрявцев, «цей принцип означає те, що всі заходи кримінально-правового характеру мають відповідати тій обстановці яка склалася, та тій характеристиці вчинюваного суспільно-небезпечного діяння разом із особою правопорушника, також цей принцип виражається у багатьох нормах кримінального права, зокрема в тому контексті, що ніхто не може нести відповідальність двічі за один і той самий злочин» [4]. Тобто цей принцип встановлює певну пропорційність між вчинюваними діяннями (у розрізі всіх супутніх обставин) та характером державного реагування на це. Цей принцип виражається також у принципі індивідуалізації відповідальності та покарання.

Принцип достатності був предметом дисертаційного дослідження Степаненко О.В., в якому авторка стверджує, що «принцип достатності означає неухильне врахування реальних обставин, а також сучасних тенденцій генезису кримінального права», а також додає, що «ця засада виявляється у можливості обрати особі більш

м'якого покарання, ніж передбачено чинним законом, можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з низкою обставин тощо» [5]. У загальних рисах даний принцип можна тлумачити таким чином, що у конкретній ситуації, керуючись законом можна приймати альтернативні, визначені положеннями чинного кримінального законодавства рішення, але при цьому спираючись на специфіку обставин, які склалися. До речі, слід прийняти до уваги думку Б. Грека, який стверджує, що законність охоплює і справедливість, і доцільність, оскільки в положеннях закону вже передбачено характеристику цих засад [6]. Ми вважаємо, що принцип доцільності у кримінальному праві може бути розкритий через принцип економії кримінальної репресії та принцип індивідуалізації відповідальності та покарання.

Говорячи про співвідношення даних принципів, слід сказати, що принципи справедливості та доцільності здебільшого удосконалюють дію принципу законності, збільшують спрямованість на дотримання прав всіх учасників кримінально-правових відносин.

Оскільки якщо дотримуватись лише засади законності, то у декількох схожих ситуаціях, де відрізняються суб'єктивні ознаки діяння (осудність суб'єкта або форма вини, наприклад) буде однакова кваліфікація і оцінка, що протирічить напряду розвитку кримінальної політики нашої держави та основним цінностям держави.

У випадку принципів справедливості та доцільності треба зазначити, що на нашу думку, останній є певного роду доповненням то справедливості, адже завдяки засаді доцільності здійснюється забезпечення справедливості, хоч ці принципи і не є тотожними, тобто наявність справедливості не завжди означає наявність доцільності, як і навпаки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2001 – № 25-26 – ст. 131.
2. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / П. С. Матишевський – К. : А.С.К., 2001. – с. 40.
3. Теорія держави і права : навч. Посібник / за заг. ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінформ, 1995. – с. 96.
4. Уголовное право России. Общая часть / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. В. Лунева и А. В. Наумова. – М. : Юристъ, 2004. – с. 49;

5. Степаненко О.В. Принцип доцільності в кримінально-правовій доктрині та кримінальному законодавстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Степаненко Оксана Василівна. – Одеса, 2017 – с. 249.

6. Грек Б., Грек Г. Співвідношення принципів законності, доцільності та справедливості в теорії кримінального права / Б. Грек, Г. Грек // Юридична Україна. – 2013 – № 5.

Науковий керівник: Аніщук Вікторія Василівна – к.ю.н., доцент кафедри права ЛНТУ

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЯК КРОК ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Луцюк А.

*студентка групи СЗ-21,
кафедри соціального забезпечення та гуманітарних наук,
факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права
Луцького національного технічного університету*

При постійному розвитку технологій та комп'ютеризації нашого життя, використання паперових документів поступово витісняється електронними. На сьогоднішній день форма укладення трудового договору є застарілою, тому існує нагальна потреба залучення інноваційних технологій у трудове законодавство, і саме введення електронної форми трудового договору стане одним із таких кроків.

Дослідженню трудового права та електронного врядування присвячені наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Peitz Martin, Brian Kahin, А.М. Колота, А.Ю. Бурчак, О.С. Почанська, М.С. Трофименко, Ф.А. Цесарський тощо.

Трудовий договір – центральний інститут трудового права. Він виступає важливим складником правової взаємодії працівника та роботодавця у процесі реалізації права на працю, яке закріплене в Конституції, забезпечується, гарантується та захищається державою [5, с. 494].

Форма трудового договору закріплена ст. 24 КЗпП, де зазначено, що «трудовий договір укладається в письмовій формі у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу» [4]. Але на сьогодні все частіше трудові відносини між найманими працівниками та роботодавцями реалізуються «онлайн» у цифровому середовищі, потрібне розроблення такої форми укладення трудового договору, яка б відповідала такому способу соціально-трудоваї взаємодії. На нашу думку, такою формою може стати запровадження цифрового трудового договору, який укладатиметься в електронній формі, без дублювання у паперовому варіанті, і засвідчуватиметься цифровим підписом найманого працівника та роботодавця. Варто зазначити, що потреба у запровадженні цифрового трудового договору вже стала предметом

дискусії у вітчизняному науковому співтоваристві. Так, думки про його необхідність висловлені у працях у галузі трудового права, проте все ж таки акцент робиться на паралельному його паперовому супроводі.

Варто зазначити, що таке нововведення дозволить підвищити прозорість трудових відносин, зробить доступнішим працевлаштування, сприятиме детінізації зайнятості, особливо в сфері ІТ, онлайн продаж, реклами.

На сьогодні трудовий договір вважається укладеним тільки після того, як його підписали роботодавець і працівник та видано наказ (розпорядження) про прийняття працівника на роботу. Можливості підписання цифрового трудового договору з цифровим підписом в Україні є неможливим.

За таких умов актуальним стає можливість впровадження електронного кадрового документообігу та можливість закріплення у законодавстві норм і правил використання цифрового підпису при оформленні трудових відносин. Цифровий підпис дозволить дистанційно засвідчувати підписання трудового договору, а це в свою чергу економитиме час при оформленні трудових відносин та розширюватиме можливість для укладення трудового договору.

Відзначимо, що основними складовими цифрового документообігу є поширення впровадження цифрового підпису, введення електронних трудових книжок, ведення електронних трудових договорів. За таких умов дистанційна робота буде легалізована, а працівники отримують офіційне підтвердження своїх прав і обов'язків, гарантію виконання умов трудового та колективного договорів, захищеність персональних даних у трудовій діяльності від несанкціонованого доступу, комунікацію з державними службами.

Також на нашу думку, варто розробити на базі Міністерства соціальної політики України – Єдиний реєстр електронних трудових договорів, на якому буде зберігатися вся інформація. Шляхом створення єдиної системи обміну електронними документами між роботодавцями та даним реєстром буде забезпечено постійну можливість внесення необхідних змін та доповнень у базу даних. Також доцільним буде, здійснювати інформаційну взаємодію також із Державною службою зайнятості та із суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, з метою обліку ними випадків розірвання трудового договору і внесення відомостей про потенційну робочу силу до власних реєстрів задля допомоги у пошуках нової роботи

Варто зазначити, що міжнародна практика напрацювала позитивний досвід електронного укладання трудових договорів, який може бути впроваджений в українську практику та законодавство. Так наприклад, у Бельгії цифровий трудовий договір може бути укладений на законних підставах лише цифровим підписом, створеним за допомогою електронної картки ID. Також у країні запроваджено базу архівації трудових договорів та інших цифрових документів у контексті трудових відносин з кваліфікованою службою електронного архівування [3]. Цифрові підписи є наявним способом підписання трудових договорів у Великобританії [1]. У Канаді кожна компанія, що працює на канадському ринку, вільна у користуванні як цифровими, так і паперовими трудовими договорами, і закон визнає їх однаково чинними [2].

Отже, в контексті реформування трудового законодавства та розгляду проекту Трудового кодексу України, доцільно було б, на нашу думку, врахувати вимоги електронного врядування і запровадити законодавчі підстави для використання електронних форм трудових договорів, які б давали поштовх для подальшого розвитку соціально-трудова відносин. Крім того, впровадження електронного самоврядування та перехід органів державної влади на цифровий формат взаємодії із користувачами їх послуг сприятиме найближчим часом запровадженню цифрових трудових контрактів. Наявність вже відпрацьованих форм цифрових договорів та механізмів укладання цифрових трудових договорів та контрактів в тому числі у випадку нестандартної зайнятості у програмних продуктах для комплексної автоматизації управління персоналом. Проте, на разі, всі ці передові технології цифрового договірного регулювання соціально-трудова відносин не можуть бути запровадженні в Україні допоки не буде створено відповідне нормативно-правове підґрунтя для їх використання.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Electronic signatures: Can they be validly used to sign employment contracts in the UK?
2. Hobson, A. Are Electronic Employment Contracts Legal in Canada? Basics of Employment Law, Employment Law, Recent decisions. 2019. URL: <https://sultanlawyers.com/whats-new/are-electronic-employment-contracts-legal-in-canada/> (дата звернення: 05.04.2020)

3. Kris De Schutter. Employment agreements concluded by means of an electronic signature. 2018. URL: <https://www.loyensloeff.com/be/en/news/articles-and-newsflashes/employment-agreements-concluded-by-means-ofan-electronic-signature-n11710/> (дата звернення: 05.04.2020)

4. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. до № 50.

Науковий керівник: Щербюк Наталія Юріївна – к.ю.н, доцент кафедри права Луцького НТУ

СУДОВА СИСТЕМА В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ

Панчук В.

*студентка групи ПР-11, кафедри права,
факультету фінансів, обліку, лінгвістики та права
Луцького національного технічного університету*

За свідченням джерел судова система в Україні пройшла довгий та тривалий шлях реформ та змін за роки незалежності. Існування судової влади поруч із законодавчою і виконавчою є ознакою демократизму. Судову функцію розглядають як не політизовану гілку влади, що дозволяє розглянути її справедливу діяльність. Також завдяки їй відбувається система стримувань і противаг у нашій владі, які перебувають під впливом політичних сил. Хоча суд і відіграє певну політичну роль, наприклад Конституційний Суд має право приймати рішення які мають політичну роль. Основною задачею судової влади – забезпечення реалізації принципу верховенства права [1].

В Конституції України (ст. 124) зазначено що «Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди», «Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних» та «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статуттом Міжнародного кримінального суду». В Україні присутнє верховенство права [2].

В Законі України про судоустрій України більш детально розширене значення статті 124 в розділі один, главі першій, а саме про судову владу, завдання суду, судову систему України та законодавство про судоустрій України [3].

Аналіз положень частин другої, третьої, четвертої статті 125 і пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України засвідчує, що побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях). За змістом цих положень апеляційною інстанцією названі апеляційні суди, а касаційне провадження може здійснюватися у відповідних судах, визначених статтею 125 Конституції України. Внутрішня організація і порядок діяльності судових органів, повноваження та кількість судових інстанцій, склад суду при відправленні правосуддя тощо на основі

конституційних засад судоустрою і судочинства визначаються виключно законом згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України. Згідно з частиною третьою статті 125 Конституції України вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

Додержання конституційного принципу спеціалізації при прийнятті законів щодо організації і діяльності судів України є конституційним обов'язком законодавця.

Відповідно до принципу верховенства права питання розподілу правосудних повноважень між Верховним Судом України та вищими судами, визначення стадій судочинства та форм провадження мають бути підпорядковані гарантіям права кожної людини на справедливий суд, які гарантуються Конституцією та законами України [4].

Згідно статті 126 Конституції України «Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється». Але дивлячись новини, і обговорюючи питання судоустрою, з іншими особами, виникають питання стосовно роботи самих суддів, дуже багато випадків, коли представника суду, ловили за корупцією. Суддя повинен дотримуватися основних засад судочинства, а саме рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, котре порушується підкупом, домовленістю, втручанням впливових знайомих у справу.

Порушуються не тільки засада рівності, а й інші закони України про судоустрій. Прикладом є порушення статті 126 про незалежність та недоторканість судді. Нашою системою з такими порушеннями боротися складно, більшість спроб приводять до корупції.

Боротьба з корупцією відбувається відповідним судом – Антикорупційний. Його завданням є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

Вищий антикорупційний суд: здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та

порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства; аналізує судову статистику, вивчає й узагальнює судову практику в кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті [5].

За розділом третім, главою дев'ятою зазначено що правосуддя здійснюється професійними суддями, у визначених законом випадках, народними засідателями та присяжними. Розгляд справ в апеляційному та касаційному порядку здійснюють виключно професійні судді.

Під час боротьби з корупцією у судовій системі одночасно потрібно змінювати ставлення українців закону, а саме дотримання, не перешкоджання дії та розповсюдження шляхом кримінальної відповідальності за свої делікти.

Необхідно провести реформування всієї системи судоустрою в Україні, задля відновлення та зберегання верховенства права. Дотримуватися кваліфікованої оцінки спеціалістів. З цим, провести реформування в освіті, в котрій також присутня корупція, та увести профорієнтаційний тест. Це допоможе збільшити кількість якісних спеціалістів.

Зміни в системах України будуть проходити роками, але з правильним нахилом та керуванням досягнуть успіху.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Закон України «Про Конституційний Суд». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
3. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

4. Судова система України №№ 20/03, 8/10, 19/10, 7/11, 9/11, 17/11, 1-в/16. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/551-sudova-systema-ukrayiny>

5. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) – вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України. URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/info_sud/competence/

Науковий керівник – Ленгер Яна Іванівна, доктор юридичних наук.

Наукове видання

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Тези доповідей за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24 квітня 2020 року

У авторській редакції

Верстка: Полянська Іванна
Дизайн обкладинки: Кирильчук Наталія

Підписано до друку 09.06.2020 р. Гарнітура Cambria.
Ум.друк.арк. 8,1. Формат 60x84/16.
Тираж 30 прим. Замов. № 1310.

Оригінал-макет виготовлено та видруковано:
ТОВ «РІК-У», 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
Свідоцтво Серія ДК № 5040 від 21 січня 2016 року

ISBN 978-617-7692-97-2

9 786177 692972 >